

IV. KRONIKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO ZA OKRES OD WRZEŚNIA 1990 DO WRZEŚNIA 1991 ROKU

1. Sprawy organizacyjne

Na 65 Walnym Zgromadzeniu Delegatów PTL, odbytym 15.09.1989 r. w Opolu, dokonano wyboru Zarządu Głównego Towarzystwa, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego. Do Zarządu Głównego wybrano: dr. Tadeusza Baraniuka, mgr. Adama Bartosza, dr. Janusza Bohdanowicza, dr. Stanisława Chmielowskiego, mgr. Jana Cieślaka, prof. dr. Zbigniewa Jasiewicza, mgr. Zofię Jeż-Jarecką, mgr. Krystynę Kaczko, mgr. Jana Kapłona, dr. Zygmunta Kłodnickiego, dr. Annę Kowalską-Lewicką, doc. dr. Jadwigę Kucharską, mgr. Jana Łuczковского, dr. Janinę Nijakowską, dr. Ewę Sadowską, dr. Teresę Smolińską, mgr. Zbigniewa Torońskiego, mgr. Romana Tubaję i mgr. Stanisława Żurowskiego. Po ukonstytuowaniu się Zarządu w skład jego Prezydium weszli: dr. Janina Nijakowska — prezes, dr. Zygmunt Kłodnicki — wiceprezes, mgr. Roman Tubaja — wiceprezes, mgr. Krystyna Kaczko — sekretarz generalny, dr. Ewa Sadowska — zastępca sekretarza generalnego, mgr. Zbigniew Toroński — skarbnik, dr. Janusz Bohdanowicz — zastępca skarbnika i mgr. Stanisław Żurowski — członek Prezydium. Przewodniczącą Głównej Komisji Rewizyjnej została mgr. Teresa Lasowa, jej członkami mgr. Magdalena Kopacz i dr. Kazimiera Wołos, zaś przewodniczącą Sądu Koleżeńskiego — mgr. Irena Wronkowska, a członkami dr. Ewa Fryś-Pietraszkowa, dr. Janusz Kamocki i dr. Barbara Kołodziejka. W ubiegłym roku na Zjeździe na Orawie nastąpiła zmiana na stanowisku prezesa Towarzystwa. Wobec rezygnacji dr. Janiny Nijakowskiej, funkcję prezesa przejął dr. Zygmunt Kłodnicki, a dr. J. Nijakowska została wiceprezesem. WZD na Orawie nadało godność członka honorowego: prof. dr. Jadwidze Klimaszewskiej, mgr. Zofii Cieśli-Reinfussowej, dr. Wandzie Jostowej, dr. Witoldowi Paryskiemu i mgr. Jadwidze Kleczkowskiej.

Od września 1990 r. Prezydium odbyło cztery posiedzenia (17.11.90, 2.02.91, 19.04.91, 19.09.91), na których omawiano i zatwierdzano sprawy bieżące, związane z funkcjonowaniem Towarzystwa i jego agend. Ponadto odbyto dwa zebrania plenarne Zarządu Głównego (20.04.91 i 19.09.91), posiedzenie Rady Wydawniczej PTL oraz dwa posiedzenia Głównej Komisji Rewizyjnej.

Przedstawiciele Prezydium i Zarządu Głównego kontynuowali starania w Polskiej Akademii Nauk o pozyskanie środków finansowych na działalność statutową Towarzystwa. W tym celu prezes PTL dr. Zygmunt Kłodnicki odbył trzykrotne rozmowy w Wydziale I Nauk Społecznych PAN, a o finanse na wydawnictwa PTL zabiegali w PAN, MKiS i urzędach wojewódzkich — prof. dr. Czesław Hernas, prof. dr. Bronisława Kopczyńska-Jaworska, prof. dr. Zbigniew Jasiewicz i członkowie prezydium. Prof. dr. B. Kopczyńska-Jaworska reprezentując także Towarzystwo nawiązała współpracę z Fundacją im. Stefana Batorego. Realizując uchwałę 65 WZD w Opolu, po

paru nieudanych próbach, udało się nawiązać współpracę z Ministerstwem Edukacji Narodowej. Towarzystwo będzie konsultować programy kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych i średnich. Po rozmowach w Departamencie Kształcenia Ogólnego MEN, przeprowadzonych przez prof. dr hab. B. Bazieli i dr. Z. Kłodnickiego, rysuje się perspektywa współpracy ze szkołami na wzór idei „Orlego Lotu” L. Węgrzynowicza, urządzenie obozów krajoznawczych ze szczególnym nastawieniem na zainteresowanie kulturą ludową. Ministerstwo byłoby zainteresowane przeszkoleniem nauczycieli, którzy mogliby prowadzić w szkołach średnich zajęcia fakultatywne o charakterze etnograficznym. Nie udało się natomiast uzyskać funduszy na opracowanie i publikację materiałów pomocniczych dla uczniów i nauczycieli.

Obok starań o popularyzację wiedzy o kulturze ludowej w wydawnictwach oraz prób usprawnienia dystrybucji wydawnictw PTL, prace Prezydium, Zarządu Gł., a szczególnie prezesa dr. Zygmunta Kłodnickiego, koncentrowały się na rozwiązaniu trudnej sytuacji lokalowej biura, biblioteki i archiwum. W maju br. uzyskaliśmy stały lokal na biuro Zarządu Głównego, również przy ul. Szewskiej 36, II p. oraz dodatkowe pomieszczenia o powierzchni 99 m² dla archiwum naukowego i biblioteki PTL. Umożliwi to prawidłowe gromadzenie i udostępnianie czytelnikom księgozbioru oraz archiwaliów, gdyż od lat agendy te borykały się z trudnościami wynikającymi z ogromnej ciasnoty lokalowej. W chwili oddania sprawozdania do druku remont pomieszczeń został już wykonany i zainstalowano w nich nowe regały.

Ważną pozycję w pracach Zarządu Głównego zajmowały także sprawy związane z problemami przygotowania Zjazdu Towarzystwa w Gdańsku oraz obchodów 100-lecia PTL, które przypadną na 1995 rok. Kierownictwo naukowe rocznicowej sesji przyjął prof. dr Zbigniew Jasiewicz, który zaproponował, by hasłem tej sesji była etnografia w nauce i kulturze polskiej.

W ramach Towarzystwa działa aktualnie 19 oddziałów terenowych. W kwietniu br. został rozwiązany oddział PTL w Lesznie, z którego 2 członków przeniosło się do oddziału w Poznaniu. Przy niektórych oddziałach PTL działają Koła Zainteresowań Kulturą Ormian, Łużyczan, Asyryjczyków. Istnieje także Koło Zainteresowań Kulturą Robotniczą w Łodzi oraz Koło Filmu Etnograficznego. Przy Towarzystwie działa Pracownia Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga w Poznaniu kierowana przez prof. dr hab. B. Linette oraz Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w Łodzi kierowany przez prof. dr hab. Bronisławę Kopczyńską-Jaworską.

W końcu 1990 r. Towarzystwo skupiało 1307 członków, a tym 3 członków prawnych, 9 członków honorowych zagranicznych i 5 członków zwyczajnych zagranicznych (SNS w Bratysławie). Zaległości z tytułu niepłacenia składek członkowskich według stanu na dzień 31.12.1990 roku wynosiły: za lata ubiegłe — 78.900 zł oraz za rok 1990 — 691.250,— zł przy rocznej składce za 1990 rok — 1.500 zł, niżkowej — 750 zł. Składka członkowska od 1991 r. wynosi 7.000 zł, niżkowa — 3.500 zł i jeśli oddziały nadal będą tak mało zainteresowane bieżącym zbieraniem składek, zaległości z tego tytułu wzrosną niepomiernie.

Na koniec 1990 roku raportów finansowych, koniecznych do bilansu PTL, nie nadesłały oddziały: w Kaliszu, Opolu, Rzeszowie, Zakopanem oraz Zielonej Górze, natomiast za I półrocze 1991 roku obok wymienionych oddziałów raportów finansowych nie dostarczyły także oddziały w Łąncucie, Szczecinie i Wrocławiu. Ponadto sprawozdań ze statutowej działalności za okres od września 1990 do czerwca 1991 roku nie nadesłały oddziały w Kaliszu, Lublinie, Opolu, Rzeszowie, Toruniu, Zakopanem. W związku z tym Zarząd Główny apeluje do zarządów oddziałów o ożywienie działalności statutowej i organizacyjnej, i nadesłanie bieżących informacji do Wrocławia. Informujemy także, że do członków prawnych Towarzystwa: muzeów w Sieradzu i Toruniu zostały w lutym br. wystosowane z Zarządu Głównego pisma o zwiększenie dotychczasowej symbolicznej składki oraz o bieżące jej opłacenie i nadal czekamy na odpowiedź.

Jak wynika z analizy sprawozdań tych oddziałów, które nadesłały je do lipca br. w aktualnej, niezmiernie trudnej dla kultury sytuacji finansowej, członkowie Towarzystwa swą wiedzą i umiejętnościami wspierają poczynania, służące kulturze ludowej i przyczyniające się do jej zachowania i upowszechnienia poprzez prace w komisjach kwalifikacyjnych, udział w organizowaniu oraz jury

przeglądów folklorystycznych, udzielaniu konsultacji a także poprzez szeroko pojętą popularyzację wiedzy o kulturze ludowej. Szczegółowe sprawozdania złożą WZD przedstawiciele oddziałów. Zarząd Główny pragnie podkreślić aktywność oddziałów w Gdańsku, Koszalinie, Krakowie, Mszanie Dolnej, Opocznie, Poznaniu i Bytomiu.

W ramach współpracy naukowej ze Słowackim Towarzystwem Ludoznawczym w Bratysławie, która datuje się od roku 1973, udział w tegorocznym Zjeździe PTL w Gdańsku weźmie dwóch przedstawicieli SNS.

2. Sprawy wydawnicze

W okresie sprawozdawczym działalność wydawnicza nie napotykała na większe trudności. Wpłynęły na to wieloletnie doświadczenia, dzięki którym prace poszczególnych redakcji zarówno w zakresie tytułów jak i finansowego zabezpieczenia płatności honorariów autorskich, redakcyjnych, prac plastycznych, pomocniczych prac redakcyjnych i opłat druku były realnie zaplanowane i uzgadniane z Radą Wydawniczą i Prezydium Zarządu Głównego. Większość prac redakcyjnych wykonywana jest w ramach obowiązków etatowych osób odpowiedzialnych za prowadzenie działalności wydawniczej Towarzystwa. Jedynie w wypadku „Biblioteki Zesłańca”, „Łódzkich Studiów Etnograficznych” i rocznika „Lud”, część środków przeznaczona jest na prace redakcyjne wykonywane w ramach zleceń zewnętrznych. Środki te pochodzą z dotacji Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Kultury i Sztuki, a także — jak w wypadku nowej serii wydawniczej „Biblioteki Zesłańca” od sponsorów prywatnych. Na potrzeby tej serii Towarzystwo uzyskało też jednorazową dotację w kwocie 40 milionów złotych od Prezydenta Miasta Wrocławia p. Bogdana Zdrojewskiego. Niewielką kwotę pozyskano także za działalność oferowaną na łamach „Literatury Ludowej”, a ponadto ze sprzedaży bieżącej produkcji wydawniczej, jak również podjętych działań akwizycyjnych, związanych ze sprzedażą książek wydanych w latach ubiegłych. I tu niezwykle ważną sprawą jest włączenie się poszczególnych oddziałów w sprzedaż wydawnictw Towarzystwa, o co Zarząd Główny apelował wielokrotnie.

W okresie sprawozdawczym ukazał się kolejny, 73 tom rocznika „Lud” za lata 1989/90, który od tego roku stał się czasopismem zarówno PTL jak i Komitetu Nauk Etnologicznych PAN. Ta forma edytorska pozwala na pełne pokrycie kosztów druku pisma ze specjalnych środków PAN. Kolejny tom „Ludu” jest w opracowaniu redakcyjnym i w IV kwartale br. przekazany zostanie do druku. Posiadamy pełne zabezpieczenie finansowe na koszty związane z przygotowaniem tomu. Redaktorem naczelnym „Ludu” jest prof. dr Zbigniew Jasiewicz.

Ukazał się także kolejny rocznik „Literatury Ludowej” t. XXXIV, z. 1-6/90, stanowiący pracę P. Kowalskiego pt. *Współczesny folklor i folklorystyka. O przedmiocie poznania w dzisiejszych badaniach folklorystycznych*, Wrocław 1990. Na rok 1991 planowane jest również wydanie zbiorczego zeszytu pisma nr 1-6/91, które ukaze się w IV kwartale 1991 roku. Począwszy od tego rocznika „Literatura Ludowa” wydzieliła w obrębie swej treści dział „Pamiętniki i relacje”, poświęcony wspomnieniom Polaków z pobytu na zesłaniu na Syberii, w Kazachstanie, na Dalekim Wschodzie i w innych rejonach ZSRR, w latach 1939-1956. Materiał do tego działu stanowi pokłosie konkursu na wspomnienia, zorganizowanego przez ZG PTL i dwumiesięcznik „Literatura Ludowa”. Pismo posiada pełne pokrycie środków finansowych na jego realizację, pochodzące z dotacji MKiS i PAN, pozyskanych dzięki staraniom jego redaktora, prof. dr. Czesława Hernasa. Stan tek redakcyjnych jest zadowalający, a rytm pracy redakcyjnej nie budzi obaw o powstanie zaległości. Przewiduje się przekazanie w IV kwartale br. trzech zeszytów pisma za 1992 rok do drukarni. Novum w praktyce redakcyjnej pisma jest wykonanie w formie nadbitek tekstów syberyjskich, co obniży koszty druku całości. W bieżącym roku ukaza się w tej formie cztery wspomnienia pod tytułem *Wspólny los. Pamiętniki dzieci z zesłania*.

Redakcja „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” pod kierunkiem prof. dr Barbary Bazielić nie posiada materiałów do wydania. Postanowiono wznowić w formie reprintu zeszyt „Strój krakowia-

ków wschodnich", autorstwa T. Seweryna. Zeszyt ukaże się w IV kwartale br., a na jego druk uzyskano dotację z MKiS. Apelujemy do etnografów, zajmujących się strojami ludowymi, o podjęcie opracowań kolejnych zeszytów tej serii.

W ramach „Biblioteki Popularnonaukowej” ukazała się książka Dobrosławy Węzowicz-Ziółkowskiej *Miłość ludowa. Analiza miłości wieśniaczej ...*, Wrocław 1991. Zadbano o szeroką promocję książki, której nakład w wysokości 10.000 egzemplarzy powinien przynieść zysk około 60 mln zł. Byłoby wskazane, aby oddziały podjęły się także rozpropagowania tej książki we własnych środowiskach. Redaktorem naczelnym serii jest dr Anna Kowalska-Lewicka.

W serii „Archiwum Etnograficzne” w opracowaniu redakcyjnym przez dr Krystynę Kwaśniewicz znajdują się dalsze tomy pracy Jana Świętka *Brzozowa i okolica Zakliczyna*. Na posiedzeniu Rady Wydawniczej postanowiono nie rezygnować z druku dalszych części tej pracy, mimo iż jest ona deficytowa. Aby obniżyć koszty wydawnicze i zapewnić jednolity kształt edytorski dzieła, postanowiono wydać dalsze tomy po zakończeniu opracowania redakcyjnego całości. W okresie sprawozdawczym zakończone zostało opracowanie przez Paulinę Suchecką *Bibliografii konkursu na wspomnienia syberyjskie*. Po wykonaniu prac redakcyjnych, pozyskaniu środków finansowych i opinii Rady Wydawniczej, praca zostanie skierowana do druku. Redaktorem naczelnym serii jest dr Janusz Kamocki.

„Prace i Materiały Etnograficzne” czekają na propozycje autorskie. Planowane wydanie II edycji pracy dr K. Pudło *Łemkowie*, według opinii redaktora tej serii prof. dr. Edwarda Pietraszka, jest niecelowe.

Nowa seria wydawnicza pt. „Biblioteka Zesłańca” realizowana jest przy współpracy z Wrocławską Drukarnią Naukową na zasadzie spółki przedmiotowej. W serii wydawane będą monografie problemowe, wspomnienia i zbiory antologiczne, poświęcone dziejom Polaków na Syberii. Zapewniono szeroką promocję tytułów. Ministerstwo Obrony Narodowej podjęło decyzję nabywania części nakładu każdej książki z tej serii, co zapewni stały zbyt. Mamy też kontrahenta z Kanady, który jest zainteresowany sprzedażą książek z tej serii. Negocjacje dotyczące warunków zbytu są w toku. Aktualnie w ramach serii drukowane są następujące publikacje: Michała Janika *Dzieje Polaków na Syberii*, reprint książki wydanej w 1928 roku; Z. Librowicza *Polacy w Syberii*, reprint książki wydanej w 1884 roku; Z. Orłowskiej *Tajgo, pamiętna tajgo*; St. Dakiniewicza *Węzień P-303. Wspomnienia lagiernika*.

Inne prace w przygotowaniu. Pierwsze tytuły tej serii ukażą się w IV kwartale br.

W „Łódzkich Studiach Etnograficznych”, pod red. prof. dr Jadwigi Kucharskiej, w br. ukazał się t. 30, natomiast tom 31 poświęcony w całości życiu codziennemu i świątecznemu robotników łódzkich został złożony do wydawnictwa. Wydawanie ŁSE finansowane jest w całości przez Polską Akademię Nauk.

Rada Wydawnicza PTL postanowiła, że poza seriami PTL wyda książkę Leszka Dziegla *Lwów nie każdemu zdrow*. Tom znajduje się w druku i ukaże się w IV kwartale br. Planowany nakład w wysokości 5000 egz. pokryje koszt druku i przyniesie zysk ok. 30 000 000 zł. Rozpoczęto promocję książki wśród członków Towarzystwa Miłośników Lwowa i w innych środowiskach.

3. Biblioteka Naukowa i Archiwum PTL.

Biblioteka Naukowa im. Jana Czekanowskiego we Wrocławiu gromadzi książki z zakresu etnografii i etnologii oraz ważniejsze opracowania z historii, archeologii, socjologii i językoznawstwa. W okresie sprawozdawczym biblioteka wzbogaciła zbiory o 475 tytułów. Księgozbiór liczy obecnie 35.730 woluminów, w tym 17.661 wol. dzieł zwartych, 16.566 wol. czasopism i serii oraz 1.503 jednostek inwentaryzacyjnych z zakresu kartografii. W ostatnim roku zakupiono 111 wol. za kwotę 2.957.300.— zł, drogą darów otrzymano 21 wol. oraz 6 wol. pochodzi z produkcji wydawniczej Towarzystwa. Ponadto, jak co roku, poważny zasób książek uzyskano z wymiany, w tym 45 wol. otrzymaliśmy z wymiany krajowej, a 292 wol. z zagranicznej, która jest głównym

źródłem pozyskiwania cennych etnograficznych czasopism i wydawnictw seryjnych. Wymianę prowadzimy ze 181 instytucjami w 35 krajach. Są to biblioteki uniwersyteckie, instytuty akademii nauk, muzea, towarzystwa naukowe i ośrodki kultury. W ostatnim czasie Biblioteka Naukowa PTL nawiązała nowe kontakty z następującymi instytucjami: Institut für Deutsche und Vergleichende Volkskunde, München (RFN), Centar za etnološku kartografiju, Zagreb (Chorwacja), Savaria Muzeum — Szombathely (Węgry), Kamchatka Regional Muzeum — Pietropawłowsk — Kamczacki (Rosja). W zamian za otrzymane książki wysłano do kontrahentów „Lud”, t. 73, ostatnio wydane numery „Literatury Ludowej”, „Prace Etnologiczne” t. 13 oraz inne wydawnictwa z zapasów magazynowych.

Z księgozbioru korzystali przede wszystkim pracownicy naukowcy Katedry Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego, natomiast studenci tylko w ograniczonym zakresie z powodu nieczynnej czytelnicy, w której zostały czasowo złożone materiały archiwalne.

W ramach wypożyczeń międzybibliotecznych wypożyczono bibliotekom krajowym 24 woluminy. Dla Centralnego Katalogu Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych Biblioteki Narodowej zaktualizowano wykaz czasopism zagranicznych, które wpłynęły do biblioteki w 1990 r.

W Archiwum Naukowym PTL opracowano zbiór materiałów, będących pokłosiem konkursu na wspomnienia sybirackie. Założono osobny inwentarz dla tego zbioru, do którego wpisano 348 pozycji. Materiały te stanowią niezwykle cenny zbiór archiwaliów, dotyczących polskich zesłańców do ZSRR.

*Sekretarz Generalny
Krystyna Kaczko*

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO ZA OKRES OD IX.1989 DO IX.1992

1. Sprawy organizacyjne.

W skład Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, wybranego na 65 Walnym Zgromadzeniu Delegatów PTL w Opolu — 15 września 1989 roku weszli: dr Tadeusz Baraniuk, mgr Adam Bartosz, dr Janusz Bohdanowicz, dr Stanisław Chmielowski, mgr Jan Cieślak, prof. dr Zbigniew Jasiewicz, mgr Zofia Jeż-Jarecka, mgr Krystyna Kaczko, mgr Jan Kapłon, dr Zygmunt Kłodnicki, dr Anna Kowalska-Lewicka, prof. dr Jadwiga Kucharska, dr Jan Łuczkowski, dr Janina Nijakowska, dr Ewa Sadowska, dr Teresa Smolińska, mgr Zbigniew Toroński, mgr Roman Tubaja i mgr Stanisław Żurowski. Członkowie Zarządu Głównego wybrali następujące Prezydium: dr Janina Nijakowska — prezes, dr Zygmunt Kłodnicki — wiceprezes, mgr Roman Tubaja — wiceprezes, mgr Krystyna Kaczko — sekretarz generalny, dr Ewa Sadowska — zastępca sekretarza generalnego, mgr Zbigniew Toroński — skarbnik, dr Janusz Bohdanowicz — zastępca skarbnika i mgr Stanisław Żurowski — członek Prezydium.

Na posiedzeniu Zarządu Głównego 21.09.1990 roku złożyła rezygnację z funkcji prezesa dr Janina Nijakowska. Zarząd powołał, a 66 WZD w Jabłonce zatwierdziło na to stanowisko dra Zygmunta Kłodnickiego, powierzając dr Janinie Nijakowskiej funkcję wiceprezesa. Główna Komisja Rewizyjna zgodnie z wyborem na WZD w Opolu pracowała w składzie: mgr Teresa Lasowa — przewodnicząca, mgr Magdalena Kopacz i dr Kazimiera Wołos — członkowie, a Sąd Koleżeński

stanowili: mgr Irena Wronkowska — przewodnicząca, dr Ewa Fryś-Pietraszkowa, dr Janusz Kamocki i dr Barbara Kołodziejka — członkowie.

W czasie omawianej kadencji Walne Zgromadzenie Delegatów nadało godność członka honorowego: mgr Marii Bytnar-Suboczowej (w Opolu), prof. dr. Jadwidze Klimaszewskiej, mgr Zofii Cieśla-Reinfussowej, dr Wandzie Jostowej, dr. Witoldowi Paryskiemu i dr Jadwidze Kleczkowskiej (w Jabłonce na Orawie) oraz mgr. Wojciechowi Błaszowskiemu, dr Annie Kowalskiej-Lewickiej, dr. Januszowi Kamockiemu, dr Jadwidze Pawłowskiej i prof. dr Bronisławie Kopczyńskiej-Jaworskiej (w Gdańsku).

W latach 1989-1992, tzn. od Walnego Zgromadzenia Delegatów w Opolu do WZD w Szamotułach odbyło się 15 posiedzeń Prezydium, poświęconych realizacji zadań statutowych i istotnym problemom, związanym z działalnością wszystkich agend Towarzystwa. Ponadto odbyły się 4 posiedzenia Zarządu Głównego oraz 3 posiedzenia Rady Wydawniczej. Sprawy bieżące, nie wymagające zwoływania Prezydium załatwiali jego członkowie zamieszkali we Wrocławiu, a mianowicie dr Janusz Bohdanowicz i dr Zygmunt Kłodnicki, którym aktywnie pomagał mgr Zbigniew Toroński.

Ograniczenie ilości posiedzeń Zarządu i Rady Wydawniczej wynikało z trudnej sytuacji finansowej Towarzystwa, dotowanego dotąd przez Polską Akademię Nauk, która z początkiem 1992 roku przestała finansować działalność statutową towarzystw naukowych. Dzięki staraniom Prezydium ZG PTL o dotacje, które to starania wspierali tacy wybitni etnologowie i folklorysty jak: prof. dr Zbigniew Jasiewicz, prof. dr Bronisława Kopczyńska-Jaworska, prof. dr Bogusław Linette, prof. dr Czesław Hernas oraz poseł na Sejm mgr Stanisław Żurowski, udało się uzyskać z Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Komitetu Badań Naukowych środki finansowe na pokrycie najpilniejszych potrzeb Towarzystwa i jego agend, to znaczy DWOK, ODiE, Biblioteki Naukowej i Archiwum oraz na najważniejsze serie wydawnicze. Te ostatnie dotowali także sponsorzy, których wymienimy przy omawianiu spraw wydawniczych.

O staraniach o pozyskanie środków finansowych informowano szczegółowo w sprawozdaniach, przedstawianych na WZD w Jabłonce i Gdańsku. W ostatnim roku kadencji Zarządu Głównego kontynuowano intensywne wysiłki o uzyskanie dotacji. Ministerstwo Kultury i Sztuki dofinansowało „Literaturę Ludową” i „Atlas Polskich Strojów Ludowych”, przeznaczyło także kwotę 25 milionów zł na działalność ogólnotechniczną Towarzystwa oraz wsparło Zjazd w Szamotułach kwotą blisko 15 mln zł. W czerwcu 1992 r. Komitet Badań Naukowych w Warszawie podpisał z PTL umowę na finansowanie działalności agend Towarzystwa tzn. Biblioteki i Archiwum, ODiE, DWOK oraz czasopisma „Literatura Ludowa”. KBN przeznaczył na te cele 385 milionów złotych. Natomiast Polska Akademia Nauk nadal pokrywa koszty druku „Ludu” i „Łódzkich Studiów Etnograficznych” jako czasopism współwydawanych przez PTL i Komitet Nauk Etnologicznych.

O spotkaniach, posiedzeniach i udziale w etnologicznych konferencjach krajowych i zagranicznych pisaliśmy w sprawozdaniach za lata 1989-1990 oraz 1990-1991. Ich celem było zapewnienie rozwoju naszej dyscypliny, poszerzenie wiedzy i starania o właściwą opiekę instytucjonalną nad kulturą ludową. Realizując postulaty zgłoszone na WZD w Opolu po dwuletnich zabiegach w Ministerstwie Edukacji Narodowej udało się wprowadzić do programu kształcenia ogólnego od klasy IV do VIII szkoły podstawowej oraz w szkołach średnich parę istotnych zmian w nauczaniu historii. We wstępie opracowania napisano: „Rozumne poznawanie przeszłości powinno rozwijać w uczniach postawy:

- poszanowania dorobku ludzkości, szczególnie w zakresie kultury i cywilizacji;
- łączności z dziedzictwem poprzednich pokoleń;
- poszanowania i tolerancji dla innych kultur i narodów...”

W opracowaniu tym wielki udział miała prof. dr Barbara Bazielić, recenzująca dokładnie wszystkie programy indywidualne oraz dr Zygmunt Kłodnicki, zabiegający o wprowadzenie tych treści do programów szkolnych. Równolegle prof. dr Anna Szyfer brała udział w opracowaniu

programu geografii, a mgr Hanna Żurowska — wychowania plastycznego. Na następnym etapie do prac tych włączyły się prof. dr Bronisława Kopczyńska-Jaworska i Anna Kowalska-Lewicka. Dr Zygmunt Kłodnicki podejmował także próby nawiązania współpracy z mass mediami: Radiem i Telewizją Polską oraz z redakcją „Nowej Wsi”, przygotowując całoroczny konkurs dla młodzieży szkół wiejskich pod nazwą „Rok na wsi”.

W przygotowaniu jest także nowa seria wydawnicza: „Regiony: tradycja i współczesność”. Mają to być materiały pomocnicze dla szkół do nauki historii regionu. Jej założenia opracowali prof. dr Barbara Bazielich i dr Zygmunt Kłodnicki, którzy także rozpoczęli prace nad pierwszym tomem tej serii pt. „Dolny Śląsk”. Istnieje szansa, że Ministerstwo Kultury i Sztuki dofinansuje tę serię wydawniczą. W opracowaniu jest także „Słownik Biograficzny Etnografów Polskich” pod redakcją dr Anny Kowalskiej-Lewickiej, który mamy nadzieję wydać dzięki dotacji Komitetu Badań Naukowych, podobnie jak Bibliografię etnografii polskiej za lata 1986-1990; którą przygotowuje mgr Maria Niewiadomska w ODiE.

W ramach Towarzystwa działa aktualnie 19 oddziałów terenowych, skupiających około 1 200 członków, w tym 3 członków prawnych i 5 członków zwyczajnych zagranicznych. Mamy ponadto 9 członków honorowych zagranicznych. Udział w tegorocznym Walnym Zgromadzeniu Delegatów zgłosił prof. dr Wiktor Gusiew z Sankt-Petersburga. Slovenską Narodopišnú Spoločnosť w Bratislavie reprezentować będzie Olga Danglova.

Przy niektórych oddziałach istnieje koła zainteresowań kulturą ludową Ormian, Łużyczan i Asyryjczyków oraz Koło Folkloru Opoczyńskiego, natomiast zakończyło swą działalność Koło Zainteresowań Kulturą Robotniczą Łodzi. Do Zarządu Głównego PTL wpłynął wniosek z Zamościa o utworzenie oddziału PTL w tym mieście, z siedzibą w Muzeum Okręgowym. Zgodnie ze statutem PTL Zarząd Główny zatwierdził ten wniosek na ostatnim posiedzeniu.

Omawiając pracę oddziałów zmuszeni jesteśmy stwierdzić, że w ciągu trzyletniej kadencji ustępującego Zarządu nie otrzymaliśmy przed kolejnymi Zjazdami rocznych sprawozdań i raportów finansowych oddziałów: w Kaliszu, Lublinie, Opolu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu, Zakopanem i Zielonej Górze, a w tym roku także z oddziału w Łańcucie. Uniemożliwia to podanie Walnemu Zgromadzeniu Delegatów aktualnego stanu liczbowego członków Towarzystwa i dokonanie bardziej wnikliwej oceny pracy wszystkich jego oddziałów. Zwracamy się do Zarządów tych oddziałów z apelem o terminowe nadsyłanie sprawozdań, a do wszystkich członków Towarzystwa o wypełnianie podstawowego obowiązku statutowego, jakim jest opłacanie rocznych składek członkowskich. Ze sprawozdań nadesłanych w bieżącym roku przez oddziały: w Gdańsku, Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Łodzi, Mszanie Dolnej, Poznaniu i Toruniu wynika, że praca ich koncentrowała się na popularyzacji wiedzy o kulturze ludowej, opiece nad twórczością ludową i folklorem oraz aktywnym udziale członków oddziałów w komisjach kwalifikacyjnych, pracach organizacyjnych i jury konkursów i przeglądów. Część oddziałów prowadzi badania etnograficzne swojego regionu i publikuje ich wyniki.

Na szczególne podkreślenie zasługują prace Krakowskiego Oddziału nad przygotowaniem na jubileusz 100-lecia PTL w 1995 roku pierwszego zeszytu „Słownika Biograficznego Etnografów Polskich”, obejmującego biogramy osób nieżyjących oraz opieka tego oddziału nad grobami zasłużonych ludoznawców Żegoty Paulego i Oskara Kolberga na Cmentarzu Rakowieckim, kontynuacja wydawania Łódzkich Studiów Etnograficznych przez Oddział w Łodzi, a także starania Oddziału w Koszalinie o realizację budowy Parku Etnograficznego w Kłosie.

2. Sprawy wydawnicze

Znaczne ożywienie działalności wydawniczej Towarzystwa w latach osiemdziesiątych obli-
gowało nowo wybrany Zarząd do podjęcia starań o pozyskiwanie funduszy na tę działalność. Na posiedzeniu Rady Wydawniczej 18.XI.1989 roku na jej przewodniczącego wybrano

prof. dr. Czesława Hernasa, a sekretarzem Rady został Antoni Kuczyński. Rada Wydawnicza postanowiła, iż mimo trudności finansowych należy kontynuować działalność edytorską, podejmując intensywne zabiegi o dotacje, zapewniające dalsze ukazywanie się wszystkich serii i czasopism. W pierwszych latach kadencji uzyskano środki finansowe z Polskiej Akademii Nauk oraz Ministerstwa Kultury i Sztuki, natomiast od połowy 1991 roku, gdy zaczęła ukazywać się nowa seria pod nazwą „Biblioteka Zesłańca”, zdołano zgromadzić fundusze na jej realizację z Urzędów Wojewódzkich w Tarnowie, Gdańsku i Łodzi, Rad Miejskich we Wrocławiu, Tarnowie, Gdańsku i Łodzi oraz z Kurii Biskupiej w Tarnowie. Stosunkowo niewielkie, lecz znaczące dla skromnego budżetu PTL są także dary indywidualnych sponsorów z kraju i zagranicy.

Od 1991 roku Polska Akademia Nauk ograniczyła finansowanie działalności wydawniczej PTL, przeznaczając jedynie określone sumy na druk rocznika „Lud” i na „Łódzkie Studia Etnograficzne”. Pozostałe tytuły, z wyjątkiem „Biblioteki Zesłańca” dotowane są doraźnie przez Komitet Badań Naukowych oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki. Pozyskujemy także środki ze sprzedaży wydawnictw własnych, w tym głównie „Biblioteki Zesłańca”, w pełni samofinansującej się dzięki korzystnej umowie, zawartej z Wrocławską Drukarnią Naukową. Kwoty otrzymane ze sprzedaży książek tej serii zasilają w znacznym stopniu budżet Towarzystwa i przeznaczone są na cele wydawnicze, administracyjne i osobowe. W okresie minionej kadencji ukazały się następujące tytuły: R. Vorbricha, *Górale północnego Kamieruna*, Wrocław 1990, seria „Prace Etnologiczne”; J. Świętka, *Brzozowa i okolice Zakliczyna*, pod red. K. Kwaśniewicz, t. I, Wrocław 1991, seria „Archiwum Etnograficzne”; D. Wężowicz-Ziółkowskiej, *Miłość ludowa*, Wrocław 1991, seria „Biblioteka Popularnonaukowa”; T. Seweryna, *Strój Krakowiaków Wschodnich* (reprint), Wrocław 1991, APSL, dwa tomy „Ludu”, który od 1990 roku jest organem nie tylko PTL, lecz także Komitetu Nauk Etnologicznych (t. 73 za lata 1989-90 i t. 74 za 1990 rok), tomy 30 i 31 „Łódzkich Studiów Etnograficznych”, kolejne roczniki „Literatury Ludowej” (nr 4-6/89, 1-6/90 i 1-6/91), cztery tytuły w serii „Biblioteka Zesłańca” oraz książka L. Dzięgla, *Lwów nie każdemu zdrow*, Wrocław 1991.

Plany wydawnicze Towarzystwa zakładają kontynuowanie wszystkich serii i czasopism, gdyż poczyniono już starania o dotacje w Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz Komitecie Badań Naukowych. Mamy zapewnienie Akademii, iż nadal będzie dotować druk „Ludu” i „Łódzkich Studiów Etnograficznych”. Poważnym problemem jest dystrybucja wydawnictw, jednak dzięki różnym zabiegom akwizycyjnym udaje się wprowadzić w obieg księgarski ukazujące się pozycje. Pomoc w tym zakresie wykazują niektóre jednostki upowszechniania kultury. Mając na uwadze sytuację na rynku księgarskim, obniżono nakład czasopisma „Lud” do 500 egzemplarzy, a „Literatury Ludowej” do 800 egzemplarzy. Książki z serii „Biblioteka Zesłańca” ukazują się w nakładzie 3000 egzemplarzy, co w pełni zaspokaja potrzeby rynku i zapewnia opłacalność ich wydawania. Seria ta uzyskała powszechne uznanie w środowiskach opiniotwórczych w kraju i za granicą np. nagrody Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Ukazało się na jej temat wiele publikacji prasowych, propagowało ją radio i telewizja. Jedną z książek tej serii, autorstwa Z. Orłowskiej, *Tajgo, pamiętna tajgo*, wydana w 1991 roku, otrzymała w br. nagrodę tygodnika „Polityka”. Świadczy to o potrzebie kontynuowania tej serii wydawniczej tym bardziej, że przyczynia się ona do pozyskiwania nowych materiałów o zesłaniach i deportacjach Polaków w głąb byłego Związku Radzieckiego. Materiały te włączane są do Archiwum Naukowego PTL.

3. Biblioteka Naukowa im. Jana Czekanowskiego i Archiwum PTL

Biblioteka gromadzi książki głównie z zakresu etnografii, etnologii, antropologii kulturowej oraz ważniejsze publikacje z historii, archeologii, socjologii i językoznawstwa.

W okresie od ostatniego WZD Biblioteka powiększyła swoje zbiory o 408 woluminów, w całej zaś kadencji 1989-1992 księgozbiór zwiększył się o 1263 woluminy i liczy obecnie 36 730 woluminów, w tym: 17 849 woluminów dzieł zwartych, 16 785 roczników czasopism i wydawnictw seryjnych, 1 504 jednostek inwentarzowych kartografii. Głównym źródłem pozyskiwania książek

i czasopism jest prowadzona od lat wymiana. W okresie ostatniej kadencji otrzymaliśmy 880 woluminów, w tym 750 z zagranicy, a 130 z instytucji krajowych.

Wymiana prowadzona ze 180 instytucjami zagranicznymi zapewnia bibliotece regularny dopływ najnowszej literatury etnograficznej z 35 krajów, a równocześnie dorobek polskich etnografów dociera do najważniejszych ośrodków naukowych, muzeów i towarzystw zagranicznych. Czasopisma zagraniczne, które wpływają do naszej biblioteki są rejestrowane w Centralnym Katalogu Zagranicznych Wydawnictw Ciągłych w Bibliotekach Polskich, znajdującym się w Bibliotece Narodowej, są więc dostępne dla wszystkich zainteresowanych osób i instytucji w całym kraju.

Na zakup 276 woluminów wydano ponad 6 mln zł. Wpłynęło też 80 woluminów jako dary oraz 27 woluminów z produkcji własnej Towarzystwa. Z księgozbioru korzystają przede wszystkim członkowie Towarzystwa, pracownicy naukowcy i studenci Katedry Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz innych kierunków jak archeologia, kulturoznawstwo, historia, filologia polska i słowiańska oraz geografia. Realizowane są również wypożyczenia międzybiblioteczne.

Po wielu latach starań biblioteka uzyskała dodatkowe pomieszczenie na swoje zbiory, co przyczyni się niewątpliwie do jej lepszego funkcjonowania, gdyż dotychczasowa ciasnota niezmieranie utrudniała prace. Przeprowadzono remont pomieszczeń i zamontowano pozyskane nieodpłatnie regały, przeniesiono część księgozbioru, głównie czasopisma zagraniczne.

Do nowego magazynu przeniesiono również materiały archiwalne, które przechowywano dotąd w biurze PTL oraz w magazynie wydawnictw. Założona została księga inwentarzowa dla zbioru, będącego pokłosiem konkursu, ogłoszonego przez Zarząd PTL i redakcję „Literatury Ludowej”. Był to konkurs na wspomnienia i materiały dotyczące pobytu Polaków na Syberii, Dalekim Wschodzie, w Kazachstanie oraz innych terenach byłego Związku Radzieckiego w latach 1939-1956. Zbiór ten liczy obecnie około 400 pozycji archiwalnych. Archiwum wzbogaciło również swe zasoby o materiały dotyczące budownictwa ludowego Wielkopolski po śp. Andrzeju Gólskim – wieloletnim członku Towarzystwa.

W ostatnim roku kadencji przeniesiono także magazyn wydawnictw PTL z peryferyjnej dzielnicy Wrocławia do nowego lokalu w pobliżu siedziby Zarządu Głównego. Z zasobów magazynowych przekazano nieodpłatnie dla 6 muzeów oraz Kuratorium Okręgu Szkolnego we Wrocławiu wydawnictwa Towarzystwa z lat 1960.

*Sekretarz Generalny PTL
mgr Krystyna Kaczko*

67 WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW PTL – GDAŃSK 20.09.1991

Prezes Z. Kłodnicki serdecznie powitał zgromadzonych na 67 WZD PTL delegatów, gości krajowych i zagranicznych (w osobach prof. W. Gusiewa z Sankt Petersburga i dr. J. Čukana z Bratysławy) oraz organizatorów i gospodarzy: Wojewodę Gdańskiego, pracowników Oddziału Etnografii Muzeum Narodowego i Wojewódzkiego Ośrodka Kultury, a także pracowników Muzeum Historii Miasta Gdańska i Parku Etnograficznego we Wdzydżach. Prezes podziękował również za listy, które nadesłali prof. A. Wyczański Sekretarz Wydziału I PAN i prof. B. Kopczyńska-Jaworska Prezes Oddziału Łódzkiego i Kierownik ODiE PTL.

Prezes poprosił o przewodniczenie obradom Walnego Zgromadzenia Delegatów T. Lasową – Prezesa Oddziału Gdańskiego i dyrektora Parku Etnograficznego we Wdzydżach. Przewodnicząca dziękując za zaszczyt powitała jednocześnie zebranych w imieniu Oddziału, będącego gospodarzem zjazdu.

Przedstawiła następnie porządek obrad:

1. Otwarcie
2. Wybór przewodniczącego obrad
3. Powołanie protokolantek
4. Wybór Komisji Wnioskowej
5. Wspomnienie o zmarłych
6. Sprawozdanie Sekretarza Generalnego
7. Sprawozdanie Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga
8. Sprawozdanie Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej
9. Sprawozdanie finansowe
10. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej
11. Sprawozdania oddziałów
12. Nadanie godności honorowego członkostwa PTL
13. inne sprawy

Zebrani jednogłośnie zaaprobowali przedstawiony porządek obrad.

ad 4. Do Komisji Wnioskowej zaproponowano i jednogłośnie zatwierdzono: Z. Torońskiego, A. Kwaśniewską, S. Chmielowskiego.

ad 5. Zebrani minutą ciszy uczcili pamięć zmarłych — z Oddziału Śląskiego J. Taciny; z Mszany Dolnej A. Szendery, M. Olchawy, Z. Szyller, W. Gawrona; z Opoczna — J. Ksyty; z Gdańska — A. Górskiego; z Poznania F. Wokroja oraz z Łodzi — I. Lechowej, Z. Kuchowicza, D. Mądrzak, K. Wecele.

ad 6. Pod nieobecność K. Kaczko, Prezes Z. Kłodnicki odczytał sprawozdanie Sekretarza Generalnego.

ad 7. Redaktor DWOK B. Linette przedstawił sprawozdanie z działalności Redakcji.

ad 8. M. Niewiadomska zreferowała sprawozdanie ODiE.

ad 9. Skarbnik Z. Toroński przedstawił sytuację finansową PTL.

ad 10. T. Lasowa odczytała sprawozdanie GKR.

ad 11. Następnie odczytano sprawozdania oddziałów w następującej kolejności: Gdańsk, Kraków, Lublin, Łańcut, Łódź, Mszana Dolna, Opoczno, Poznań, O. Śląski, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra.

W tym punkcie porządku obrad Oddział Krakowski wystąpił z apelem o zbieranie składek na opiekę nad grobem Kolberga, zebrani poparli apel postulując zbiórkę pieniędzy niezależnie od zbiórki przeprowadzanej w oddziałach.

ad 12. Odnośnie przyznania godności członka honorowego PTL na WZD wpłynęły następujące wnioski:

- z Oddziału Gdańskiego dla Wojciecha Błaszковского,
- z Oddziału Krakowskiego dla Anny Kowalskiej-Lewickiej i dla Janusza Kamockiego,
- z Oddziału Łódzkiego dla Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej,
- z Oddziału Wrocławskiego dla Jadwigi Pawłowskiej.

Po przedstawieniu kandydatur odbyło się głosowanie, w którym zebrani jednogłośnie zaakceptowali przyznanie godności członków honorowych.

ad 13. Ostatnim punktem posiedzenia była dyskusja.

Zobowiązany przez ZG do przedstawienia dalszej działalności PTL wystąpił R. Tubaja. Poinformował on delegatów o kłopotach finansowych spowodowanych przez cięcia budżetowe, wymuszające zmiany organizacji pracy w nauce i kulturze. Zmiana sposobu i organizacji pracy w Towarzystwie spowoduje redukcję etatów (w Biurze do 4 i 1/2). W przypadku dalszego pogorszenia się kondycji finansowej PTL, może dojść do przejścia na pracę społeczną.

Prezes Z. Kłodnicki przedstawił listy od Chorwackiego Towarzystwa Etnologicznego i Ruchu Kroackich Kobiet Intelktualistek, które to instytucje w związku z wojną w Chorwacji zwróciły się do PTL z apelem o pomoc moralną w zaistniałej sytuacji. W odpowiedzi na ów apel

A. Kowalska-Lewicka odczytała list Towarzystwa z prośbą o przyjęcie takich rozstrzygnięć, które doprowadziłyby do przerwania działań wojennych, skierowany do autorów apelu, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Amnesty International, Rady Europy. Uwzględniono też uwagę M. Parnowskiej o skierowaniu listu również do ONZ. List zostanie opublikowany w prasie — Gazecie Wyborczej i lokalnej gdańskiej. W dyskusji, w której wzięli udział B. Mienicka, B. Linette, M. Parnowska i Z. Jasiewicz stwierdzono, że w sytuacji trwania konfliktu, gdy brak pełnych danych, mamy prawo do apelowania o pokój, lecz bez oceniania stron biorących udział w walce. Toteż pismo powinno zostać skierowane do obu walczących stron oraz do Parlamentu i Rządu Jugosławii.

Kolejnym diskutowanym zagadnieniem było zwolnienie z opłat podatkowych i ubezpieczeniowych zabytkowych budynków na wsi. W dyskusji udział wzięli Z. Kłodnicki, A. Kowalska-Lewicka, Z. Toronński, R. Tubaja. W sytuacji gdy właściciel zabytkowego (a jeszcze nie uznanego za taki przez Konserwatora Zabytków budynku) zamiast wносить opłaty (są to obecnie poważne wydatki) woli dokonać rozbiórki, może ulec zniszczeniu duża liczba starych wiejskich budowli. Prezes Z. Kłodnicki, dla ratowania ginącego budownictwa, postulował wystąpienie do właściwych organów — samorządów lokalnych, zarządów gmin o zwolnienie od opłat lub przyznanie ulg ich właścicielom. Sam problem nie podlegał dyskusji, rozbieżności powstały przy ustaleniu o jakie opłaty chodzi: o podatek za obiekty gospodarcze, mieszkalne, podatek gruntowy czy ubezpieczenia.

J. Cieślak wystąpił z inicjatywą wystosowania apelu dotyczącego losu Polaków na Litwie. Zebrani podzielili się co do słuszności występowania przez PTL z takim apelem. W dyskusji, w której uczestniczyli Z. Kłodnicki, A. Kowalska-Lewicka, M. Parnowska, J. Kamocki, T. Lasowa, J. Cieślak, obok głosów popierających inicjatywę, zwracano uwagę na możliwość zaszkodzenia społeczności polskiej poprzez niewczesną ingerencję w wewnętrzne sprawy Litwy. Ustalono, że A. Kowalska-Lewicka i J. Cieślak przygotowują tekst pisma na najbliższe posiedzenie Zarządu Głównego PTL.

J. Kamocki nawiązując do sprawozdania skarbnika zaproponował aby w obecnej sytuacji zrezygnować z płacenia przez Towarzystwo diet delegacyjnych, poprzestając na zwracaniu kosztów przejazdu i noclegu. Z. Kamocki i T. Lasowa zasugerowali, aby pomimo trudności finansowych PTL propozycję tę potraktować jako apel a nie jako wymóg formalny.

Podjęto następnie sprawę wysokości składek członkowskich. Rozważając możliwość podniesienia wysokości składek do 50 tys. zł (emeryci 10 tys. zł) lub pozostając na ostatnio ustalonym poziomie równowartości 10 znaczków pocztowych zdecydowano przyjąć wariant drugi, zaś ewentualne podwyższenie składki pozostawiono do kompetencji oddziałów.

Prezes Z. Kłodnicki na zakończenie dyskusji przypomniał o udziale Towarzystwa w pracach Ministerstwa Edukacji Narodowej. Zainteresowanych udziałem w tych pracach poprosił o zwracanie się do ZG lub do niego osobiście.

Poinformował także zebranych o postanowieniu Zarządu Głównego aby wydawnictwa PTL wydane przed 2 lata rozdawane były oddziałom gratis, z tym aby zainteresowani pokryli koszty transportu (przesyłki lub przewozu).

Z ostatnim wnioskiem wystąpiła A. Kowalska-Lewicka. Zaproponowała ustalenie nagrody honorowej PTL dla osób szczególnie aktywnych w ochronie dóbr kultury ludowej. Byłaby to nagroda prestiżowa dla zasłużonych a nie będących członkami Towarzystwa. Informacja o nagrodzie byłaby jednocześnie reklamą dla PTL. Zebrani przez aklamację zobowiązali ZG do przygotowania formy takiej nagrody.

67 WZD PTL towarzyszyła Sesja Naukowa poświęcona prezentacji aktualnych wyników badań nad kulturą ludową Pomorza Wschodniego.

Przed rozpoczęciem Sesji wręczono dyplomy członków honorowych J. Pawłowskiej, A. Kowalskiej-Lewickiej, J. Kamockiemu i przekazano dyplom dla B. Kopczyńskiej-Jaworskiej.

Głos zabrali również — członek honorowy PTL prof. W. Gusiew w imieniu rosyjskich etnografów i folklorystów, oraz gość ze Slovenskiej Narodopisnej Spoločnosti dr J. Čukan.

*Jolanta Kościelska
Maria Niewiadomska*

PROTOKÓŁ Z SESJI NAUKOWEJ TOWARZYSZĄCEJ LXVII WALNEMU
ZGROMADZENIU DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO
POŚWIĘCONEJ PODSUMOWANIU WYNIKÓW BADAŃ NAD KULTURĄ LUDOWĄ
POMORZA WSCHODNIEGO. GDAŃSK, 20 WRZEŚNIA 1991 ROKU

Sesja rozpoczęła się w sali Ratusza Staromiejskiego w Gdańsku. Otwarcia dokonał prezes PTL dr Zygmunt Kłodnicki. Powitał gości przybyłych na sesję: wicewojewodę gdańskiego — prof. dra hab. Józefa Borzyszkowskiego, który przyjął honorowy patronat nad sesją, mgra Wojciecha Bonisławskiego — dyrektora Wydziału Kultury, Nauki i Sportu Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku, mgra Tomasza Bedyńskiego — dyrektora Wojewódzkiego Ośrodka Kultury w Gdańsku oraz z zaprzyjaźnionych towarzystw naukowych — prof. Wiktora Gusiewa z St. Petersburga (członka honorowego PTL) oraz dra Jarosława Čukana ze Słowackiego Towarzystwa Etnograficznego.

Życzenia owocnych obrad nadesłali: sekretarz Wydziału Społecznego PAN prof. A. Wyczański, prof. B. Kopczyńska-Jaworska, dr Adam Bartosz, a obszerny list (członek honorowy PTL prof. Milovan Gavazzi z Zagrzebia). Przystąpiono do wręczenia tegorocznych, uchwalonych na WZD dyplomów honorowym członkom Towarzystwa. Otrzymali je: dr Jadwiga Pawłowska, dr Anna Kowalska-Lewicka, dr Janusz Kamocki oraz prof. B. Kopczyńska-Jaworska, mgr Wojciech Błaszowski (nieobecny na uroczystości). Prezes wręczając dyplomy złożył w imieniu członków Towarzystwa wszystkim wyróżnionym serdeczne życzenia dalszej pomyślnej działalności na niwie etnograficznej oraz w życiu osobistym. Nastąpiły krótkie wystąpienia gości: prof. Gusiewa (zawierające syntezę działalności O. Kolberga i badań folklorystycznych polsko-rosyjskich, w tym badań kaszubskich) oraz dra Čukana (o działalności Słowackiego Towarzystwa), z podziękowaniami za zaproszenie na sesję. Kończąc część oficjalną sesji dr Kłodnicki zaproponował aby poświęcić ją pamięci wielkich badaczy Pomorza — ks. W. Łęgi, ks. B. Sychty oraz dra L. Malickiego. Przewodnictwo pierwszej części sesji objęła prof. dr hab. J. Klimaszewska.

Wygłoszono referaty: prof. dr hab. Józef Borzyszkowski — „Pomorze kraj pogranicza. Dzieje i kultura jego mieszkańców”. Odczytanie referatu poprzedziło krótkie wystąpienie z podziękowaniami za zaproszenie na niniejszą sesję oraz powitanie zgromadzonych w imieniu Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

Następny referat — prof. dr hab. Brunona Synaka — „Kaszubów wizerunek własny” został odczytany przez J. Kuniewskiego (nieobecność profesora spowodowana została ważnymi sprawami służbowymi).

Ostatni referat w tej części sesji wygłosił dr Jerzy Samp — „Literatura kaszubska jako forma dialogu kultur”.

Przebieg dyskusji:

Doc. A. Zbierski z PAN, zabrał głos w bardzo istotnej dla miejscowego środowiska sprawie — a mianowicie konieczności powołania, w miarę istniejących możliwości, właściwej komórki PAN lub katedry etnografii na Uniwersytecie Gdańskim. Dotychczas prowadzone badania naukowe na tym polu (między innymi przez ośrodek toruński z prof. J. Klimaszewską, ośrodek łódzki z prof. J. Kucharską oraz dorywczo przez wielu innych; podejmowane obecnie interdyscyplinarne programy badań, młoda kadra pracująca w muzeach) wymagają większej uwagi i koordynacji działań. Brak placówek naukowych w zakresie etnografii powoduje brak trwałego oparcia w miejscowym środowisku naukowym, dalsze rozpraszanie sił i środków. Przykładem możliwości pozytywnego i właściwego działania są zainicjowane przed kilku laty badania socjologiczne pod kierunkiem prof. Latosza z Uniwersytetu Gdańskiego.

Odczuwa się również brak kontaktów międzynarodowych. Etnologia niemiecka wykazuje stałe zainteresowanie Pomorzem, prowadzi badania, publikuje.

Mobilizacja wysiłków i wspólne działanie ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim, Gdańskim Towarzystwem Naukowym mogłoby przynieść korzystny i tak oczekiwany przez środowisko efekt kulturotwórczy.

Prof. J. Borzyszkowski z Uniwersytetu Gdańskiego, uzupełniając swoje wystąpienie wskazał na problemy i oczekiwania Pomorzan w zakresie badań i zainteresowań etnografów kaszubszczyzną i Pomorzem. Podsumowanie różnorodnych i wielostronnych dążeń różnych środowisk wypada bardzo nierównomiernie, brak badań archiwalnych i poszukiwań, które rozwiązałyby i ukazały całokształt kultury i wzajemnych powiązań etnicznych na Pomorzu. Również nikle są kontakty międzynarodowe. Konieczne jest podjęcie badań interdyscyplinarnych, łączenie się humanistów w szersze programy badawcze aby uchwycić wszystkie aspekty badanych problemów, społeczności i struktur. Od kilku lat na Uniwersytecie Gdańskim organizowane są z takim zamysłem seminaria pod nazwą Antropologia Kaszub i Pomorza – przełamujące stereotypy badawcze. Liczne już środowisko gdańskich etnografów nie ma bliskiego wsparcia w instytucjonalnych kontaktach naukowych. Bogata i zróżnicowana kultura ludowa Pomorza czeka więc na swoje lepsze dni, nowoczesne i wielostronne badania naukowe.

Prof. Klimaszewska zamykając tę część sesji podziękowała referentom i uczestnikom dyskusji za cenne uwagi na temat programów i zamierzeń badawczych, inicjowania i rozwijania kontaktów naukowych i współpracy różnych środowisk.

21 września – ciąg dalszy sesji.

Po przywitaniu uczestników i komunikatach organizacyjnych prezes Oddziału Gdańskiego – mgr T. Lasowa poprosiła o przewodniczenie przedpołudniowej części obrad – prof. dr. hab. Z. Jasiewicza.

Wygłoszono referaty:

Prod. dr hab. Teresa Karwicka – „Stan badań etnograficznych na Pomorzu Wschodnim”.

Jako dodatkowy, uzupełniający punkt programu wprowadzono wystąpienie prof. dr hab. J. Klimaszewskiej na temat postępu prac nad Atlasem etnograficznym Pomorza. Obok omówienia organizacji i celu takich badań, referentka zapoznała zgromadzonych z wynikami badań i na przykładach gotowych kartogramów wyjaśniła złożoną problematykę kultury ludowej Pomorza, zasięgi zjawisk, wspólne i różne elementy kultury sąsiadujących regionów, na ogólnym tle Słowiańszczyzny. Prof. Z. Jasiewicz dziękując prof. J. Klimaszewskiej za prezentację niepublikowanego jeszcze, a więc tym bardziej cennego materiału, przypomniał o dotychczasowych badaniach atlasowych pani profesor i współpracy z prof. Moszyńskim.

Mgr T. Lasowa, mgr R. Tubaja „Muzealnictwo etnograficzne na Pomorzu Wschodnim” (ze względu na brak czasu i jednocześnie bardzo obfity materiał, autorzy zaprezentowali pierwszą część powstałego opracowania z cezurą czasową do 1939 r.).

Dr T. Sadkowski, „Specyfika wschodniopomorskiego drewnianego budownictwa sakralnego. Szkic porównawczy”.

Ze względu na nieobecność autora nie wygłoszono planowanego komunikatu dra A. Błachowskiego, „Najnowsze badania nad kaszubskim ludowym drzeworytem i malarstwem na szkle”.

Dyskusja:

Mgr E. Arszańska podniosła sprawę polsko-niemieckich kontaktów naukowych – ich braku przy specyficznej „jobbii” niemieckiej. Nie znamy stanu badań niemieckich na Pomorzu po II wojnie. Kontakty takie istnieją ale na bazie badań językoznawczych (opracowany słownik języka pomorskiego, który powinien zawierać również tak interesujące nas polonizmy). Brak referatu

dotyczącego spraw językoznawczych na Pomorzu. Dyskutantka apeluje też o szerszą wymianę międzynarodową (tu uwaga na temat nieznajomości języka niemieckiego pośród etnografów badających Pomorze). Zauważa się też zbyt małe wykorzystanie badań archiwalnych. Materiały z badań terenowych zawierają duży stopień obcych naleciałości, zmian trudnych do uchwycenia w czasie, co przy braku określenia strefy wpływów bardzo utrudnia prawidłowy zapis i interpretację zjawisk. Na temat postulowanego w dniu poprzednim powołania nowej placówki naukowej związanej z etnografią w środowisku gdańskim, proponuje reaktywowanie etnografii na Uniwersytecie Toruńskim, która ma lepsze zaplecze naukowe, archiwalne i biblioteczne oraz czynną Katedrę Etnografii (obecnie bez studiów stacjonarnych).

Nawiązując do tego głosu prof. Z. Jasiewicz stwierdził, iż ideałem byłoby powołanie dwóch dobrze działających katedr — w Toruniu i Gdańsku.

Prof. J. Klimaszewska zabrała głos w kwestii wpływów niemieckich. Jej zdaniem wyniki dotychczasowych badań atlasowych przyniosły wynik określający niewielki stopień wpływów niemieckich na rodzimą kulturę. Należałoby jeszcze potwierdzić drogą badań uzupełniających.

Mgr R. Tubaja — głos w sprawie niemieckiej — rozróżniania niemieckich wpływów politycznych w różnych latach (antypolskich czasów bismarkowskich czy lat 30.). Obiektywnie trzeba przyznać, że nauka polska wykazywała podobne tendencje. Stąd wypływa problem zbiorów niemieckich w muzeach polskich (przykład z ofertą sprzedaży malowanej szafy niemieckiej, z 1803 r. odrzucaną przez szereg muzeów Polski zachodniej, a kupioną do zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu). Obecnie zauważa się zjawisko poszukiwania korzeni przez ludność wysiedloną z tego terenu — objawia się to zjawiskiem wywozu obiektów etnograficznych z Pomorza do Niemiec. Na wzajemnych stosunkach zaważyło ostatnie 45 lat; należy to zmienić i stopniowo ten trudny problem łagodzić.

Prof. B. Bazieli — w nawiązaniu do casusu szafy wyjaśnia, iż muzea śląskie (Bytom ze zbiorami przedwojennymi z Katowic), Wrocław i inne posiadają bogate zbiory zarówno tzw. „poniemieckie” jak i rodzime. Wykorzystane są bez względu na cechy narodowe na ekspozycjach stałych. Kończy wypowiedź uwagą na temat powołania katedry, iż sesja naukowa winna w podsumowaniu zawierać wnioski stricte naukowe. Problemy organizacyjne powoływania katedr itp. powinny znaleźć miejsce na Walnym Zgromadzeniu Delegatów PTL lub obradach Zarządu Głównego PTL.

Podsumowanie obrad tej części sesji prof. Z. Jasiewicz zawarł w następujących punktach:

- istnieją złożone związki między obiektem kulturowym, a jego etnicznością,
- regiony zawierają w sobie tradycję wieloetniczną,
- prace niemieckie — powinna tu nastąpić szersza współpraca. Kontakty zostały już nawiązane.

W Poznaniu odbędzie się niebawem spotkanie etnografów polskich i niemieckich w celu ustalenia współpracy.

Mgr Cieślak, ad vocem — zgłasza problem poruszenia w naukowym gronie sprawy oceny pseudonaukowych materiałów rozprowadzanych w towarzystwach niemieckich na Śląsku Opolskim.

Po komunikatach organizacyjnych nastąpiła przerwa obiadowa.

Obrady popołudniowej części sesji poprowadziła prof. dr hab. Teresa Karwicka. Wygłoszono komunikaty: prof. dr hab. J. Kucharska, „Rola dziedzictwa kulturowego w określeniu tożsamości etnicznej Kaszubów (refleksje i niektóre wyniki badań etnograficznych prowadzonych w Polsce i Kanadzie)”; mgr A. Kwaśniewska, „Z badań nad życiem i kulturą dawnych mieszkańców Żuław”; mgr W. Błacharska, „Obszar Borów Tucholskich w świetle badań etnograficznych”; mgr J. Kuniewski, „Antropologia kowalstwa wiejskiego Kaszub i Kociewia w XX w.”

Podsumowanie obrad:

Skrócenie czasu trwania sesji ze względów niezależnych od organizatorów spowodowało ograniczenie czasu na szerszą dyskusję do zapytań do referentów i odpowiedzi: dotyczyło to spraw związanych z Żuławami i współczesnych problemów Kaszubów kanadyjskich (zapytania dr A. Kowalskiej-Lewickiej).

Przed podsumowaniem naukowej części Zjazdu prof. Karwicka poddała pod uzupełniającą dyskusję wniosek doc. A. Zbierskiego w sprawie powołania placówki naukowej o profilu etnologii w Gdańsku. Po krótkiej wymianie zdań i ustaleniach formalnych z prezesem PTL oraz zgromadzonymi na sali, ustalono iż PTL popiera podjęcie starań o powołanie takiej placówki, istnienie silnego ośrodka badawczego na terenie Pomorza jest niezwykle ważne dla dalszych badań. Zarząd Towarzystwa na swoim najbliższym posiedzeniu zadecyduje o formalnej stronie tego wniosku.

Podsumowując naukową część sesji prof. T. Karwicka ujęła problematykę zawartą w referatach i komunikatach w następujących aspektach:

1. stan badań i historii muzealnictwa i zbieractwa etnograficznego,
2. opis wybranych faktów kulturowych w zróżnicowanych etnicznie regionach Pomorza,
3. badania nad problemami stereotypu kulturowego i tożsamości etnicznej.

Ten ostatni temat zdaniem prof. T. Karwickiej staje się w obecnych czasach najistotniejszy dla dalszych badań. Obecnie etnografia winna zmierzać do obiektywnego rozpatrzenia sytuacji różnych grup etnicznych w jednoczącej się i jednocześnie ujednoliciącej się kulturowo Europie. Uznanie praw różnych grup do samookreślenia staje się faktem. W naszym wymiarze na szczęście nie grożą nam towarzyszące nieraz temu zjawisku konflikty zbrojne jak np. obecnie w Jugosławii. Podkreślanie odrębności jako elementu wzbogacającego kulturę ogólnonarodową, poczucie łączności i przynależności obywatelskiej i politycznej do narodu polskiego, staje się głównym aspektem i motorem aktywności tych grup.

Badania interdyscyplinarne (językoznawców, socjologów, historyków i etnografów) stanowią o przyszłości tak potrzebnych kompleksowych badań nad kulturą Pomorza.

Zakończenie sesji:

Prezes PTL, dr. Z. Kłodnicki, poinformował zebranych o rozmowie z prof. J. Borzyszkowskim na temat wydania materiałów z niniejszej sesji (uzupełnionych o inne niepublikowane dotąd referaty i materiały z Pomorza z ostatnich lat oraz poprzedniej sesji) – w formie tomu pomorskiego.

Prezes złożył podziękowania referentom, profesorom prowadzącym sesję naukową oraz organizatorom zjazdu. Poinformował również, iż następny, przyszłoroczny Zjazd Towarzystwa odbędzie się w Poznaniu. Jako temat zaproponowano: „Polska kultura tradycyjna połowy XIX wieku w opracowaniach Kolberga i jemu współczesnych”.

Informacje organizacyjne dot. wyjazdu na wycieczkę zakończyły Zjazd.

Protokół opracowała na podstawie notatek oraz nagrań magnetofonowych (w posiadaniu oddziału gdańskiego) – mgr Teresa Lasowa.

Gdańsk, październik 1991 rok

68 WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO W SZAMOTUŁACH 18 WRZEŚNIA 1992 R.

WZD otworzył Prezes PTL Z. Kłodnicki witając zebranych członków Towarzystwa oraz gości w osobie prof. dr W. Gusiewa z Sankt Petersburga. Na wstępie przypomniał o zmarłych w ostatnim roku kolegach: Marii Suboczowej i Romualdzie Nachtmiller z Oddziału Śląskiego, Janie Bujaku z Oddziału krakowskiego, Karolu Kozerańskim i Janinie Szczulskiej z Oddziału opoczyńskiego, Danucie Stańko z Oddziału w Zielonej Górze. Zebrani uczcili zmarłych minutą ciszy.

Następnie Prezes przekazał życzenia owocnych obrad od członków, którzy usprawiedliwili swą nieobecność: T. Baraniuka, A. Bartosza, B. Kopczyńskiej-Jaworskiej, T. Smolińskiej, S. Żurawskiego.

Na Przewodniczącego obrad został powołany J. Heidenreich, który o pomoc w prowadzeniu WZD poprosił K. Kaczko, Sekretarza Generalnego PTL. Na sekretarza obrad, przy jednym głosie wstrzymującym się, wybrano M. Niewiadomską.

Zgodnie z porządkiem obrad, protokół z 67 WZD PTL w Gdańsku odczytała M. Niewiadomska.

Następnie jednogłośnie wybrano składy komisji w osobach:

- Komisja Matka: M. Antos, M. Parnowska, J. Koszutska
- Komisja Wnioskowa: A. Kowalska-Lewicka, B. Turno, J. Łuczowski
- Komisja Skrutacyjna: M. Trojan, M. Abdalla, A. Twardowska

W dalszym porządku obrad sprawozdanie Sekretarza Generalnego w kadencji 1989-1992 odczytała K. Kaczko.

Prezes Kłodnicki poinformował zebranych, że najważniejszym sponsorem WZD jest Ministerstwo Kultury i Sztuki i korzystając z obecności Pełnomocnika d/s twórczości ludowej mgr. Zdzisława Potkańskiego, złożył podziękowania na jego ręce. Z. Potkański dziękując za zaproszenie na zjazd równocześnie naświetlił nową strukturę organizacyjną MKiS. Powołana rada konsultacyjna ma udział w kształtowaniu polityki kulturalnej państwa, nastąpiło zainteresowanie obszarami twórczości ludowej, co znalazło odbicie w przyznanych funduszach na publikacje i potrzeby Towarzystwa. Z. Potkański poinformował również o projektowanym centralnym banku informacji o rzemiosłach ludowych.

Zgodnie z porządkiem obrad odczytano kolejne sprawozdania. Skarbnik PTL Z. Toroński przedstawił sprawozdanie finansowe, sprawozdanie z prac Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga przedstawił B. Linette zaś M. Niewiadomska odczytała sprawozdanie z działalności Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej.

Następnie przez aklamację wprowadzono zmianę do porządku obrad aby sprawozdania oddziałów odczytywać po przerwie.

Po przedstawieniu przez T. Lasową sprawozdania Głównej Komisji Rewizyjnej odbyło się głosowanie nad wnioskiem GKR o udzielenie absolutorium ustępującemu zarządowi. Absolutorium udzielono przy 2 głosach wstrzymujących się.

W dalszej kolejności przystąpiono do wyborów nowych władz PTL. M. Parnowska przedstawiła i krótko scharakteryzowała sylwetki kandydatów do Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego. Do ZG: T. Baraniuk, A. Bartosz, E. Bączyńska, E. Berendt, J. Bohdanowicz, J. Cieślak, Z. Jasiewicz, J. Heidenreich, K. Kaczko, Z. Kłodnicki, E. Kłosek, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kowalska-Lewicka, A. Kwaśniewska, T. Lasowa, M. Parnowska, A. Rataj, M. Rostworowska, Z. Toroński, R. Tubaja, B. Turno.

(Z uwagi na propozycję kandydatury do ZG M. Parnowskiej, jej funkcję w Komisji Matce przejął B. Linette).

Do GKR: J. Adamczewski, J. Łuczowski, W. Sadowski, I. Soppa, I. Wronkowska.
Do Sądu Koleżeńskiego: S. Chmielowski, F. Czyżewski, K. Wołos.

W ramach dyskusji w której udział wzięły: K. Wołos, A. Kowalska-Lewicka, T. Lasowa wyjaśniono kwestie zgodności ze statutem liczby kandydatów do GKR.

Po przerwie odczytane zostały sprawozdania następujących Oddziałów: Gdańsk, Katowice, Koszalin, Kraków, Lublin, Łódź, Łańcut, Mszana Dolna, Opole, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra.

Wybory. Przewodniczący Komisji Matki, B. Linette rozdał kartki z nazwiskami kandydatów i wyjaśnił tryb głosowania. Następnie głosy zostały zebrane przez Komisję Skrutacyjną, która przystąpiła do prac nad ich obliczeniem.

Ustępujący Prezes Z. Kłodnicki zabrał głos, aby krótko podsumować działalność oraz aby

podziękować osobom i instytucjom, które w ostatniej kadencji wspomogły Zarząd, głównie w poszukiwaniu funduszy. Wystąpił jednocześnie z wnioskiem do zobowiązania przyszłego Zarządu o pisemne podziękowanie osobom spoza Towarzystwa za pomoc i życzliwość. Wniosek przeszedł przez aklamację.

Następnie Przewodniczący obrad otworzył dyskusję z prośbą o konkretne wystąpienia. Pierwsza zabrała głos A. Kowalska-Lewicka, serdecznie dziękując Z. Kłodnickiemu i Z. Torońskiemu za trud prowadzenia prac administracyjnych oraz za pozyskanie pomieszczenia na bibliotekę PTL (czego nie udało się załatwić w poprzednich kadencjach). Z. Jasiewicz zaproponował aby podstawą dalszej dyskusji stały się wnioski, które wpłynęły do Komisji Wnioskowej.

Zgodnie z tym Przewodnicząca Komisji Wnioskowej A. Kowalska-Lewicka przedstawiła kolejne wnioski:

1. Wniosek Oddziału łódzkiego o rozważenie możliwości poszerzenia nazwy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego o człon „Stowarzyszenie Etnologów, Folklorystów i Antropologów Kulturowych”. B. Linette zauważył, że inny statut posiada Towarzystwo, a inny stowarzyszenie jako takie. Z. Jasiewicz uzasadnił wniosek tym, że PTL ma dwie grupy członków – zainteresowanych kulturą ludową ludoznawców oraz profesjonalistów z racji wykształcenia lub zatrudnienia. Wraz z postępującym procesem profesjonalizacji pojawiło się poczucie dystansu między tymi grupami. Wniosek ma na celu zapobiec szkodliwym tendencjom do utworzenia nowego Towarzystwa i przyciągnąć profesjonalistów. Z. Jasiewicz uważa że nazwę Towarzystwa należy zachować dodając uzupełnienie „i Etnologiczne”. Dodania drugiego członu jak we wniosku nie uważa za najlepsze. J. Cieślak stwierdził, że nazwa Towarzystwa (w statucie nazwanego stowarzyszeniem naukowym) jest tak ogólna, że może skupiać wszystkich, tym bardziej, że Oddziały mogą mieć ukierunkowaną działalność zgodną z zainteresowaniami członków. Proponuje pozostawić nazwę bez zmiany. E. Pietraszek podając przykłady innych Towarzystw grupujących różnych rangą specjalistów zauważył, że tendencje do tworzenia nowego towarzystwa wynikają z kompleksów osób, które będąc antropologami kulturowymi uważają się za lepsze od ludoznawców. Z. Kłodnicki zaproponował przedyskutowanie tej kwestii w oddziałach, gdyż chodzi o stworzenie miejsca dla tych, którzy dotąd nie znaleźli się w Towarzystwie. Decyzji takiej nie należy podejmować pochopnie. A. Kowalska-Lewicka wystąpiła z przekonaniem, że zmiana nazwy nie zmieni stosunku do Towarzystwa. PTL ma luźną organizację i jest w nim miejsce dla wszystkich. Poza tym propozycja zmiany nazwy (np. brak antropologów społecznych) pociąga za sobą zmianę statutu i wykluczenie 50% członków, którzy nie są wymienieni w nazwie. Siła leży w tradycji. Postuluje nie odkładanie decyzji do przyszłego zjazdu lecz natychmiastowe przegłosowanie wniosku. Z. Jasiewicz zaproponował jednak szeroką dyskusję w środowisku. Co do wypowiedzi E. Pietraszka o innych towarzystwach zauważył, że w dyskusji chodzi nie o stopień profesjonalizacji lecz o przedmiot zainteresowań. W tym przypadku przedmiotem zainteresowań jest kultura i chodzi o poszerzenie zakresu badań oraz o upodobnienie nazwy do nazw światowych. M. Parnowska wysunęła argumenty, że zmiana nazwy pociąga za sobą koszty oraz że zbliża się stulecie Towarzystwa. M. Blacharska zauważyła, że Towarzystwo się starzeje, brak napływu młodych członków związany jest być może z archaiczną nazwą i zmiana być może przyciągnie młodych ludzi. O. Danglowa z Bratysławy stwierdziła, że również w Czecho-Słowacji są problemy paralelne, czy pozostać przy starej nazwie czy ją unowocześnić. (W tym miejscu Przewodniczący obrad przepraszył zebranych, że wcześniej nie powitał miłego zagranicznego gościa). J. Heidenreich podsumowując powyższe wypowiedzi poprosił o przełożenie zmian na później, gdyż sprawa ta wymaga referendum wśród wszystkich członków. Jego zdaniem nazwa nie powinna ulec zmianie co najmniej przez dwa najbliższe lata, do jubileuszu 100-lecia PTL. Sformułował do przegłosowania wniosek w następującym brzmieniu: „Wniosek o utrzymanie tradycyjnej nazwy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego na okres do 1995 r. otwierając w międzyczasie możliwość szerokiej dyskusji na temat ewentualnej zmiany nazwy”. Wniosek przeszedł przy 25 głosach za, 1 głosie przeciw, 3 głosach wstrzymujących się.

2. Wniosek Oddziału Śląskiego z zaproszeniem do Górnośląskiego Parku Etnograficznego na kolejne 69 WZD. Wniosek, z którym wystąpił J. Heidenreich oferując dobre warunki pobytu oraz chęć i wolę goszczenia delegatów został przyjęty przez aklamację. Do współpracy przy organizacji zaproszono prof. B. Bazieliuch.

3. Wniosek Oddziału Łódzkiego z propozycją organizacji 70 WZD w 1994 r. w Łodzi z tematyką etnologicznych badań ikonosfery. Wniosek został przyjęty przez aklamację.

4. Wniosek A. Kuczyńskiego o powołanie w związku z jubileuszem PTL w 1995 r. Komitetu Organizacyjnego obchodów 100-lecia PTL. Komitet ów miałby opracować program obchodów rocznicowych takich jak: sesje naukowe we Lwowie i Wrocławiu, opracowanie monografii PTL, publikacje biogramów słynnych etnologów polskich, wydanie słownika etnografów polskich, wybite medału pamiątkowego. W dyskusji w której udział wzięli A. Kowalska-Lewicka, Z. Jasiewicz, Z. Kłodnicki, J. Heidenreich, K. Wołos przypomniano, że już na jednym z zebrań Zarządu Głównego PTL powołano Z. Jasiewicza na przewodniczącą Komitetu Obchodów Jubileuszu 100-lecia PTL. Obecnie należy jedynie sformułować wniosek o powołanie składu uzupełniającego bez dyskusji nad proponowanym przez A. Kuczyńskiego szczegółowym programem obchodów. Ułożenie programu należałoby do Komitetu, który rozważy propozycje A. Kuczyńskiego. Wniosek o powołanie przez nowy ZG PTL uzupełniającego składu Komitetu został przegłosowany jednogłośnie.¹

5. J. Cieślak przedstawił wniosek o nadanie profesor Dorocie Simonides godności członka honorowego PTL. Wniosek przeszedł przy 1 głosie wstrzymującym się.

Komisja Skrutacyjna przedstawiła protokół ze swego posiedzenia. Przy wątpliwościach co decyduje o kolejności przy jednakowej ilości otrzymanych głosów, K. Kaczko przedstawiła precedens, w którym zdecydował alfabet. Zgodnie z tym precedensem do ZG PTL wszedł T. Baraniuk, A. Bartosz został zastępcą.

Następnie Zarząd ukonstytuował się w następującym składzie: Prezes – Z. Kłodnicki, Wiceprezesa – R. Tubaja, A. Kowalska-Lewicka, Sekretarz Generalny – M. Rostworowska; Z-ca Sekretarza Generalnego – E. Berendt, Skarbnik – Z. Toronński, Z-ca skarbnika – J. Bohdanowicz, Członek ZG – T. Lasowa.

¹ Pełne brzmienie wniosku przedłożonego przez Antoniego Kuczyńskiego podajemy poniżej gdyż zawiera on istotne dla obchodów rocznicowych propozycje. We wniosku tym w całości przyjętym przez WZD czytamy:

W związku z przypadającym w roku 1995 Jubileuszem 100-lecia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego wnoszę o włączenie do Uchwały Walnego Zgromadzenia Delegatów przedsięwzięcia dotyczącego powołania przez nowo wybrany Zarząd „KOMITETU ORGANIZACYJNEGO OBCHODÓW 100-LECIA POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO”, który do 31 grudnia br. opracuje program obchodów rocznicowych obejmujący między innymi następujące zagadnienia:

1. Zorganizowanie dwu imprez rocznicowych uwzględniających sesje naukowe we Lwowie i we Wrocławiu w porozumieniu ze stosownymi środowiskami naukowymi Ukrainy i Polski. Przedmiotem lwowskiej sesji naukowej mogłaby być działalność naukowa i społeczna ukraińskiego uczonego Iwana Franko, współzałożyciela Towarzystwa Ludoznawczego i jego działacza w końcowych latach XIX stulecia, a także inspiracyjna rola Towarzystwa w badaniach etnograficznych na Ukrainie w XIX i XX wieku (do czasu II wojny światowej). Materiały z tego zakresu znajdują się między innymi w zbiorach Archiwum Naukowego PTL oraz Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Rozmowy sondażowe w tej sprawie przeprowadzone zostały pod koniec 1991 roku przez rektora Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr. hab. Wojciecha Wrzesińskiego podczas podpisywania umowy o współpracy między Uniwersytetem Lwowskim, a Uniwersytetem Wrocławskim.

2. Opracowanie monografii pod nazwą „Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895-1995”.

3. Wydanie publikacji pt. „Sylwetki polskich etnografów” zawierającej szkice biograficzne wybitnych działaczy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, np. Antoni Kalina, Michał Janik, Jan Czekanowski, Józef Gajek, Stanisław Bąk, Józef Burszta. Listę biogramów przedstawi komitet organizacyjny obchodów oraz komitet redakcyjny tej publikacji.

4. Wydanie „Słownika Etnografów Polskich” przygotowywanego pod red. dr. Anny Kowalskiej-Lewickiej. Koncepcja „Słownika” winna być przedyskutowana w ramach krajowego środowiska etnograficznego.

5. Publikowanie do roku 1995 cyklu artykułów na łamach czasopisma „Lud” omawiających różne aspekty działalności Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w okresie lat minionych.

6. Wybite medału pamiątkowego związanego ze 100-leciem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Propozycje powyższe nie wyczerpują całości przedsięwzięć organizacyjno-edytorskich możliwych do zrealizowania przy racjonalnym potraktowaniu obchodów rocznicowych i przyjęciu stosownego horyzontu czasowego umożliwiającego zdobycie środków finansowych oraz właściwego do rangi zagadnienia terminarza.

Główna Komisja Rewizyjna ukonstytuowała się w składzie: Przewodniczący — J. Adamczewski, Z-ca Przewodniczącego — I. Wronkowska, Członkowie — J. Łuczkowski, W. Sadowski, I. Sopka.

Sąd Koleżeński ukonstytuował się w składzie: Przewodniczący — S. Chmielowski, Członkowie — K. Wołos, F. Czyżewski.

J. Heidenreich wystąpił z wnioskiem o przedłużenie kadencji obecnych władz o jeden rok, tj. aby kolejne wybory odbyły się w 1996. Ze względu na jubileusz 100-lecia w 1995, program WZD byłby zbyt przeładowany. Wniosek przeszedł przy 1 głosie wstrzymującym się.

Następnie Olga Danglowa ze Slovenskej Spoločnosti z Bratisławy przekazała pozdrowienia od swych kolegów i przedstawiła obecną strukturę swej instytucji.

Na zakończenie J. Heidenreich oddał głos Z. Kłodnickiemu, który odczytał list W. Błaskowskiego. R. Tubaja naświetlił okoliczności powstania listu. List przyjęto do wiadomości.

Prezes Z. Kłodnicki podziękował delegatom i zapewnił, że w dalszym ciągu będzie odwoływał się do osób, które do tej pory zaszczycały go swą pomocą.

Protokołowała M. Niewiadomska

DZIAŁALNOŚĆ OŚRODKA DOKUMENTACJI I INFORMACJI ETNOGRAFICZNEJ PTL W KADENCJI 1989-1992

Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej z siedzibą w Łodzi prowadził działalność zgodnie z rocznymi planami pracy, zatwierdzanymi przez Prezydium ZG PTL. Pod kierunkiem Kierownika ODiIE prof. B. Kopczyńskiej-Jaworskiej pracę prowadziła głównie M. Niewiadomska. W 1989 odeszła z pracy w ODiIE PTL I. Grzelakowska, od października 1990 zatrudniona jest J. Kolińska (od kwietnia 1992 na urlopie macierzyńskim).

Prace bibliograficzne

W okresie sprawozdawczym, w Ośrodku opracowano bibliografię retrospektywną etnografii polskiej za lata 1926-1933. Praca ta powstała przy pomocy studenta etnografii Artura Hlebowicza, który uzupełnił posiadane przez Ośrodek materiały, a następnie wpisał je w ramach programu ISIS do komputera. Bibliografia liczy 2710 pozycji. Przygotowanie bibliografii jako publikacji planujemy na rok 1993.

W sposób ciągły opracowywana jest bieżąca bibliografia etnografii polskiej za lata 1986-1992. J. Kolińska gromadzi materiały, opracowuje i wpisuje do komputera w ramach programu ISIS. Do chwili obecnej wpisanych zostało 1130 pozycji. Bibliografia za lata 1986-1990 planowana jest do publikacji w roku 1994.

Obie wymienione bibliografie są dostępne w siedzibie ODiIE w Łodzi w postaci baz danych.

Kontynuowano współpracę z redakcjami: Międzynarodowej Bibliografii nauk społecznych wydawanej przez Comité Internationale pour Documentation des Sciences Sociales (łącznie selektywna bibliografia etnografii polskiej za lata 1988-1991 obejmuje 370 pozycji), Internationale Volkskundliche Bibliographie (łącznie selektywna bibliografia obejmuje 226 pozycji) oraz Redakcją Demosu (łącznie w kadencji przekazano 50 abstraktów prac polskich).

Prace słownikowe

W ramach prac słownikowych przygotowano próbny zeszyt terminów do wyszukiwania w komputerowych bazach danych, do tematu polska kultura materialna. Zeszyt został powielony przy pomocy ZG PTL i rozesłany do instytucji etnograficznych w 1990 r.

Zostały również przygotowane słowniki słów kluczowych do innych zakresów tematycznych, takich jak: kultura środowisk miejskich, religia, medycyna ludowa, etnomuzykologia, plastyka ludowa, społeczne determinanty kultury.

Prace biograficzne

Na zamówienie The University of Chicago Library, Ośrodek opracował na podstawie posiadanych materiałów 80 biogramów etnografów polskich urodzonych przed 1920 r. Z uwagi na ograniczoną objętość International Dictionary of Anthropology, ustalono listę 30 nazwisk, które weszły do wydawnictwa. Słownik został wydany przez Garland Publishing, New York w 1991 r. Książka jest obecnie w posiadaniu ODiE.

Ośrodek wykonywał również prace pomocnicze przy gromadzeniu materiałów do Słownika Etnografów Polskich, zainicjowanego przez dr. J. P. Dekowskiego. Po śmierci dr. Dekowskiego materiały biograficzne zostały przekazane czasowo do ODiE, który przeprowadził wstępną analizę materiałów i wykonał zestawienie przedłożone Zarządowi Głównemu. W 1990 r. wszystkie materiały zostały przekazane dr. A. Kowalskiej-Lewickiej.

Prace dokumentacyjne

W zakresie dokumentowania etnograficznego ruchu naukowego prowadzono następujące prace;

- w sposób ciągły prowadzono kartotekę osobową etnografów oraz prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych;

- aby zweryfikować powyższe dane uzyskaliśmy z Systemu Informacyjnego PESEL wydruki dotyczące personaliów 996 etnografów, którzy kończyli studia, lub uzyskiwali tytuły naukowe po 1975 r.
- uzupełniano na bieżąco kartotekę instytucji etnograficznych w kraju i za granicą;

W okresie sprawozdawczym pracownice ODiE, w związku z możliwością posługiwania się komputerem odbywały przeszkolenie w zakresie programów baz danych i edytorskich. Nauka jest kontynuowana.

W związku z otrzymaniem od UNESCO przez Katedrę Etnografii UŁ programu bibliograficznego ISIS, rozpoczęto prace nad dostosowaniem programu do potrzeb baz bibliograficznych i dokumentacyjnych.

Konferencje

Stałą pozycją w działalności ODiE jest uczestnictwo i protokółowanie Walnych Zjazdów Delegatów (w obecnej kadencji – WZD w Opolu, Jabłonce, Gdańsku).

W 1990 r. na zaproszenie redakcji IVB do RFN wyjechała B. Kopczyńska-Jaworska na pierwsze międzynarodowe zebranie współpracowników. Przedstawiony tam referat o polskich bibliografiach etnograficznych został opublikowany przez Redakcję IVB.

Następnie B. Jaworska i M. Niewiadomska uczestniczyły w dwu międzynarodowych konferencjach redakcyjnych IVB. W 1991 w Austrii i w 1992 w Szwajcarii. Na konferencję w Szwajcarii został przygotowany referat poświęcony polskim pracom nad słownikami słów kluczowych. Praca jest obecnie w druku w Redakcji IVB.

W 1990 M. Niewiadomska na zaproszenie redakcji Demos wyjechała do Drezna na zebranie redakcyjne.

Inna działalność

Ośrodek pełni stałą działalność informacyjną na bazie posiadanych materiałów (głównie bibliograficznych). Udzielono 52 informacji (głównie studentom Katedry Etnologii UŁ). W 1992 Ośrodek rozpoczął kolportaż wydawnictw PTL. Sprzedano książki na sumę 1 118 000,– zł.

Powyższe sprawozdanie omawia ogólnie zakres działalności ODiE PTL w latach 1989-1992. Szczegółowe informacje zawarte są w sprawozdaniach rocznych.

Bronisława Kopczyńska-Jaworska

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI KOMITETU NAUK ETNOLOGICZNYCH PAN
W LATACH 1991-1992*

Komitet Nauk Etnologicznych PAN w okresie sprawozdawczym nadal korzystał z siedziby Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM w Poznaniu dzięki uprzejmości władz Uniwersytetu. Natomiast posiedzenia plenarne członków odbywały się w różnych pozapoznańskich placówkach akademickich, uniwersyteckich czy muzealnych.

Skład Komitetu ustalony w wyniku skomplikowanych, ogólnoośrodkowych, korespondencyjnych wyborów, obejmuje 31 przedstawicieli w zasadzie wszystkich najważniejszych ośrodków badawczych i dyscyplin reprezentowanych w KNE. W toku kadencji nie kwestionowano przyjętej procedury wyborów, jak i ich wyników, co pozwala przypuszczać, że zostanie ona utrzymana podczas następnej elekcji, przewidzianej na wiosnę 1993 roku. W Prezydium Komitetu zasiadali: Z. Jasiewicz — przewodniczący, B. Kopczyńska-Jaworska — z-ca przewodniczącego, A. Posern-Zieliński — sekretarz naukowy, [A. Zambrzycka-Steczowska] i W. Paprocka — członkinie. Skład zaś stanowili: J. Bartmiński, B. Bazieli, L. Bielawski, M. Biernacka, J. Czajkowski, A. Czekanowska-Kuklińska, M. Drozd-Piasecka, L. Dzięgiel, M. Gładyszowa, A. Iracka-Kunczyńska, A. Jackowski, H. Kapeliś, T. Karwiczka, J. Klimaszewska, Z. Kłodnicki, [A. Kutrzeba-Pojnarowa], B. Linette, D. Markowska, E. Pietraszek, M. Pokropek, D. Simonides, Z. Sokolewicz, J. Stęszewski, S. Tabaczyński, A. Zadrożyńska i ks. H. Zimoń.

Dzięki możliwości powoływania komisji i zespołów, do których mogą wchodzić specjaliści różnych dziedzin nie przynależącej do KNE, w pracach Komitetu brało udział szersze grono osób. W omawianym okresie istniało 5 takich zespołów: Komisja do Badania Kultury Ludowej w Karpatach, pod kierownictwem doc. M. Gładyszowej, Komisja do Badań nad Współczesnością, Komisja do Badań Amerykanistycznych z prof. A. Posern-Zielińskim na czele, Zespół ds. Informacji i Dokumentacji Etnograficznej, kierowany przez prof. B. Kopczyńską-Jaworską i Zespół do Badań Rybołówstwa Tradycyjnego i Ochrony jego Zabytków, prowadzony przez prof. T. Karwiczka. Różnorakie trudności spowodowały mniejszą aktywność w/w grup specjalistycznych w porównaniu do lat ubiegłych. Trzeba jednak wspomnieć o kontynuowaniu przez Zespół ds. Informacji... prac bibliograficznych i zbieraniu materiałów do tezaursu polskiej ludowej kultury materialnej, o udziale Komisji Amerykanistycznej w przygotowaniach i zorganizowaniu z okazji 500-lecia odkrycia Ameryki konferencji „Ameryka Indiańska”, o dalszych staraniach o wydanie „Słownika rybołówstwa tradycyjnego w Polsce”, o współdziałaniu Komisji Karpackiej z badaczami krajów Europy południowo-wschodniej celem przygotowania międzynarodowej syntezy kultury ludowej regionu Karpat, o współpracy Komisji do Badań nad Współczesnością z Międzynarodowym Komitetem do Badań nad Współczesnością byłych krajów „socjalistycznych”.

Rozpoczęte w latach ubiegłych projekty badawcze finansowane za pośrednictwem Komitetu były realizowane i finalizowane przez grupy robocze działające na Uniwersytetach: Jagiellońskim i Łódzkim. Zespołem pracującym nad wybranymi dziedzinami kultury ludowej Karpat kierowała prof. A. Zambrzycka-Steczowska, a grupie badającej pasterstwo w Karpatach Polskich (przeprowadzono kwerendę literatury ukraińskiej nt. gospodarki mlecznej, wykonano abstrakty opracowań i reprodukcje ilustracji) przewodniczyła prof. B. Kopczyńska-Jaworska, która zawiadywała także poczynaniami zespołu kontynuującego prace z zakresu organizacji informacji i dokumentacji w dziedzinie nauk etnologicznych (naniesiono poprawki i uzupełnienia do bazy danych bibliograficznych za lata 1929-33, zweryfikowano klasyfikacje not bibliograficznych, natomiast

* Informacja ta bezpośrednio nawiązuje do sprawozdania z poczynąń Komitetu w latach 1987-1990 zamieszczonego w „Ludzie” t. 74, 1991.

w pracach słownikowych uzupełniono synonimy i nazwy gwarowe do słownika słów kluczowych kultury środowisk miejskich). Ze względu na konieczność dalszego prowadzenia prac, a niemożność finansowania ich ze środków PAN, zespół przygotowujący ilustrowany słownik rybołówstwa zwrócił się do Komitetu Badań Naukowych o przyznanie grantu na zakończenie podjętych wcześniej działań.

W omawianym okresie odbyła się tylko jedna sesja naukowa, której KNE był współorganizatorem (obok Polskiego Towarzystwa Studiów Latinoamerykańskich i Muzeów: Etnograficznego i Instrumentów Muzycznych w Poznaniu). Komitetowi organizacyjnemu przewodniczył prof. A. Posern-Zieliński. Konferencja miała miejsce w Poznaniu w dniach 22-23.06.1992 r., a jej roboczy tytuł brzmiał: „Ameryka Indiańska — wielkie spotkanie kultur”. Sesja składała się z czterech spotkań poświęconych następującym tematom: 1. konsekwencje spotkania dwóch światów dla Ameryki Indiańskiej w perspektywie historycznej, wprowadzenie i kierowanie dyskusją: prof. I. Rusinowa, dr hab. R. Tomicki; 2. współczesna sytuacja Ameryki Indiańskiej, prowadzenie: dr M. Posern-Zielińska, mgr M. Kairski; 3. konteksty badań nad Ameryką Indiańską: od prahistorii do studiów nad współczesnością, prowadzenie: prof. A. Posern-Zieliński, dr M. Ziolkowski; 4. dziedzictwo Ameryki Indiańskiej w świadomości społecznej mieszkańców Starego i Nowego Świata, prowadzenie: prof. E. Nowicka-Rusek, prof. M. Paradowska. Uczestnikami konferencji było około 30 amerykańistów z różnych ośrodków polskich, dla których forum to stanowiło okazję do wymiany myśli i doświadczeń, ale także przyczyniło się do integracji tego środowiska. Organizatorzy zamierzają opublikować materiały pochodzące z sesji.

Posiedzenia plenarne odbywały się dwa razy w roku. Pierwsze w kadencji zebranie (18 I 1991, Warszawa) posłużyło przedstawieniu sprawozdania z wyborów do KNE, elekcji nowego Prezydium, dokooptowaniu do składu członków osób zaproponowanych przez Przewodniczącego oraz zaprezentowaniu sprawozdania ustępującego Prezydium za kadencję 1988-90. Następne spotkanie, z jednej strony przeznaczone było na przedyskutowanie bieżących spraw organizacyjnych Komitetu, z drugiej — na odbycie posiedzeń naukowych. Wśród kwestii będących przedmiotem zainteresowania członków KNE były m.in. powoływanie komisji i zespołów Komitetu oraz ich przewodniczących, a także problem reaktywowania Komisji Muzealnictwa, wprowadzenie etnologii do programów kształcenia ogólnego w szkołach czy możliwości Komitetu wspierania działań na rzecz czasopisma bibliograficznego „Demos”. Zebranie specjalne (11 XII 1992, Wrocław) zostało poświęcone Polskiemu Towarzystwu Ludoznawczemu i jego związkowi z etnologią polską w kontekście 100-lecia PTL. W wystąpieniach wprowadzających mówiono o aktualnej sytuacji Towarzystwa (dr Z. Kłodnicki — Prezes PTL), o jego działalności wydawniczej (mgr A. Kuczyński — Redaktor Naczelny), o PTL-u a współczesnych potrzebach środowiska etnologicznego (prof. B. Kopczyńska-Jaworska), o jubileuszowym tomie „Ludu” (prof. Z. Jasiewicz). Dyskusja oscylowała wokół dwóch zagadnień: 1. obchodów 100-lecia Towarzystwa, 2. kierunków i możliwości działania PTL. Wyrazem związków KNE i PTL było powołanie na Walnym Zgromadzeniu Delegatów Towarzystwa w Szamotułach (18 X 1992) prof. J. Jasiewicza na przewodniczącego Komitetu Obchodów 100-lecia PTL.

W częściach naukowych zebrań zajmowano się następującymi kwestiami: 1. w Łodzi (9 XII 1991) problematyką i przebiegiem prac nad słownikiem wyrazów kluczowych dla potrzeb archiwum fotograficznego Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej PTL. Z tezami dotyczącymi zagadnień terminologicznych tematu „kultura środowisk miejskich” zapoznali członków Komitetu dr G. E. Karpińska (Katedra Etnologii UŁ) i mgr M. Niewiadomska (ODIE). W dyskusji wyrażono uznanie twórczyniom słownika za dotychczasową pracę, wysunięto szereg propozycji zarówno metodologicznych, jak i konkretnych deskrypcyjnych; 2. na spotkaniu otwartym w Warszawie (29 V 1992) miała miejsce polemika dotycząca zagadnienia „Etnologia a antropologia. Teoretyczne i praktyczne problemy wzajemnych relacji”. Wprowadzenie do dyskusji przygotowali prof. A. Posern-Zieliński (PAN) i dr W. Burszta (UAM). Przedmiotem obrad były podstawowe dla środowiska etnologów sprawy reakcji etnologii europejskiej na umacnianie się w Polsce antropologii amerykańskiej i brytyjskiej.

Należy także wskazać na jedno z posiedzeń Prezydium KNE z udziałem zaproszonych gości (27 IX 1991, Warszawa). Było ono poświęcone przede wszystkim sprawie wzbogacenia programów szkolnych o wiedzę z zakresu etnografii. Powołana została na tym zebraniu specjalna komisja (prof. B. Bazielić — UWrocł., prof. V. Krawczyk-Wasilewska — UŁ, dr Z. Kłodnicki — PTL) mająca za zadanie opracowanie odpowiedniego memoriału wraz z konkretnymi propozycjami dla Ministerstwa Edukacji Narodowej. Bezpośrednim efektem poczyniń tej komisji jest fakt, że zadbano o wprowadzenie treści etnograficznych do programu nauczania historii.

W okresie sprawozdawczym Komitet uzyskał nowe możliwości aktywizowania kontaktów i współpracy międzynarodowej. Prezydium PAN uchwałą z dn. 16 V 1991 r. powierzyło KNE funkcję Komitetu Narodowego ds. Współpracy z Międzynarodową Unią Nauk Antropologicznych i Etnologicznych i jednocześnie pełnienie przez przewodniczącego Komitetu Nauk Etnologicznych funkcji przewodniczącego tegoż Komitetu Narodowego w latach 1990-92. Na stanowisko sekretarza zaś powołany został dr hab. R. Tomicki. W tym miejscu należy także odnotować wybór prof. B. Kopczyńskiej-Jaworskiej na przewodniczącą zespołu do badania kultury przy Parlamencie Europy z siedzibą w Strasbourgu. W dwóch posiedzeniach plenarnych Komitetu uczestniczyli zaproszeni goście z Czechosłowacji i Irlandii.

Podobnie jak w latach poprzednich KNE przygotowywał dla władz naukowych pewne oceny i ekspertyzy oraz działał na rzecz utrzymania i umocnienia etnologii w strukturze nauki polskiej i świadomości społecznej. Do najważniejszych wystąpień z tego zakresu należały: 1. opracowanie raportu dla Komitetu Badań Naukowych zawierającego informacje dotyczące pożądaných obszarów koncentracji badań w dyscyplinach objętych kompetencjami etnologii, etnomuzykologii, folklorystyki i studiów nad sztuką ludową, a zasługujących na wsparcie finansowe, oraz tematów badawczych, na których realizację należałoby ogłosić konkurs; 2. przygotowanie dla KBN kolejnego raportu dotyczącego oceny głównych ośrodków badawczych i zespołów naukowych tych dyscyplin, które wchodzą w ramy zainteresowań KNE; 3. sporządzenie listy rekomendowanych przez Komitet kandydatów do zespołu recenzentów projektów badawczych (tzw. grantów) w dziedzinach i dyscyplinach objętych zakresem działania KNE, przesyłanych przez badaczy indywidualnych do KBN; 4. rozesłanie ankiety nt. statusu kultury ludowej i preferowanych kierunków jej badań adresowanej do środowiska etnologicznego (uzyskane materiały opublikowane zostały w „Ludzie” t. 74, 1991; 5. zaprotestowanie, przy poparciu Wydziału I Nauk Społecznych PAN, przeciwko przekształceniu etnologicznych studiów magisterskich w studia specjalizacyjne. W wyniku zmiany decyzji Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego uzyskano dla etnologii status kierunku „unikatowego” (Uchwała Rady z dn. 23 IV 1992). Komitet włączył się ponadto do starań o przywrócenie etnologii w wykazie dyscyplin naukowych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe, zakończonych wpisaniem etnologii do tego wykazu (Obwieszczenie Przewodniczącego Komisji z dn. 25 II 1992).

Działalność wydawniczą prowadził Komitet wspólnie z PTL. Dzięki tej współpracy udało się utrzymać dwa czasopisma etnograficzne: „Lud” i „Łódzkie Studia Etnograficzne”. Opublikowano tomy 73 i 74 „Ludu” oraz 30 i 31 „Łódzkich Studiów...”. Najstarsze czasopismo etnograficzne w Polsce, symbol trwałości i ciągłości etnologii w kraju, „Lud”, jest teraz organem nie tylko PTL, ale także KNE.

Starania o utrzymanie wydawnictw oraz zabiegi wokół ustabilizowania etnologii jako kierunku studiów magisterskich i przywrócenia możliwości nadawania stopni naukowych z zakresu etnologii, a także inne działania, były pozytywnie odbierane przez środowisko etnologiczne, co świadczy o tym, że Komitet może stanowić forum do dyskusowania ważnych spraw dyscypliny.

*Sekretarz KNE PAN
Irena Kabat*

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI KOŁA ZAINTERESOWAŃ KULTURA ASYRYJSKA PRZY POZNAŃSKIM ODDZIALE PTL W OKRESIE OD MAJA 1990 ROKU OD PAŹDZIERNIKA 1992

Na wstępie chciałbym nawiązać do wystawy malarstwa i grafiki asyryjskiego artysty ze Szwecji, Hanny al-Haeka, zorganizowanej w Biurze Wystaw Artystycznych w Poznaniu, o której wspomniałem w poprzednim sprawozdaniu. Wystawione prace wzbudziły zainteresowanie innych biur wystaw artystycznych w Polsce. Za zgodą autora zostały one wystawione kolejno w Lesznie, Gnieźnie, Bydgoszczy, Ustce, Kołobrzegu. Na wernisażach bywali zwykle przedstawiciele miejscowych ośrodków kulturalnych, artyści, prasa, nieraz również radio i telewizja. Informacje o wystawach oraz opinie krytyków sztuki zamieszczała lokalna prasa i informatory kulturalne.

Powyższe wystawy pomogły autorowi w nawiązywaniu kontaktów pomiędzy polskimi i szwedzkimi artystami, w czego wyniku doszło do wspólnych spotkań plenerowych (m.in. w Ustce) oraz wystaw zbiorowych szwedzkich grafików (np. w Poznaniu). Warto nadmienić, że szwedzka prasa zwróciła uwagę na powodzenie jakim cieszyły się wystawy Hanny al-Haeka, będącego członkiem Stowarzyszenia Artystów Szwedzkich. W obszernych komentarzach, zaopatrzonych w fotografie, Hanna bardzo pozytywnie podsumował wrażenia z pobytu w Polsce, gdzie w towarzystwie członków Koła zwiedził wiele miejsc historycznych w Wielkopolsce, Warszawie i na Wybrzeżu. Niektóre reportaże prasa szwedzka zatytułowała wprost „Ambasador Södertälje w Polsce”, jako, że artysta mieszka w miejscowości Södertälje pod Sztokholmem, skupiającej blisko 12 tysięcy emigrantów asyryjskich.

Urozmaicona twórczość Hanny al-Haeka i różnorodne techniki wyrazu artystycznego, którymi się posługuje, zainspirowały asyryjskiego grafika, Hanny Iszo Malek, doktoranta w Instytucie Historii Sztuki UAM w Poznaniu, do intensywnej pracy w celu prezentowania swoich obrazów w poznańskich galeriach. Pierwszą wystawę pt. „Sceny z życia codziennego Asyryjczyków w Syrii” zorganizowano we wrześniu 1991 roku w Ośrodku Kultury „Wierzbak”.

Omawiając działalność Koła w 1991 roku należy nadmienić jeszcze, że jego przewodniczący został zaproszony w listopadzie w charakterze gościa na I Kongres Asyryjczyków w byłym Związku Radzieckim.

W wyniku wieloletnich kontaktów przewodniczącego Koła z zarządem Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Poznaniu i wygłoszenia dla jego słuchaczy licznych wykładów na tematy związane z kulturą narodów Bliskiego Wschodu, został on w dniu 27 listopada 1991 roku honorowym członkiem tego towarzystwa.

Wracając do roku 1990 należy wspomnieć, że w okresie letnim przewodniczący Koła udał się do Holandii na zaproszenie klubu „Mezopotamia” w mieście Enschede, by przygotować pracę na temat działających tam restauracji. Zebrane w ciągu dwóch tygodni materiały zostały po powrocie do Polski opracowane i przetłumaczone na język angielski. We wrześniu brał on udział w Oxford Symposium on Food and Cockery z referatem na temat postów i świąt u Asyryjczyków na Bliskim Wschodzie. W listopadzie, dzięki staraniom Koła, II program Polskiego Radia nadał godzinną audycję, przy udziale kilku naukowców z ATCh, o chóralnym śpiewie kościelnym Asyryjczyków.

W roku 1992 w Kole przygotowano i wygłoszono pięć odczytów. Pierwszy z nich, pod tytułem: „Asyryjczycy i ich kościoły na Bliskim Wschodzie” miał miejsce w dniu 22 kwietnia w Gdańsku na zaproszenie tamtejszego oddziału PTL. Drugi, o postach i kuchni postnej zaprezentowano 27 kwietnia w Institute of Toxicology and Nutrition w mieście Huddinge w Szwecji. W oparciu o przedstawione dane szwedzka służba zdrowia zamierza sporządzić listę okresów postnych i ich charakterystycznego jadłospisu m.in. dla asyryjskich pacjentów szwedzkich szpitali. Trzeci wykład na temat kobiety na Bliskim Wschodzie został wygłoszony na UAM w Poznaniu dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Czwarty z kolei, o ziołach w starożytnej Mezopotamii, zaprezentowano na kolejnym Oxford Symposium on Food and Cockery w Oxfordzie. Ostatni zaś odczyt dotyczył ludowych form obchodzenia świąt kościelnych u Asyryjczyków i został wygłoszony w Lublinie na międzynarodowej konferencji.

W celu popularyzowania kultury asyryjskiej główny nacisk kładzie Koło na udokumentowane formy działalności w postaci publikacji. W okresie sprawozdawczym ukazało się ich kilkanaście w różnych czasopismach krajowych i zagranicznych.

Michael Abdalla

KONFERENCJA NAUKOWA – „EKOLOGIA I FOLKLOR”

W dniach 9-12 września 1992 roku odbyła się w Łodzi międzynarodowa konferencja naukowa „Ekologia i Folklor” („Ecology and Folklore”). Została zorganizowana przez nowo utworzony Zakład Folklorystyki Uniwersytetu Łódzkiego, jedyną tego rodzaju placówkę uniwersytecką w kraju. Komisarzem Naukowym konferencji była prof. dr hab. Violetta Krawczyk-Wasilewska Kierownik Zakładu Folklorystyki i Katedry Wychowania Muzycznego, Sekretarzem Naukowym – mgr Maria Łukowska.

Szeroko zakrojona problematyka konferencji koncentrowała się wokół trzech wiodących tematów, które sformułowano następująco:

1. Relacja Człowiek – Natura w kulturze tradycyjnej i współczesnej.
2. Sytuacja folkloru wobec zmian społecznych, politycznych i kulturalnych.
3. Folklor wobec ekologicznych zagrożeń współczesnego świata.

Uroczystą inaugurację obrad, która odbyła się w Katedrze Wychowania Muzycznego przy ul. Smugowej zaszczycili goście honorowi, reprezentujący Urząd Miasta Łodzi oraz władze uniwersyteckie z Jego Magnificencją Rektorem prof. dr habil. Michałem Seweryńskim na czele. Uczestników i gości konferencji powitała prof. dr hab. Violetta Krawczyk-Wasilewska, która w swym wystąpieniu przedstawiła główne założenia i merytoryczny cel konferencji:

„Najnowsze pojęcia: ekologia społeczna czy ekologia kulturowa są wynikiem reakcji nauk humanistyczno-społecznych na niebezpieczeństwa współczesnej cywilizacji. Do niedawna, zwłaszcza w Europie Wschodniej, pojęcie ekologii utożsamiano z ochroną środowiska naturalnego przed zagrożeniami cywilizacyjnymi i ich konsekwencjami dla życia i zdrowia człowieka. Nie dość jednak wyraźnie uwypuklano aspekt kulturowy, moralny i psychologiczny zagrożeń cywilizacyjnych. Ich wynikiem jest między innymi rozpad tradycyjnych społeczności, w których jednostki mogły odnaleźć swoją kulturową tożsamość i moralny punkt odniesienia wobec zagrożeń współczesności. Każda bowiem grupa społeczna posiada swoją tożsamość, społeczne i kulturowe korzenie, wierzenia, religię, obyczaje i rytuały, sposoby tradycyjnych zachowań oraz folklor zwany również kulturą tradycyjną lub popularną. Folklor odzwierciedla społeczną i kulturową tożsamość grupy; jest przekazywaniem jej standardów i wartości poprzez przekaz słowny, naśladownictwo lub inne środki. Istnieje więc w formie języka, literatury ustnej, muzyki, tańca, gier i zabaw, mitologii, obrzędów i zwyczajów, wierzeń i przesądów, a także rękodzieła, architektury oraz innych faktów artystycznych.

Dlatego też folklor – jako forma wyrazu kulturowego – musi podlegać ochronie na rzecz tych, których tożsamość wyraża, ale także folklor powinien być chroniony przez samych zainteresowanych, a więc grupy połączone więzami rodzinnymi, zawodowymi, narodowymi, regionalnymi, etnicznymi, religijnymi itp. Ten aspekt ochrony i obrony folkloru przed zniszczeniem i dewastacją, a także nieuczciwą eksploatacją przybiera dziś wymiar międzynarodowy, czego wyrazem jest dokument „Polecenie Ochrony Kultury Tradycyjnej i Folkloru” podpisany przez kilkadziesiąt państw członkowskich UNESCO podczas 25. Konferencji Generalnej w Paryżu, w 1989 roku.

Tak więc z jednej strony mamy do czynienia we współczesnym świecie z uniformizacją kultury i rozpadem społeczności tradycyjnych, a także ze zjawiskami nietolerancji kulturowej, z drugiej zaś folklor tradycyjnych społeczności odzwierciedla ich lęki i niepokoje cywilizacyjne. Dlatego też ekologiczne aspekty badań nad kulturą, tradycją i tożsamością mają dziś istotne znaczenie.”

Uroczystość inauguracyjną wypełniły dwa referaty — Jana Diehla, dyrektora Wydziału Ochrony Środowiska („Report on the Environmental Protection Problems of Łódź”) oraz dra Konrada Waloszczyka z Katedry Ekofilozofii Politechniki Łódzkiej, który w swym wystąpieniu („Biocentrism against Anthropocentrism: three eco-philosophical interpretations”) jako przyczynę postępującej w naszej cywilizacji degradacji środowiska naturalnego wskazał antropocentryczną filozofię życia i przeciwstawił jej filozofię biocentryczną.

W trwających cztery dni obradach wzięli udział reprezentanci wielu wiodących ośrodków naukowych, zarówno polskich jak i zagranicznych. Ci ostatni, reprezentujący różne dyscypliny naukowe, przybyli m.in. z Chorwacji, Danii, Finlandii, Grecji, Izraela, Szwajcarii, Szwecji. Na siedzibę obrad wybrano Ośrodek Wypoczynkowy w Dobieszkwowie pod Łodzią, mieszczący się w obrębie wspaniałej strefy klimatycznej rezerwatu przyrody „Struga Dobieszkowska”. Usytuowanie obiektu w leśnym krajobrazie sprzyjało obradom i dobrze współgrało z ich tematyką.

Popołudniowa sesja pierwszego dnia obrad poświęcona była ekologicznym aspektom egzotycznych kultur. Obszerny wykład dotyczący tych właśnie problemów wygłosił prof. dr Juha Pentikainen z Uniwersytetu w Helsinkach („Shamanism as Ethnic Response to National and Ecological Crises: A Case of Khanty in Northern Russia”). Ten niezwykle interesujący wykład ilustrowany był filmem i przeżościami. Marjut Huuskonen z Uniwersytetu w Turku (Finlandia), specjalizująca się w problematyce archaicznej i oryginalnej kultury tradycyjnej Laponii, przedstawiła referat pt. „Mythical Aspects in the River — Saami Tradition”. W oparciu o materiały dokumentacyjne pochodzące z badań w fińskiej części Laponii referentka przedstawiała niektóre aspekty złożonej problematyki stosunku człowieka do innych istot, natury, świata nadmysłowego, przejawiające się w folklorze słownym. Kwestią wierzeń kosmologicznych wybranych plemion zachodniej Amazonii zajęła się w swoim wystąpieniu dr Magdalena Śniadecka-Kotarska z Katedry Etnologii UŁ. („Ecological Aspects of Cosmology in Western Amazonian Tribes”). Wierzenia, o których mówiła tworzą zwarty system magiczno-religijny, którego rdzeniem jest jakże potrzebne i w naszej cywilizacji przekonanie o potrzebie zachowywania równowagi ekologicznej.

Drugi dzień obrad rozpoczął referat prof. dr. Bengta af Klintberga z Uniwersytetu w Sztokholmie, specjalizującego się w problematyce ludowych legend szwedzkich, a także w zagadnieniach związanych z folklorem współczesnym. Jego referat („Modern Dangers and the Creation of Legends”) dotyczył obaw wyrażanych w podaniach związanych z rzeczywistymi czy wymagowanymi zagrożeniami współczesnego świata, takimi jak np. naruszenie norm, ale także z kataklizmami natury technologicznej jak Czarnobyl, czy niebezpieczeństwem AIDS. Punktem wyjścia następnego referatu był również problem związany z poglądami na temat AIDS. Autorki referatu pt. „Popular World-View on AIDS Problems in Poland” — prof. dr habil. Violetta Krawczyk-Wasilewska i mgr Maria Łukowska zarysowały antropologiczny model widzenia problemu AIDS przez społeczność Rady Pabianickiej. Reakcje owej lokalnej społeczności na projekt budowy domu dla chorych pozwoliły autorkom wysnuć wniosek o izolacji świadomościowej, tradycyjnym wciąż światopoglądzie i tworzeniu mitów (na wzór społeczności tradycyjnych) zastępujących źródłową wiedzę. Referat ilustrowany był filmem. Folkloru słownego, świadomości społeczności tradycyjnych dotyczyły również wystąpienia prof. dr. Dov Noya z Uniwersytetu w Jerozolimie („Space in Jewish Folk Tales and Legends”) oraz Michele Simonsen z Uniwersytetu w Kopenhadze („Ecological Awareness and Holistic World-View of Traditional Societies in Denmark”).

W kolejnym dniu debat zaprezentowano teksty poruszające problemy ekologii z punktu widzenia specjalistów różnych dziedzin. I tak, prof. dr Anna Papamichael dyrektor Hellenistycznego Centrum Badań Folkloru w Atenach, w referacie pt. „Agricultural Tools and Machinery and their Economic and Ecological Parameters” zajęła się wpływem, jaki na środowisko naturalne i gospodarkę lokalnych regionów wywiera użycie narzędzi i maszyn rolniczych. Mgr Violetta Przeremska z Katedry Wychowania Muzycznego UŁ w referacie „New Tendencies to the Traditional Folk-instruments Production in the Contemporary Polish Village” mówiła o zmianach w budownictwie ludowych instrumentów muzycznych, wynikłych z procesu przemian społeczno-kulturowych wsi polskiej w ostatnich latach. Zagadnienie to, ściśle związane z ekologią kulturową, uwidacznia tendencje destrukcyjne związane z degradacją tradycyjnego środowiska

kulturowego. Wystąpienie dr Marii Björkroth z Uniwersytetu w Uppsali („Achieving Future through the Past: Cultural and Environmental Recycling”) wiązało się z rolą kulturowego dziedzictwa i tradycji w rozwoju nowoczesnego, szwedzkiego społeczeństwa. Autorka ustosunkowała się do wpływów owej tradycji na infrastrukturalną technologię w społecznym i kulturowym kontekście. Odrębny nurt zainteresowań zaprezentowała w swym tekście prof. dr habil. Maria Ławrynowicz z Instytutu Biologii UŁ („Use of Hallucinogenic Mushrooms as a New Social Problems in Poland”). Prof. dr habil. Teresa Dunin-Karwicka z Uniwersytetu w Toruniu mówiła o znaczeniu drzew w wierzeniach i kulcie, praktykach magicznych, pieśniach ludowych różnych ludów („Trees in Slavonic Folklore”).

Ostatniego dnia konferencji wysłuchaliśmy trzech referatów. Doc. dr habil. Irena Bukowska-Floreńska z Uniwersytetu Śląskiego w referacie „Customs and Rites as a Value Stabilizing Social Bonds in the Changing Circumstances of Contemporary Life” zwróciła uwagę, że istota zwyczajów i obrzędów, zawarte w ich wartościach symbolicznych i powtarzającym się rytmie realizowania przez następujące po sobie pokolenia, ma walor wartości stałej, ciągle społecznie pożądanej i uważanej za wspólną dla różnych grup społecznych. Dwa kolejne referaty dotyczyły tematyki muzycznej. Dr Zdenka Weber z Zagrzebia omówiła patriotyczne pieśni jako nowo komponowany folklor w pozostającej w stanie wojny Chorwacji, Bośni i Hercegowinie („Music Cries for Peace and Freedom”). Wystąpienie dr. hab. Lucjana Cieślaka z Katedry Wychowania Muzycznego UŁ dotyczyło natomiast problematyki polskiej muzyki ludowej („Polish Folk Music and 20th Century Civilization”). Autor opierając się na dwóch źródłach — pieśni popularnej i folklorze z Kaszub — próbował dowieść, że folklor muzyczny jest wciąż żywy, chociaż ma inny kształt i jest bardziej nowoczesny na skutek zapożyczenia pewnych elementów z muzyki artystycznej.

Bogata i zróżnicowana tematyka prezentowanych referatów prowokowała do licznych i ożywionych dyskusji. Referaty zostały opublikowane w pokonferencyjnym wydawnictwie.

Warto też wspomnieć, iż w czasie trwania konferencji zorganizowana została wystawa książek i publikacji, na której uczestnicy i zaproszeni goście mieli możliwość zaprezentowania swego dorobku.

Miłą atrakcją była też z pewnością wycieczka do gotyckiego zamku w Oporowie, gdzie w stylowych, zabytkowych wnętrzach odbył się koncert muzyki dawnej w wykonaniu studentów i wykładowców Katedry Wychowania Muzycznego UŁ. Z dużym uznaniem spotkał się również występ Akademickiego Zespołu Pieśni i Tańca „Kujon”, jaki miał miejsce pierwszego dnia konferencji w Muzeum Historii Miasta Łodzi.

Konferencja „Ekologia i Folklor” była znaczącym wydarzeniem naukowym, o czym świadczą m.in. opinie jej uczestników. Organizatorzy otrzymują obfitą korespondencję, w której podkreśla się wysoki poziom merytoryczny obrad i sprawną organizację.

Wymieńmy na koniec głównych sponsorów, dzięki którym przedsięwzięcie mogło być zrealizowane: Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Łodzi, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Krajowe Centrum Edukacji Ekologicznej, „Papier Service”, „Adaldan”, „Dom-Mat”.

Violetta Przeremska

KONFERENCJA ETNOLOGICZNA W UPPSALI

W dniach od 23 do 28 września 1991 roku odbyła się w Uppsali (Szwecja) międzynarodowa konferencja etnologiczna zorganizowana przez Instytut Etnologii Uniwersytetu w Uppsali. Spotkanie w Uppsali zgromadziło kilkudziesięciu etnologów i folklorystów z następujących krajów europejskich: Danii, Szwecji, Norwegii, Finlandii, Islandii, Polski, Niemiec i Estonii. Całością prac podczas konferencji kierował prof. dr A. Gustavsson dyrektor Instytutu Etnologii Uniwersytetu w Uppsali oraz pracownicy tegoż Instytutu, M. Greifender i S. Färeby.

Konferencję otworzył 23 września A. Gustavsson, który przedstawił temat przewodni obrad: niemieckojęzyczna etnologia i folklorystyka lat 80. w porównaniu ze stanem badań w Skandynawii

(tytuł konferencji brzmiał: „Tysksprakig etnologii och folkloristik under 1980 — talet i jämförelse med forskningsutvecklingen i Norden”). Oprócz spotkań plenarnych, na których wygłoszono 15 referatów, odbywały się prace w sekcjach. W trakcie tych spotkań każdy z uczestników prezentował własne badania oraz tendencje badawcze w etnologii poszczególnych krajów.

Uczestniczyłem w pracach trzeciej sekcji, którą reprezentowali następujący badacze: N. A. Bringeus (Szwecja), F. Hammersam, L. O. Andersen (Dania), B. Rogan, O. Reiakvam (Norwegia), H. Strandberg (Finlandia).

Pierwszego dnia wygłoszono dwa referaty, których autorami byli Chr. Köck (Niemcy) oraz J. Lehtonen (Finlandia). Pierwszy z badaczy zaprezentował materiał pt. „Olika vetenskapskulturer i etnologi. En jämförelse mellan Sverige och Tyskland” („Różne sposoby przedstawiania etnologii. Próba porównania między Szwecją a Niemcami”). Autor na podstawie analizy szaty graficznej literatury etnologicznej wydawanej w Szwecji i w Niemczech ukazał różnice wykorzystania sztuki edytorskiej w publikacjach niemieckich i szwedzkich.

Badacz z Finlandii przedstawił referat pt. „Finsk etnologi och östeuropeisk forskning. Några förbindelselinjer” („Etnologia fińska i badania wschodnioeuropejskie. Kilka wzajemnych kontaktów”), w którym zwrócił uwagę na bliskie kontakty uczelni i badaczy fińskich z uczelniami rosyjskimi, węgierskimi oraz niemieckimi.

W drugim dniu konferencji wygłoszono trzy referaty, których autorami byli: B. Rogan (Norwegia), Ch. Daxelmüller (Niemcy) oraz S. Dürmeyer (Niemcy). Z tej grupy referatów na uwagę zasłużyły dwa, a mianowicie — „Norsk etnologi i jämförelse med forskningsutvecklingen i Frankrike och Tyskland” („Etnologia norweska w porównaniu z rozwojem badań we Francji i w Niemczech”) — autorstwa B. Rogana oraz S. Dürmeyer pt. „Tryska invandrare till Uddevåla 1946-1968” („Niemieccy imigranci w Uddevåla w latach 1946-1968”). B. Rogan podkreślił duże zainteresowania etnologii norweskiej kierunkami badawczymi obowiązującymi i preferowanymi we Francji oraz krajach anglosaskich, wskazał na „socjologizm” etnologii norweskiej oraz odchodzenie od języka niemieckiego jako dominującego w publikacjach etnologicznych ukazujących się w tym kraju.

Drugi referat stanowił jakby wprowadzenie do szwedzkich badań nad mniejszościami etnicznymi. Autorka, bazując na przeprowadzonych wywiadach i dokumentacji archiwalnej zwróciła uwagę na trudności rodzin niemieckich w procesach integracji i akulturacji ze społecznością szwedzką. S. Dürmeyer podkreśliła, że problematyka imigracji stanowi jeden z doniosłych tematów współczesnych badań etnologicznych w Szwecji.

W ciągu dwóch następnych dni przedstawiono 5 referatów: S. Göttisch (Niemcy), A. M. Åström (Finlandia), T. Scholze (Niemcy) oraz O. Holzapfel (Niemcy).

W tej grupie referat A. M. Åström pt. „Finsk etnologi mellan öst och väst” („Etnologia fińska pomiędzy wschodem i zachodem”) należał do najciekawszych. Autorka omówiła badania prowadzone w Finlandii oraz podkreśliła możliwość zrekonstruowania, za pomocą etnologicznych metod badawczych (strukturalizm), fińskiego etosu pracy. A. M. Åström podkreśliła znaczenie kontaktów międzyuczelnianych w badaniach kultury obszaru nadbałtyckiego.

Ciekawym punktem konferencji w Uppsali było zwiedzenie i zapoznanie się z Centralnym Archiwum Dialektu i Folkloru (ULMA). W trakcie pobytu w tej zasłużonej dla etnologii szwedzkiej placówce naukowo-badawczej, pracownik jednego z działów wygłosił referat o historii archiwum oraz wydawnictwach.

W ostatnich dwóch dniach konferencji referentami byli kolejno: D. Kramer (Niemcy), F. Hammersam (Dania), N. A. Bringeus (Szwecja), O. Löfgren (Szwecja). Największe zainteresowanie wywołał referat O. Löfgrena pt. „Nationella särarter i europeisk etnologi. Reflektioner kring forskarsamhällets differentiering” („Narodowe odmienności w europejskiej etnologii. Refleksje wokół różnych podejść badawczych”). Autor podjął próbę scharakteryzowania aktualnych tendencji badawczych w etnologii poszczególnych krajów (Francja, W. Brytania, Niemcy, Norwegia, Szwecja, Polska, Węgry i Czechosłowacja). Zauważył, że obecnie odchodzi się w publikowanych materiałach od języka niemieckiego jako „głównego” i „konferencyjnego”.

W kontaktach instytucjonalnych, prywatnych dominuje język angielski i francuski, czasopisma ukazują się przede wszystkim w języku angielskim, dokonania etnologii francuskiej i brytyjskiej okazały się bardziej interesujące i przekonujące aniżeli „tradycjonalizm etnologów niemieckich”.

Konferencja w Uppsali nie tylko umożliwiła referowanie szeregu zagadnień związanych z aktualnymi tendencjami badawczymi w etnologii w poszczególnych krajach skandynawskich i w Niemczech, ale pozwoliła je również przedyskutować w gronie osób skupionych w poszczególnych grupach roboczych. Biorący udział w konferencji poznali wzajemnie zakres prowadzonych badań. Na zakończenie należy podkreślić serdeczne przyjęcie uczestników konferencji przez gospodarzy. Organizatorzy zapowiedzieli wydanie materiałów – referatów z tej konferencji w osobnym wydawnictwie. Materiały mają się ukazać w roku 1992, w językach skandynawskich i angielskim. Były one językami obowiązującymi podczas konferencji.

Waldemar Kopczyński

IV EUROPEJSKIE SEMINARIUM ŚRODKOWOAZJATYCKIE W BAMBERGU

Seminarium (4th European Seminar on Central Asian Studies) odbyło się w dniach od 8 do 12 października 1991. Zorganizowane zostało przez zespół pracowników Instytutu Orientalistycznego Uniwersytetu w Bambergu (Ingeborg Baldauf, Bert G. Fagner, Klaus Kreisner, Semih Tezcan), zgromadziło ponad 100 uczestników zainteresowanych problematyką środkowoazjatycką z 23 krajów, nie tylko Europy ale również Azji i Ameryki. Europejskie Seminaria Środkowoazjatyckie stały się już trwałym forum wymiany poglądów między badaczami Azji Środkowej. Zapoczątkowane przez I Seminarium w 1985 roku, zwołane przez J. Waardenburga, H. Boetschotena i M. van Damme z Uniwersytetu w Utrechcie, kontynuowane były w Londynie (1987) i Paryżu (1989). Referaty wygłaszane na seminariach są publikowane¹. Przewidywane jest utrzymanie organizacji spotkań co dwa lata. Wybór w Bambergu dr Turaja Atabaki na Sekretarza Generalnego Seminarium (poprzedni Sekretarz prof. dr Mark van Damme) wskazuje na utrzymanie ośrodka organizacyjnego w Departamencie Studiów Orientalistycznych Uniwersytetu w Utrechcie.

Podkreślanym celem Seminarium w Bambergu była integracja wiedzy i dyscyplin zajmujących się Azją Środkową. Stąd też nie umieszczono w nazwie IV Seminarium żadnego hasła tematycznego. Przedmiotem referatów były zarówno historia jak i współczesność Azji Środkowej ujmowana w szerokiej perspektywie kulturowej i politycznej. Wydarzenia polityczne na tym terenie, a przede wszystkim konieczność wycofania się interwencyjnych oddziałów radzieckich z Afganistanu oraz procesy emancypacyjne w republikach środkowoazjatyckich, związane z rozpadem ZSRR, podtrzymały światowe zainteresowanie problematyką środkowoazjatycką. Zainteresowanie to nadal wywoływane jest ponadto bogatą i dotąd niedostatecznie znaną historią i różnorodnością kulturową regionu, głębokimi przeobrażeniami społeczno-kulturowymi i konfrontacją na tym terenie, często dramatyczną, odrębnych wzorów kulturowych oraz wieloletnimi, intensywnymi, międzynarodowymi badaniami naukowymi, m.in. Szlaku Jedwabnego, pod patronatem UNESCO.

Interdyscyplinarny charakter Seminarium polegał na uczestnictwie w nim przedstawicieli wielu dyscyplin: językoznawców, literaturoznawców, etnologów i antropologów społecznych, historyków, religioznawców, filozofów, archeologów, historyków sztuki i politologów. Nie było to jednak spotkanie badaczy zamkniętych dotąd w ramach swoich wyłącznie dziedzin. Zainteresowanie obszarem Azji Środkowej od dawna bowiem nakazywało im przekraczanie granic swojej

¹ *Utrecht Papers on Central Asia*, red. M. Van Damme i H. Boeschoten, „Turkological Series” No. 2, Utrecht 1987; *Cultural Change and Continuity in Central Asia*, red. Shirin Akiner, Kegan Paul International, London and New York 1991; *En Asie Centrale Soviétique: Ethnies, Nations, États*, „Cahiers du Monde Russe et Soviétique”, vol. XXXII (1), 1991.

specjalności i kontekstowe ujmowanie badanej sfery rzeczywistości. Stąd też etnolog (antropolog społeczny) znajdował interesujący materiał i poglądy nie tylko w referatach przedstawicieli własnej dyscypliny ale również w innych. Wśród przeszło 80 referatów wygłoszonych w trakcie Seminarium problematykę etnologiczną omawiały m.in. następujące: dr G. Rasuły-Palczek (Uniwersytet w Wiedniu) *Pokrewieństwo i polityka wśród Uzbeków północno-wschodniego Afganistanu*; dr Lutz Rzehak (Uniwersytet Humboldta, Berlin) *Pokrewieństwo i organizacja rodowa Baludów w radzieckiej Turkmenii*; prof. Michael Zand (Uniwersytet Hebrajski, Jerozolima) *Čala, krypto — Żydzi Azji Środkowej*; prof. Giovanni Stary (Seminario di Cinese, Wenecja) *Grupa Shibe-Manchu w Turkistanie chińskim*; dr Thomas Hoppe (Uniwersytet w Hamburgu) *Tradycyjne rolnictwo Ujgurów i proces zasolenia gleby w północnej części basenu Tarymu*; dr Adam Molnar (Uniwersytet w Szegedzie) *Magia pogody w Azji Środkowej*; dr Tatiana Pang (Akademia Nauk, Sankt Petersburg) *Materiały dotyczące szamanów mandżurskich w Archiwum Griebienzikowa*. Etnologów polskich reprezentowali na Seminarium dr Marek Gawęcki i prof. Zbigniew Jasiewicz z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Pierwszy z nich wygłosił wykład: *Polacy i Niemcy w Kazachstanie. Zarys problematyki etnologicznej*, natomiast drugi: *Kolekcja fotografii Leona Barszczewskiego jako źródło historyczne i etnograficzne*. Wyniki badań związanych z Azją Środkową, prowadzonych w Polsce, przedstawili ponadto orientaliści: dr Danuta Chmielewska (Uniwersytet Warszawski) *Przejście tradycyjnego społeczeństwa tureckiego do życia nowoczesnego*; dr Henryk Jankowski (Uniwersytet w Budapeszcie i Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu) *Elementy mongolskie w toponomastyce Krymu*; dr Kinga Maciuszak (Uniwersytet Jagielloński) *Radzieckie publikacje o Afganistanie w okresie ostatnich piętnastu lat*; prof. Tadeusz Majda (Uniwersytet Warszawski) *Płytki ceramiczne z Turkiestanu z XIV i XV wieku w Muzeum Narodowym w Warszawie*; dr Jadwiga Pstrusińska (Uniwersytet Jagielloński) *Współczesny status grupy etnicznej Pasztunów w Afganistanie* oraz prof. Edward Tryjarski (Uniwersytet Warszawski) *Języki wzdłuż Szlaku Jedwabnego*.

Naukowcy polscy, w tym również etnologowie, nie byli reprezentowani na wszystkich kolejnych spotkaniach w ramach Seminarium. Pierwszy kontakt etnologa z Polski z europejskim środowiskiem badaczy Azji Środkowej miał miejsce w roku 1987 w Londynie². Znaczenie badań na tym terenie, a także polskie tradycje tych badań i osiągnięcia, wymagają nie tylko naszego uczestnictwa w następnych seminariach ale również udziału w utrzymaniu idei spotkań.

Zbigniew Jasiewicz

WYSTAWA „SZOPKA KRAKOWSKA I JEJ BOHATEROWIE” W MUZEUM ETNOGRAFICZNYM W KRAKOWIE, GRUDZIEŃ 1991

Wystawę, której autorką jest dr Anna Mądrała-Koziół, zdecydowano się zrobić stosunkowo niedawno, a więc w trybie przyspieszonym, gdy próby wynajęcia sal wystawowych przy ul. Krakowskiej 46, a przez to podreperowanie skromnego muzealnego budżetu nie powiodły się. Znalaziono natomiast sponsora — Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Kopernik” z Torunia. Za odnajęcie salki na sprzedaż pierników, tradycyjnie kupowanych o tej porze roku św. Mikołajów (figurki są w dwu wersjach smakowych z polewą czekoladową i dwa razy tańsze z lukrem), serc w kilku wielkościach (w tym pakowane w domek Baby Jagi), w kształcie wielkiego astronoma — patrona zakładów, karet, mieszczek, fabryka zrefundowała techniczne przygotowanie ekspozycji (odnowienie szopek i kukiełek, malowanie klocków — postumentów, wykonanie napisów) i jej

² Z. Jasiewicz, Azja Środkowa. Tradycja i zmiana. II Europejskie Seminarium Środkowoazjatyckie w Londynie, „Etnografia Polska” t. XXXIII, z. 1, 1989.

reklamę w radiu „Kraków” i RMF. Piękny plakat wprowadzający wydrukowano jeszcze na wystawę w Monachium w 1986 roku w Niemczech Zachodnich. Z powodów finansowych nie ukazał się najskromniejszy bodaj katalog powielany.

W ubiegłym roku w krakowskim Muzeum Etnograficznym mieliśmy możność obejrzeć szopki krakowskie w rozwoju dziejowym formy, w tym szopek jest kilkanaście, a akcent położono na postaciach występujących w jasełkach stanowiących niezbędne wypełnienie stajenki betlejemskiej: Dzieciątka w żłobku, Matce Boskiej, św. Józefie, trzech królach — w mniejszym stopniu, a legendarnych i związanych z Krakowem takich jak: pan Twardowski, lajkonik, smok wawelski, historycznych — ułani, Kościuszkę i kosynierzy spod Racławic, komendant Piłsudski i legionieści, a w szopce okupacyjnej partyzanci z AK i uwspółcześniony Żyd z getta z opaską z gwiazdą Dawida na rękawie, tradycyjnych: król Herod, śmierć, diabeł, czarownica z maselnicą, hetman, policjant, dziad proszalny, modlący się Żyd w stroju rytualnym, Góral — druciarz (może Słowak z Jabłonkowa?), Cygan z niedźwiedziem, Cyganka, ale i hejnalista z Wieży Mariackiej, król kurkowy, zwierzyniecki fiakier, wiślani galarnicy z Łęczan, Tyńca, czy Czernichowa.

Kukielki wystawiono tak w oddzielnych gablotach jak i w szopkach. Te ostatnie możemy podziwiać w kilku wielkościach (ale przeważają duże), w tym kilka najstarszych posiadanych przez muzeum, a więc z Wieliczki sprzed 1904 roku, wiejska z Biezanowa sprzed I wojny światowej i z tego samego okresu wykonana na zamówienie Stanisława Wyspiańskiego dla jego dzieci, również wielokrotnie nagradzanego twórcy współczesnego nam — Wacława Malika ze Zwierzyńca, czy emerytowanego pracownika muzeum st. kustosa K. Szewczyka. Szopki nie są podpisane przez twórców ani nie podano z jakiego okresu pochodzą.

Postaciom z przedstawień szopkowych, kukielkom i uruchamianym motorkiem kręcącym się w kółko czy nieruchomym, towarzyszą opisy pochodzące z tekstu zanotowanego przez Stanisława Estreichera (pod pseudonimem Jan Krupski) od murarzy z przedmieść krakowskich — zespołu Michała Ezenekiera z Krowodrzy (a potem Czarnej Wsi) chodzącego z szopką od 1864 roku, z legend krakowskich z różnych zbiorów, a także światło (niektóre z eksponatów mają podświetlaną scenę lub witraże) i delikatna muzyka (kolędy). Wiele z postaci szopkowych, tradycyjnych w jasełkach krakowskich, jak na przykład „Pan Jezus in triptici figurae, Najświętsza Panna i św. Józef, Trzy króle, 7 osóbek ubranych po polsku, 5 Murzynów, 3 osoby po niemiecku, 3 osoby po księsku, 3 gołąbków, 3 aniołów, Węgrzy, kozak, 4 dziewice, 4 chłopaków przyklekających snycerską robotą, 10 chłopaków w sukmanach, 2 Górale, 2 hajduty” znanych jest już z inwentarza spadkowego po rajcy krakowskim i kupcu korzennym Józefie Wadowskim z 1738 roku.

Ewa Janina Sadowska

WYSTAWA „ZAOLZIE W OCZACH TWÓRCÓW LUDOWYCH”

W INSTYTUCIE HISTORII ARCHITEKTURY

I KONSERWACJI ZABYTEKÓW POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ, SIERPIEŃ 1991

W salach ekspozycyjnych w sklepionych piwnicach kompleksu dawnego więzienia św. Michała przy ul. Kanoniczej 1 wystawiono prace amatorów plastyków — członków Klubu Twórców Ludowych przy Sekcji Folklorystycznej Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Czecho-Słowacji: rzeźby Gustawa Brudnego, Jana Heczko, Pawła Kufy, Karola Kalety, Bronisława Procnera i Jerzego Szkatuły przedstawiającego sceny z życia Górali beskidowych na Zaolziu (prace polowe — orka, sianokosy, pasionka na halach, zrywka drewna, zbieranie chrustu, kopanie ziemniaków, myśliwego z dziewczyną, kapelę ze skrzypcami, basetlą i wyrostkiem świsztającym na palcach, odpoczywających starzyków, przysłuchujące się pary młodzieży, gaździnę piorącą w balii i drugą z putniami, parobka ubijającego nogami kapustę w beczce, kobietę z maselnicą, gazdę z psem i drugiego wiozącego na taczce wory mąki). Malarstwo olejne Stanisława

Orszulika realistycznie przedstawiające sielskie krajobrazy Beskidu Śląskiego w różnych porach roku, z drewnianymi chałupami na tle masywu górskiego, i dla kontrastu, przerażające purpurowo-pomarańczowo-czarne w tonacji szyby, dymy, hałdy w księżycowym krajobrazie przemysłowym przy kopalniach i hutach pogranicznej Stonawy — to co z krajobrazem zrobił człowiek.

Rysunki piórkiem Władysława Macury dające w sposób bardzo precyzyjny obraz zabytków (zamki, dwory) i dawnego budownictwa ludowego tego terenu (chałupy, młyn, kuźnie, krzyż przydrożny).

Antoni Szpyrc pokazał w malarstwie na szkle świat wiejski i małomiasteczkowy Zaolzia; obrzędy takie jak orszak Mikołajów z aniołem i diabłem, adoracja szopki, śmigus dyngus, ale i z obijaniem dziewcząt misternie z wikliny plecionym batogiem, chodzenie z gaiczką, a także pary w strojach: laskich, góralskich małomiasteczkowych z Jabłonowa, cieszyńskich, sceny z życia dawnego Jabłonkowa, rzemieślników przy pracy (szewca, bednarza, garncarza, młynarza). Scenariusz wystawy i katalog przygotowała Ewa Sadowska.

Ewa Janina Sadowska

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA W JUŻNO-SACHALIŃSKU „BRONISŁAW PIŁSUDSKI — BADACZ LUDÓW SACHALINU”

W dniach od 31 października do 2 listopada 1991 roku w Južno-Sachaliński (Rosja) odbyła się międzynarodowa konferencja pod nazwą: „Bronisław Piłsudski — badacz ludów Sachalinu”. Zorganizowano ją w nawiązaniu do 125 rocznicy urodzin zesłańca i badacza kultury Ajnów i innych ludów Sachalinu i Przyamurza. Organizatorami konferencji byli: Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze oraz Towarzystwo Badań Sachalinu i Wysp Kurylskich. Poprzedziły ją prawie dwuletnie przygotowania prowadzone przez komitet organizacyjny, którym kierował W. M. Łatyszew, dyrektor Sachalińskiego Okręgowego Muzeum Krajoznawczego w Južno-Sachalińsku. Różnorodna działalność B. Piłsudskiego na Sachalinie, we Władywostoku, w Japonii, Polsce, Francji i w innych krajach Europy stwarzała potrzebę wielopłaszczyznowej konsultacji na etapie organizacyjnych przygotowań. Włączyli się do niej uczeni japońscy, liczne grono uczonych rosyjskich a także Polacy. Wspomnieć należy, że w ramach przygotowań organizacyjnych gościli w Južno-Sachalińsku językoznawca z Poznania Alfred Majewicz, etnograf z Wrocławia Antoni Kuczyński i historyk nauki z Warszawy Zbigniew Wójcik a także pracownik Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie Józef Żytek. Konsultacje pozwoliły na pełniejsze ogarnięcie spraw związanych z biografią, badaniami i działalnością społeczno-polityczną Bronisława Piłsudskiego, które w szczegółowej formie zostały rozwinięte podczas konferencji. Oprócz uczonych z całego świata na konferencję przybyli członkowie rodziny B. Piłsudskiego mieszkający w Japonii, wywodzący się z ajnuskiego pnia genealogicznego.

Pierwszy dzień konferencji rozpoczęto posiedzeniem plenarnym. Otworzył je J. N. Miszuta, wicegubernator okręgu. W krótkim, emocjonalnym wystąpieniu, w imieniu władz i administracji okręgu, pozdrowił on zebranych życząc interesującej i twórczej pracy. Następnie etnografowie, historycy, filolodzy i językoznawcy z wielką uwagą wysłuchali referatu głównego, przygotowanego przez W. M. Łatyszewa, pt. „Sachalin — przeznaczenie Bronisława Piłsudskiego”. Referent omówił prawie 20-letni okres życia uczonego, od udziału w próbie zamachu na życie Aleksandra III po wyjazd do Japonii. Okres ten spędził on na sachalińskiej katorze w bardzo ciężkich warunkach. W. M. Łatyszew podkreślił, że Piłsudski zdołał przełamać kryzys i rozpacz intuicyjnie odnajdując drogę, której podporządkował dalsze swe życie. Drogą tą było badanie rdzennej ludności wyspy: Niwchów, Ajnów, Oroków.

Zagadnieniom rdzennej ludności wyspy poświęcono cztery wystąpienia posiedzenia plenarnego. J. A. Sem (Państwowy Instytut Pedagogiczny im. Hercena, Sankt-Petersburg)¹ dokonał analizy sporządzonego przez B. Piłsudskiego „Projektu zarządzania Ajnami z wyspy Sachalin”. Dokument ten o typie ustawodawczym obejmował sprawy zarządzania, organizacji społeczeństwa oraz funkcjonowania administracji w swoistych warunkach życia na wyspie. J. A. Sem rozpatrywał opracowanie jako próbę niesienia rzeczywistej pomocy niewielkim ludom Sachalinu. Niewątpliwie jest on kontrowersyjny, a nawet utopijny. Zdaniem referenta liczne sugestie uczonego pozostały jednak aktualne do dziś.

„Spuścizna naukowa B. Piłsudskiego a stan współczesny rdzennej ludności Sachalinu” to temat wystąpienia M. S. Wysokowa (Sachalińskie Centrum Dokumentacji Historii Nowszej, Južno-Sachalińsk). Referent omówił teoretyczne założenia myśli badacza i realia życia, wskazując na współczesny byt Niwchów i Oroków.

Podobne problemy stanowiły treść emocjonalnych, mocnych wystąpień przedstawicieli małych ludów Sachalinu: N. W. Sołowiowa (Asocjacja Ludów Północy Okręgu Sachalińskiego, Ocha) i G. N. Psiagina (Noglicki Rejonowy Komitet Wykonawczy, Nogliki). Odnotowano, że w ostatnich dziesięcioleciach wydano dziesiątki zarządzeń państwowych, republikańskich i miejscowych, ukierunkowanych na poprawę życia i bytu ludów Północy. W praktyce pozostały jedynie deklaracjami. G. N. Psiagin przedstawił propozycje, które — jego zdaniem — mogłyby rzeczywiście doprowadzić do przywrócenia tradycyjnego obrazu życia oraz podniesienia poziomu materialnego bytu. N. W. Sołowiow, na przykładzie sachalińskich Oroków, przedstawił mapę ekologicznych i socjalnych nieszczęść ludu, oceniając ogólne jego położenie jako katastrofalne.

Fot. 1. Uczestnicy konferencji w Južno-Sachalińsku (1991) na tle pomnika Bronisława Piłsudskiego.

Wystąpienie Kazuyasu Kimury (Sapporo, Japonia) dla większości uczestników konferencji stanowiło nieoczekiwane zaskoczenie. Referent mówił bowiem o B. Piłsudskim — swoim dziadku. Wspominał ponadto o swoim ojcu Sukezō, synu Piłsudskiego, oraz o jego siostrze Kiyo, i ich życiu. W spotkaniu uczonych brały udział także dwie wnuczki polskiego badacza Ajnów.

Referat Y. Kotani (Uniwersytet Nagoya, Japonia) został poświęcony znanemu etnografowi, badaczowi kultury Ajnów — J. Batchelorowi. Działal on w tym samym czasie co B. Piłsudski. Referent dokonał analizy kontaktów naukowych Piłsudskiego z Batchelorem i F. Boasem. Poznaniu tych kontaktów poświęcony zostanie interesujący japoński program, pod nazwą „Etnologiczne badania kultury materialnej kolekcji ajnuskich w muzeach północnoamerykańskich”.

Prace drugiego dnia konferencji zorganizowano w czterech sekcjach, w których analizowano sprawy bardziej szczegółowe, a mianowicie zagadnienia związane z twórczością i życiem uczonego, kulturą duchową i materialną aborygenów oraz historią Sachalinu w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku.

W sekcji „Bronisław Piłsudski — życie, twórczość, spuścizna naukowa” omawiano problemy związane z życiem badacza. Komunikaty uczestników tej sekcji uzupełniały informacje przedstawione przez W. M. Łatyszewa w głównym referacie oraz pozwalały poznać drogę życiową uczonego po opuszczeniu Sachalinu. Do sachalińskiego okresu w jego życiu nawiązywał komunikat B. S. Szostakowicza (Uniwersytet Irkucki). Referent dokonał analizy treści mało znanych źródeł, zachowanych w zbiorach różnych bibliotek i archiwów: Centralnej Biblioteki AN Litwy, Oddziału Archiwum AN ZSRR w Sankt-Petersburgu oraz Polskiej Akademii Nauk. Są to rękopisy, rysunki i fotografie wykonane przez Piłsudskiego.

Komunikaty K. Inoue (Uniwersytet Chiba, Japonia) oraz pracownika Muzeum Przymorskiego im. W. K. Arseniewa I. I. Babcewej (Władywostok) dotyczyły władywostockiego okresu pracy B. Piłsudskiego. Babcewa przedstawiła dane o nieogłoszonych dokumentach ze zbiorów muzeum odnoszących się do tematu „B. Piłsudski i Towarzystwo Poznania Kraju Amurskiego”. Analiza tych dokumentów, roboczych notatek, telegramów, formularzy (razem 25 jednostek) pozwala poznać dotychczas słabo znane fakty biografii uczonego, a zarazem historię najstarszego muzeum rosyjskiego na Dalekim Wschodzie. K. Inoue w swoim komunikacie zwrócił uwagę na ostatnie miesiące pobytu B. Piłsudskiego na Dalekim Wschodzie, a zwłaszcza wydarzenia lata 1905 roku.

Wystąpienie Y. Uchidy, pracownika Muzeum Ajnów w Shiraoi (Japonia), dotyczyło kolejnego, japońskiego okresu życia i działalności B. Piłsudskiego. Wiadomo, że uczony w Shiraoi zbierał i spisywał folklor miejscowych Ajnów. Między innymi zorganizował z trzema starymi Ajnami przesłuchania zapisów na wałkach woskowych, chcąc stwierdzić, które z nich zostały nagrane właśnie tam.

Ostatniemu, europejskiemu okresowi życia uczonego, poświęcił swe wystąpienie prof. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu — A. F. Majewicz. Tytuł jego referatu „Samobójstwo?” zaintrygował uczestników spotkania. Prof. Majewicz rozpatrywał wersję samobójstwa uczonego oraz prawdopodobne przyczyny tego rozpaczliwego kroku skłaniając się ku przypuszczeniom, że był to nieszczęśliwy wypadek.

Językoznawca polski T. Wicherkiewicz (Uniwersytet im. A. Mickiewicza) przedstawił analizę dwóch artykułów Piłsudskiego „Sytuacja Ajnów sachalińskich” (1906 r., ogłoszony po japońsku) i „Krótki rys bytu ekonomicznego Ajnów na wyspie Sachalin” (1907 r., w języku rosyjskim). Omówiono szczegółowo wszelkie różnice tych tekstów. Na tej podstawie stwierdzono, że artykuł w języku japońskim jest skróconą, oraz przetłumaczoną „po literacku”, wersją opracowania rosyjskojęzycznego.

O bibliografii B. Piłsudskiego na Zachodzie mówiła starszy bibliograf P. Polansky (Uniwersytet Hawajski, USA). O kolekcjach Piłsudskiego dotyczących małych ludów Dolnego Amuru

i Sachalinu w zbiorach muzeów Dalekiego Wschodu oraz historii ich powstania, pracownicy muzealni M. M. Prokofiew (Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze, Južno-Sachalińsk) i W. W. Kobko (Przymorskie Muzeum Krajoznawcze, Władywostok) przedstawili komunikaty.

J. Szyszygin (Ministerstwo Kultury Jakucji, Jakuck) opowiedział o wkładzie polskich zesłańców w poznawanie ludów Jakucji oraz o pracach Ekspedycji Jakuckiej Oddziału Wschodniosyberyjskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego (lata 1894-1896).

W sekcji zajmującej się problemami historii i etnografii aborygenów Sachalinu przedstawiono 15 komunikatów. Mapa etniczna wyspy od połowy XIX do XX wieku stanowiła wynik badań T. P. Roon (Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze, Južno-Sachalińsk). Referentka prześledziła zmiany osiedlania się grup niewielkich ludów, określiła przyczyny zmian oraz główne etapy procesu. Na mapie oznaczono ponadto współczesne regiony zamieszkiwania aborygenów. Komunikat oparto na materiale źródłowym, w większości dotychczas nie ogłaszanym.

Fot. 2. Afisz wystawy towarzyszącej konferencji w Južno-Sachalińsku (1991).

Problemom, dotyczącym wszystkich ludów Sachalinu, poświęcony został komunikat pracownika Narodowego Muzeum Etnologii S. Sasaki (Osaka, Japonia) pt. „Handel u ludów Dolnego Amuru i Sachalinu w XVIII i XIX wieku”. Wystąpienie oparto na materiałach źródłowych japońskich, chińskich i rosyjskich.

Pozostałe komunikaty prezentowane w tej sekcji poświęcono problemom Ajnów, Oroków i Niwchów. Badacze T. Namba (Muzeum Kultury Ajnów, Uniwersytet Hokkaido, Japonia) i M. Haginaka (Japonia) w swych wystąpieniach analizowali problemy funkcji pałeczek inau oraz przeznaczenie kobiecych przewiązek biodrowych u Ajnów Sachalinu i Hokkaido.

Tematykę ajnuską prezentowali również pracownicy z Chabarowska i Južno-Sachalińska. A. A. Ponomariowa (Chabarowskie Muzeum Krajoznawcze) opowiedziała o historii powstania kolekcji ajnuskiej. Pierwsze przyjęto do muzeum przedmioty przekazane z Sachalinu w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku. Wystąpienie zilustrowano przeźrocami. Pracownica Muzeum Artystycznego z Južno-Sachalińska T. V. Pieskaja mówiła o interesującym eksponacie, a mianowicie o makiecie „Święto niedźwiedzia u Ajnów sachalińskich”. Makietę pozyskało Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze w 1959 roku. Pochodziła ona z Przymorza. Kompozycja, wykonana z miększu chleba, pochodzi z początku XX wieku.

Wiele nowego prezentowały komunikaty poświęcone Niwchom. Ich autorkami były reprezentantki tego ludu, mieszkanki Noglik, G. D. Lok i L. D. Kimow. Pierwsze z wystąpień poświęcono kuchni Niwchów. Jako typowe dla tej kuchni odnotowano obfitość różnorodnych produktów rybnych i jagodowych, dziko rosnących roślin, okopowych i korzeni. Tematem komunikatu Kimowej była odzież Niwchów. Wystąpienie oparto na wspomnieniach o codziennej i odświętnej odzieży kobiet, mężczyzn i dzieci. Referentka scharakteryzowała także strój ślubny, zwróciła również uwagę na technikę szycia odzieży tradycyjnej.

Komunikaty uczonego z Sankt-Petersburga J. A. Sema i pracownicy Sachalińskiego Okręgowego Muzeum Krajoznawczego T. P. Roon prezentowały niektóre problemy historii i etnografii jeszcze jednego, bardzo nielicznego, rdzennego ludu Sachalinu — Oroków. Sem rozpatrywał złożone zagadnienia etnogenezy. T. P. Roon przedstawiła wstępne wyniki rozpoznania etnograficznego Oroków. Analizowała materiały zebrane w terenie wiosną i latem 1991 roku w jednym z regionów ich zwartego osiedlenia, w osadzie Wał w Rejonie Noglickim.

Kultury ludów Przymorza dotyczyły wystąpienia pracowników muzealnych Kraju Chabarowskiego. N. A. Sobolewszaja (Chabarowskie Muzeum Krajoznawcze) opowiedziała o badaniach, ochronie i wykorzystaniu unikatowego kompleksu pomników historyczno-kulturowych w prastarej nanajskiej wiosce Sikaczi-Alan. T. W. Lementowicz (Dalekowschodnie Muzeum Artystyczne, Chabarowsk) przedstawiła uwagi o nanajskim kobiercu, jego wartości artystyczno-estetycznej. Rzeźba rytualna Nanajów i Olczów stanowiła temat komunikatu T. A. Kobanowej (Muzeum Radzieckiej Plastyki, Komsomolsk na Amurze).

Archeologowie Przymorza, Sachalinu i Japonii obradowali w podsekcji „Problemy dawnej historii Sachalinu”, prowadzonej przez O. A. Szubina (Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze, Južno-Sachalińsk), w której omawiano dzieje przedrewolucyjnych badań archeologicznych wyspy, stan współczesny prac oraz dalsze zamierzenia badawcze. O trudnych problemach periodyzacji kultury Ajnów na Sachalinie mówili archeologowie A. A. Wasilewskij i N. N. Plotnikow (Južno-Sachaliński Państwowy Instytut Pedagogiczny). Zabytkom kultury Ajnów poświęcił swe wystąpienie M. M. Prokofiew (Sachalińskie Okręgowe Muzeum Krajoznawcze, Južno-Sachalińsk). Problemy archeologii pobliskich Sachalinowi terytoriów Przymorza i Japonii zaprezentowano w komunikatach I. Nakamury (Muzeum Historii Kolonizacji Hokkaido, Sapporo, Japonia) i N. A. Kononienko (Instytut Historii, Archeologii i Etnografii Dalekowschodniego Centrum Naukowego AN ZSRR).

W sekcji problemów języka i folkloru aborygenów Sachalinu obradowali językoznawcy, filolodzy z Japonii, Nowosybirsk, Sankt-Petersburga, Władywostoku i Južno-Sachalińska. Specjaliści z zakresu leksykologii i leksykografii Instytutu Filologii Oddziału Syberyjskiego AN

ZSRR (Nowosybirsk), było ich w tej sekcji pięciu, od dawna gruntownie zajmowali się badaniem języków tungusko-mandżurskich. Wynikom studiów oraz zamierzeniom badawczym poświęcone zostało wystąpienie B. W. Bołdyriewa. Dokonano dotychczas analizy stopnia identyfikacji różnych języków tej grupy. Do mało poznanych zaliczono język Oroków zamieszkających na Sachalinie. Historia poznawania tego języka stanowiła temat wystąpienia badacza japońskiego J. Ikegami (Uniwersytet Sapporo, Japonia). W komunikacie przedstawiono przegląd badań tego problemu na Sachalinie i Hokkaido, rozpoczynając analizę od połowy XIX wieku. Współczesną sytuację językową wśród Oroków wschodniego Sachalinu przedstawiła Ł. W. Ozolina (Instytut Filologii Oddziału Syberyjskiego AN ZSRR, Nowosybirsk).

Język niwchijski, genetycznie rzecz traktując, stanowi enklawę. Tradycyjnie jest on zaliczany do języków paleoazjatyckich. Niwchowowie, mając za sąsiadów ludy tungusko-mandżurskie, pozostawali pod ich wpływem. Zagadnieniom kontaktów tych ludów poświęcono dwa referaty specjalistów nowosyberyjskich: A. M. Piewnowa i M. M. Chasanowej. Rozpatrując zapożyczenia, głównie z zakresu kultury materialnej i duchowej, Piewnow ocenił je jako stosunkowo późne. Wpływy językowe nie były głębokie i były głównie jednokierunkowe. Podobnego zdania była również Chasanowa, wskazując na znaczny wpływ ludów tungusko-mandżurskich na całą kulturę Niwchów.

Z komunikatem o jednym z gatunków folkloru Niwchów — tylgur — wystąpiła znawczyni języka niwchijskiego G. A. Otaina (Instytut Historii, Archeologii i Etnografii Dalekowschodniego Centrum Naukowego AN ZSRR, Władywostok). Pokrewne tematycznie było wystąpienie A. B. Ostrowskiego (Muzeum Etnografii Ludów ZSRR, Sankt-Petersburg). Zainteresował się on tekstami mitologicznymi Niwchów, zebranymi przez B. Piłsudskiego.

O semantyce imion Niwchów opowiadała badaczka N. A. Łajgun (Administracja Okręgu Sachalińskiego, Južno-Sachalińsk). Wiele lat pracowała jako metodyk miejscowego urzędu oświaty G. S. Szczetinina (Južno-Sachalińsk). Przedstawiła ona dzieje tworzenia systemu nauczania Niwchów w szkołach na Sachalinie zwracając uwagę na problemy zachowania rodzimego języka u dzieci tego ludu.

Podobne problemy dotyczą Ajnów w Japonii. Komunikat o odradzaniu się języka ajnuskiego przedstawił H. Nakagawa (Uniwersytet Chiba, Japonia).

Do dorobku B. Piłsudskiego z zakresu folklorystyki Ajnów nawiązała K. Murasaki (Uniwersytet Hokkaido). Przeanalizowała ona zapisy pieśni miłosnych Ajnów sachalińskich, sporządzone w latach 1903-1905. Porównała je z zapisami dźwiękowymi pieśni miłosnych z dokumentacji innych badaczy. Fizyk T. Asakura z Instytutu Elektroniki Stosowanej (Uniwersytet Hokkaido) opowiedział o pracy badawczej i eksperymentalnej zmierzającej do przywrócenia jakości zapisów na wałkach. W laboratorium opracowano metodę słabego nacisku igły odtwarzającej, co dało możliwość rozszyfrowania zapisu na nieruchomym cylindrze. Dźwięki innych wałków odczytano za pomocą specjalnie opracowanej metody odbicia promieni laserowych. O folklorze Ajnów mówiła również L. I. Rublowa (Južno-Sachaliński Państwowy Instytut Pedagogiczny). Na podstawie tekstów zebranych przez B. Piłsudskiego przeanalizowała ona styl bajek. T. W. Czykowa wygłosiła komunikat „W sprawie formantów toponimicznych języka ajnuskiego w toponimii Okręgu Sachalińskiego”. W komunikacie tym zaprezentowano interesującą próbę porównawczych studiów toponimii. Pozwoliło to poznać wiele ważnych spraw związanych z życiem Ajnów.

O dorobku naukowym innego polskiego etnografa S. Poniatowskiego mówił M. D. Simonow (Instytut Filologii Oddziału Syberyjskiego AN ZSRR, Nowosybirsk).

Komunikaty przedstawione w sekcji „Sachalin w drugiej połowie wieku XIX i na początku XX wieku” bezpośrednio nie wiązały się z osobą B. Piłsudskiego i jego dorobkiem naukowym. Historię kolonizacji Sachalinu oraz zaludnienia wyspy w drugiej połowie XIX wieku omawiała O. T. Bazalijskaja, pracownik Państwowego Archiwum Okręgu Irkuckiego. Komunikat przygotowano na podstawie dokumentów z tego najstarszego archiwum Dalekiego Wschodu, wśród których zachowały się interesujące materiały, także do historii Sachalinu. Jest tam np. zespół osobow

N. W. Kiriłowa, znanego badacza Syberii i Dalekiego Wschodu, w latach 1896-1899 lekarza Korsakowskiego Szpitala Okręgowego. Jego dotychczas nie ogłoszone rękopisy, szkice i studia omówił W. M. Sierbrennikow (Państwowe Archiwum Okręgu Irkuckiego).

Fot. 3. Prezydium konferencji — prowadzący obrady prof. A. Majewicz (Polska), wygłasza referat B. Szostakowicz historii z Irkucka.

Dokumenty o historii Sachalinu zachowały się również w najstarszym archiwum rosyjskim, obecnie Oddziale Petersburskim Archiwum RAN. O roli Akademii Nauk w poznaniu wyspy mówił dyrektor archiwum W. S. Sobolew. Na podstawie najważniejszych materiałów, ledwie z czterech zespołów, przedstawił on zadziwiająco bogatą bazę źródłową tej placówki. O innym archiwum, tym razem rodzinnym, mówiła I. P. Sorokina (Instytut Językoznawstwa RAN, Sankt-Petersburg). Bohaterem jej wystąpienia był pradziad prelegentki Georgij Iwanowicz Zotow — osobowość nieprzeciętna, człowiek energiczny, działacz oświecony. Jego imię związane jest z odkryciem sachalińskiej ropy naftowej.

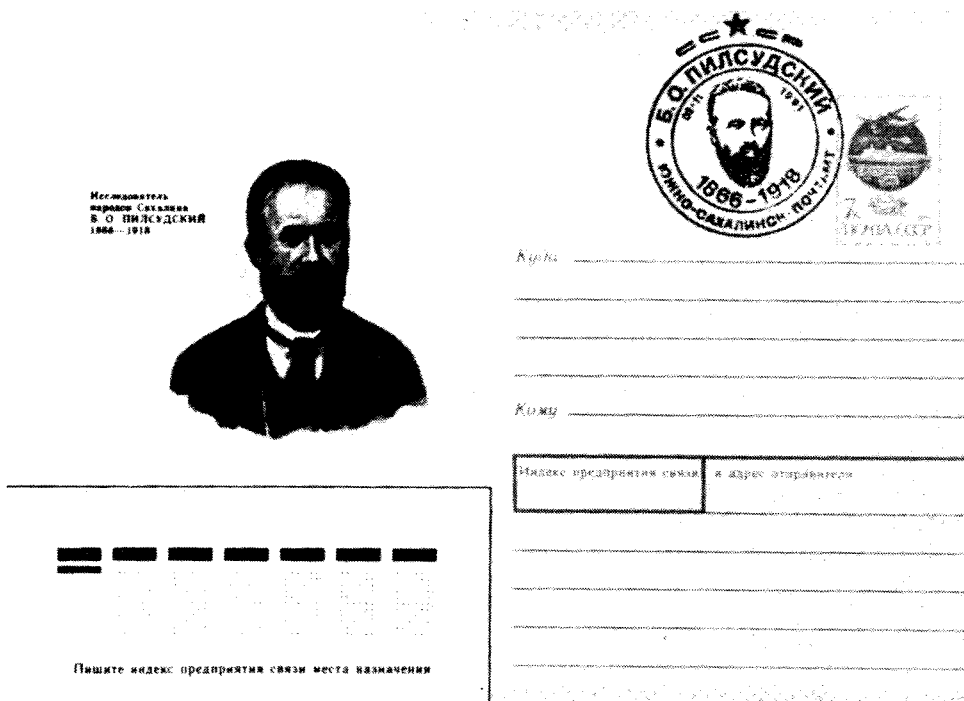
O historii opanowania Sachalinu przez Rosjan mówił I. A. Samarin (Južno-Sachaliński Państwowy Instytut Pedagogiczny). Komunikat oparto na wspomnieniach A. I. Pawłowa pochodzącego z osady Ado-Tymowa. Jego rodzice, chłopcy z Guberni Charkowskiej, zostali zesłani na wyspę w końcu XIX wieku.

O holenderskich zainteresowaniach Sachalinem, a w tym o spotkaniach z Ajnami, opowiadał lingwista z Holandii Tjeerd de Graaf (Uniwersytet Groningen). Najwięcej uwagi poświęcił on badaniom swych rodaków — M. Vriesa i P. F. Siebolda Niemca na służbie rządu holenderskiego.

Do ciekawszych w ramach prac tej sekcji należały trzy komunikaty dotyczące zarówno historii, jak i literatury. I. J. Iskrzyckaja (Moskiewski Uniwersytet Państwowy) analizowała

problemy Sachalinu w kontekście literatury rosyjskiej końca XIX i początku XX wieku. Komunikaty S. W. Bykczyna (Instytut Literatury AN RB, Mińsk) i S. I. Kornilowa (Moskiewski Uniwersytet Państwowy) poświęcono tematyce sachalińskiej w twórczości znanego pisarza W. Doroszewicza, piszącego zawsze po rosyjsku.

Podczas trzeciego, ostatniego dnia konferencji, nastąpiło podsumowanie wyników obrad. Ponadto uroczystie odsłonięto pomnik B. Piłsudskiego, dłuta rzeźbiarza sachalińskiego W. N. Czebotoriewa.

Fot. 4. Koperta oraz okolicznościowy stempel, wprowadzone do obiegu pocztowego w dniu otwarcia konferencji.

Program konferencji przewidywał również wycieczkę etnograficzną do osady Nogliki — centrum jednego z regionów zamieszkiwania rdzennych ludów Północy Sachalinu — Niwchów. Ponad 30 uczestników spotkania zapoznało się z życiem i warunkami bytu Niwchów, uczestniczyło w degustacji potraw narodowych oraz oglądało występy zespołu ludowego „Łarsz”.

Konferencja spotkała się z dużym zainteresowaniem na Sachalinie. Pisała o niej prasa lokalna, były audycje w radiu i telewizji. Obrady konferencji znalazły także miejsce w centralnym dzienniku telewizji rosyjskiej. Ponadto wydany został bibliofilski druk prac B. Piłsudskiego pod zbiorowym tytułem *Aborygeni Sachalinu*, w opracowaniu głównego inicjatora konferencji, W. Łatyszewa.

Konferencji towarzyszyła także okolicznościowa wystawa obrazująca życie B. Piłsudskiego oraz jego badania etnograficzne. Zgromadzono na niej wiele unikatowych źródeł dotyczących biografii badacza oraz pokazano — nierzadko po raz pierwszy — zgromadzone przez niego kolekcje etnograficzne Ajnów, Niwchów i Oroków. Dobrym przewodnikiem po wystawie był *Katalog wystawy, poświęconej 125 rocznicy urodzin Bronisława Piłsudskiego, Južno-Sachalińsk*

1991. Cennym dopełnieniem zagadnień rozpatrywanych na konferencji był także trzeci numer ukazującego się w Južno-Sachalińsku „Biuletynu Krajoznawczego”, 3:1992, ze specjalną dedykacją Bronisławowi Piłsudskiemu i obszernym wstępem charakteryzującym jego życie i badania nad ludami Dalekiego Wschodu.

Tłumaczyli z rosyjskiego

Antoni Kuczyński, Zbigniew Wójcik

Marina Iszczenko

WYSTAWA „BRONISŁAW PIŁSUDSKI – BADACZ LUDÓW DALEKIEGO WSCHODU” (MUZEUM AZJI I PACYFIKU W WARSZAWIE)

Tak została nazwana wystawa zorganizowana w dniach od 8 listopada 1991 do 10 lutego 1992 r. przy Muzeum Azji i Pacyfiku w jego Galerii Azjatyckiej przy ul. Freta 5 w Warszawie, przy współpracy Sachalińskiego Okręgowego Muzeum Krajoznawczego w Južno-Sachalińsku i Przy-morskiego Zjednoczonego Muzeum im. W. K. Arseniewa we Władywostoku.

Wystawa była przedsięwzięciem podjętym w Polsce dla spopularyzowania tego znanego w świecie uczonego i jego dziedzictwa naukowego w jego własnej Ojczyźnie, z okazji obchodzonej 2 listopada 1991 roku 125 rocznicy urodzin Bronisława Piłsudskiego.

Ekspozycja składała się z trzech części: biograficznej, etnograficznej oraz publikacji B. Piłsudskiego i o nim.

W części biograficznej pokazano fotografie i dokumenty — krajobraz rodzinnego Żułowa na Litwie, domy, w których Piłsudscy mieszkali w Wilnie, portrety rodziców Bronisława — Józefa i Marii z Billewiczów Piłsudskich, członków konspiracyjnego kółka samokształceniowego „Spójnia”, do którego należeli m.in. Bronisław i Józef Piłsudscy, gmach Uniwersytetu Petersburskiego, w którym studiował Bronisław, członków antycarskiego spisku Frakcji Terrorystycznej Narodnej Woli (za udział w nim został skazany na śmierć, a następnie na sachalińską katorgę), zdjęcia więźniów transportowanych statkiem wokół południowych wybrzeży Azji na Sachalin, fotografie sprzed wieku Aleksandrowska i Rykowskoje, w których przebywał Piłsudski na katordze, obrazy katorżników przy pracy i cerkwi, w której budowie uczestniczył Piłsudski, szope, w której mieściło się Sachalińskie Muzeum w czasach kiedy Piłsudski gromadził dla niego zbiory etnograficzne i przyrodnicze oraz współczesny gmach tegoż Muzeum, zbudowany przez Japończyków w 1937 roku, panoramę Władywostoku z początków XX wieku i gmach miejscowego muzeum, w którym pracował Piłsudski po zwolnieniu z katorgi, grupę przyjaciół Bronisława w Japonii i zdjęcie jego syna i wnuka zamieszkujących w Japonii i reprezentujących dalekowschodnią linię rodu Piłsudskich, budynek Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem, w którym Piłsudski pracował podczas pobytu w Galicji, korespondencję, jaką w tym czasie prowadził ze znanymi polskimi pisarzami oraz ze Smithsonian Institution w Waszyngtonie a także poświęcony mu artykuł, opublikowany w jednym z polskich pism emigracyjnych we Francji w związku z jego śmiercią.

Część etnograficzna wystawy prezentowała zebrane przez Bronisława Piłsudskiego obiekty kultury materialnej i duchowej oraz wykonane przez niego fotografie sachalińskich Niwchów i Ajnów oraz nadamurskich Nanajów. Pokazano w tej części m.in. oryginalną odzież i obuwie wykonane ze skóry łososia, bogato zdobione chałaty i pasy Ajnów, interesujące rzeźby — maski Nanajów, modele zabudowań mieszkalnych i gospodarczych Niwchów i Nanajów oraz łodzi rybackich, sieci, warsztatów tkackich, broni myśliwskiej, narzędzi i sprzętów domowych, ajnuskich ozdób dla niedźwiedzi, duży wybór zabawek dla dzieci oraz amuletów myśliwskich, leczniczych i kultowych ludów Azji Północno-Wschodniej, w tym ajnuskie paliki kultowe „Inau”. Szczególnie interesujące były fotografie Ajnów sachalińskich, na których wyraźnie widać ich odmiennosć od innych ludów tego regionu świata, będącą do dziś nie rozwiązana zagadką i przedmiotem studiów

Fot. 1. Pomnik Bronisława Piłsudskiego na dziedzińcu muzeum w Južno-Sachalińsku. (Rep. „Życie Warszawy”, 1993: 146).

nad ich pochodzeniem. Do tej części wystawy zaliczyć również należy słynne wałki fonograficzne Piłsudskiego, na których w początkach XX wieku zarejestrował pieśni obrzędowe Ajnów. Wałki zostały przez niego przywiezione do Polski, cudownie odnalezione w okresie międzywojennym w Krakowie i później zapomniane, ponownie odnalezione po drugiej wojnie światowej i odczytane przy pomocy techniki laserowej w Japonii. Poświęcono im m.in. międzynarodowe sympozjum naukowe w Sapporo w 1985 roku, a na motywach odtworzonych z wałków pieśni skomponowano tam ajnuską „operę”. Film, na którym zarejestrowano ten spektakl, był pokazywany podczas wystawy w Galerii Azjatyckiej. Wraz z wałkami pokazano również współczesny im fonograf Edisona.

Ostatnia część wystawy była poświęcona publikacjom naukowym Bronisława Piłsudskiego, w językach: polskim, rosyjskim, angielskim, niemieckim, japońskim i francuskim, poczynając od jego pierwszych sprawozdań meteorologicznych, opublikowanych w latach 1895 i 1896 w „Kalendarzu Sachalińskim”, aż po zbiór wszystkich jego prac, nierzadko unikatowych dzisiaj egzemplarzy, jak np. książka pt. *Materials for the study of the Ainu language and folklore*, wydanej w Krakowie w 1912 roku. Pokazano również dokumentację międzynarodowego sympozjum nt. dorobku naukowego B. Piłsudskiego, jakie odbyło się w Japonii w 1985 roku, a także — dołączone już w czasie trwania wystawy — pierwsze materiały z kolejnego międzynarodowego sympozjum, jakie odbyło się na Sachalinie niemal równocześnie z omawianą wystawą, z okazji 125 rocznicy urodzin B. Piłsudskiego. Zdołano także pokazać m.in. fotografię pomnika Bronisława Piłsudskiego, odsłoniętego 2 listopada 1991 w Južno-Sachalińsku oraz okolicznościowe koperty i znaczki pocztowe, wydane z tej okazji przez miejscową pocztę.

Fot. 2. Moment otwarcia wystawy, przemawia dyrektor Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie Andrzej Wawrzyniak. (Fot. W. Osica)

Wystawa stała się czynnikiem inspirującym zainteresowanie polskich środków masowego przekazu osobą B. Piłsudskiego. Przed i w czasie trwania wystawy Polskie Radio nadało co najmniej cztery audycje, m.in. z udziałem polskiej dziennikarki pracującej w radiu sachalińskim oraz dyrektora Sachalińskiego Muzeum Krajoznawczego. Co najmniej trzykrotnie pokazano wystawę w Telewizji Polskiej (a także w Telewizji Moskiewskiej). Kilka artykułów ilustrowanych zdjęciami ukazało się na jej temat w polskiej prasie.

W Galerii Azjatyckiej odbyło się kilka spotkań i imprez towarzyszących wystawie. Regularnie organizowano pokazy filmów o B. Piłsudskim i ludach Azji Północno-Wschodniej i ich kulturze, historii odnalezienia i odczytania wspomnianych już wałków fonograficznych.

W związku z prezentowanymi na wystawie próbkami dalekowschodnich ziół leczniczych, zebranymi przez B. Piłsudskiego, zorganizowano 15 listopada 1991 spotkanie z prezesem Amurskiej Federacji Tsunami, Walerym Owsianikowem i jego polskim partnerem, prezesem Polskiej Federacji Tsunami, Ryszardem Muratem.

Kilkumiesięczny pobyt B. Piłsudskiego w Japonii, w latach 1905-1906, był pretekstem do zorganizowania na wystawie, przy współpracy Ambasady Japonii w Warszawie i Towarzystwa Polsko-Japońskiego, prezentacji japońskiej muzyki dworskiej „Gagaku”, w ramach programu dorocznych „Dni Japońskich w Polsce”.

1 lutego 1992 roku odbył się w Galerii Azjatyckiej publiczny pokaz polskiego filmu telewizyjnego o B. Piłsudskim — *Starszy Brat* oraz spotkanie z autorem filmu, red. Witoldem Stefanowiczem. W spotkaniu uczestniczyli m.in. mieszkający w Polsce członkowie rodziny Piłsudskich. Kilka dni wcześniej, tj. 25 stycznia 1992 roku, spotkali się z publicznością Galerii Azjatyckiej Katarzyna i Andrzej Mazurkiewiczowie, którzy opowiedzieli o swoich wędrówkach syberyjskich, ilustrując opowieść przeżyciami.

Wystawa była okazją do spotkań osób zainteresowanych ludami Azji Północno-Wschodniej oraz dziejami Bronisława Piłsudskiego. Ekspozycję zwiedziły m.in. jego bratanica — p. Zofia Lisowska z mężem, która uczestniczyła w uroczystości otwarcia wystawy, oraz córki Marszałka Józefa Piłsudskiego, Wanda Piłsudska i Jadwiga Jaraczewska, a także członek i kronikarz tej rodziny, Witold Kowalski z Londynu. Zaszczycili również wystawę swoją obecnością, a wcześniej współpracą przy jej zorganizowaniu, polscy znawcy przedmiotu — profesor Alfred F. Majewicz z Poznania i Antoni Kuczyński z Wrocławia.

Dwukrotnie gościli w Polsce zasłużeni rosyjscy popularyzatorzy wiedzy o życiu i działalności Bronisława Piłsudskiego oraz opiekunowie jego dalekowschodnich zbiorów — główny kustosz Sachalińskiego Muzeum Krajoznawczego, p. Kira J. Czerpakova i pracownik naukowy Przymor-

Fot. 3. Zofia Lisowska — bratanica B. Piłsudskiego wraz z mężem oraz Wiera W. Kobko współautorka scenariusza wystawy, pracownik Muzeum im. K. W. Arseniewa we Władywostoku. Fot. W. Osica.

skiego Muzeum im. W. K. Arseniewa, p. Wiera W. Kobko, autorki scenariusza etnograficznej części wystawy. Gościli także dyrektorzy Sachalińskiego Muzeum Krajoznawczego, pp. Władysław M. Łatyszew i Marina Iszczenko, którzy w Warszawie spotkali się m.in. z liczną grupą polskich nauczycieli zainteresowanych tematem wystawy, a ponadto odwiedzili Wrocław i Poznań, gdzie również uczestniczyli w spotkaniach naukowych.

Wystawa w Galerii Azjatyckiej Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie miała przypomnieć wybitnego i powszechnie znanego w świecie uczonego, a równocześnie przyczynić się do spopularyzowania w Polsce wiedzy o odległych i mało u nas znanych ludach Dalekiego Wschodu oraz ich oryginalnych kulturach, których badaniem zajmował się Bronisław Piłsudski. Ocena realizacji tego zamierzenia nie jest jednoznaczna. Z jednej strony rzeczywiście udało się nam stosunkowo nieźle nagłośnić sprawę w środkach masowego przekazu, zorganizować kilka spotkań itp. Z drugiej jednak strony zainteresowanie publiczności wystawą było stosunkowo niewielkie. Wydaje się, że dominujące w naszym życiu codzienne problemy skutecznie odwracają uwagę społeczeństwa od spraw odległych w czasie i przestrzeni, nawet ciekawych i cieszących się znacznie większym zainteresowaniem za granicą — w Japonii, Rosji, Europie Zachodniej i Ameryce.

Na koniec czuję się zobowiązany do wyrażenia wdzięczności tym instytucjom w Polsce i za granicą, które współpracowały z Muzeum Azji i Pacyfiku w urzeczywistnieniu projektu wystawy, a mianowicie: Sachalińskiemu Okręgowemu Muzeum Krajoznawczemu w Južno-Sachalińsku i Przymorskiemu Zjednoczonemu Muzeum im. W. K. Arseniewa we Władywostoku, Muzeum Tatrzeńskiemu im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, które dostarczyło na wystawę fotografie i dokumenty z czasów pobytu Piłsudskiego w Galicji. Uniwersytetowi im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, który wypożyczył nam walki fonograficzne Piłsudskiego oraz Muzeum Techniki w Warszawie, które uzupełniło ekspozycję fonografem Edisona, Smithsonian Institution w Waszyngtonie, która przekazała na wystawę list B. Piłsudskiego i zaoferowała wyposażenie kolekcji zdjęć Piłsudskiego, Stowarzyszeniu Polska—Związek Radziecki (obecnie: Polska—Rosja), które wsparło nasze przedsięwzięcie materialnie, Muzeum Antropologii i Etnologii im. Piotra Wielkiego w Petersburgu, które zaoferowało nam największą, prawdopodobnie nigdy i nigdzie nie eksponowaną część zbiorów etnograficznych Piłsudskiego, oraz Muzeum Historycznemu Hokkaido w Sapporo, które zgłosiło podobną gotowość przysłania nam swojej części zbiorów Piłsudskiego (dwie ostatnie oferty nie zostały niestety wykorzystane z przyczyn techniczno-organizacyjnych), a także wszystkim wymienionym tu i nie wymienionym osobom, których bezinteresowny udział przyczynił się do realizacji naszego celu.

Mam nadzieję, że wystawa „Bronisław Piłsudski — badacz ludów Dalekiego Wschodu” przyczyni się do spopularyzowania w Polsce wiedzy o wartościach kulturowych innych narodów (co jest także głównym zadaniem Muzeum Azji i Pacyfiku) a tym samym do lepszego wzajemnego zrozumienia, współpracy i przyjaźni narodów. Sądzę ponadto, iż była ona ogniwem łańcucha działań podejmowanych przez różnych ludzi i instytucje dla upowszechnienia wiedzy o polskim wkładzie do światowej nauki i kultury i o tych Polakach, z których nasz naród powinien być dumny.

Józef Żytek

UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW BADAŃ BRONISŁAWA PIŁSUDSKIEGO NAD LUDAMI DALEKIEGO WSCHODU

Pewne ożywienie związane z popularyzacją dorobku naukowego Bronisława Piłsudskiego, które zauważalne jest w różnych inicjatywach krajowych — sensu stricto naukowych, a także i popularyzacyjnych — nie bierze swego początku z jakiegoś jednego ośrodka koordynacyjnego, który sprawuje pieczę nad rozwojem badań i studiów dotyczących się biografii tego wybitnego

badacza ludów Dalekiego Wschodu — Ajnów, Niwchów i Oroków — oraz jego dorobku naukowego. Prace w tym zakresie prowadzone są niezależnie od siebie w trzech ośrodkach akademickich i naukowych w Polsce, tj. w Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu. Skoro już napomknęto o tych „ośrodkach” warto może wspomnieć i o tym, że z wyjątkiem zespołu poznańskiego, połączonego także w jakimś sensie unią personalną z Międzynarodowym Instytutem Studiów Etnolingwistycznych i Orientalnych założonym i prowadzonym przez profesora Alfreda Majewicza w Stęszewie koło Poznania, posiadającego środki finansowe z grantów zagranicznych na studia źródłowe i prace edytorskie nad *Dzielnymi Zebranymi* B. Piłsudskiego, inne przedsięwzięcia organizacyjno-badawcze związane z postacią B. Piłsudskiego prowadzone przez wspomnianych już: A. Kuczyńskiego i Z. Wójcika, nie posiadają instytucjonalnego oparcia i realizowane są z tzw. środków własnych. Wszyscy wymienieni powyżej utrzymują rozległe kontakty naukowe, prowadzą wymianę informacji i wspomagają się w realizacji nadrzędnego celu jakim jest możliwie szybkie i pełne ogarnięcie wiedzy i dokumentacją źródłową poszczególnych etapów życia B. Piłsudskiego oraz recepcji jego badań nad ludami Dalekiego Wschodu we współczesnej antropologii kulturowej. Skoro mowa o tych kontaktach nadmienić wypada, iż obejmują one różne ośrodki naukowe w kraju i za granicą, a w liczbie tych ostatnich wymienić należy archiwa, muzea, uniwersytety i instytuty Rosyjskiej Akademii Nauk, podobne placówki w Japonii, w Niemczech, Stanach Zjednoczonych. W ostatnim okresie do grona osób zajmujących się B. Piłsudskim doszedł jeszcze Witold Kowalski z Londynu — Warszawy, a w marcowym biuletynie (1990) Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce opublikowano specjalny komunikat, w którym między innymi czytamy: „...wiedza o życiu osobistym Bronisława Piłsudskiego jest bardzo fragmentaryczna. W rękach rodziny zachowała się tylko garść listów i kilka fotografii. Olbrzymie jego zbiory, gdzie obok materiałów ściśle naukowych znajdowały się notatki, listy etc. uległy rozproszению w czasie I wojny światowej, reszta zaś spłonęła w Instytucie Wschodnim w Warszawie we wrześniu 1939 roku.

Chcąc uratować od zapomnienia pamięć o życiu stryja, Dr Wanda Piłsudska rzuciła ostatnio myśl systematycznego zbierania wszelkich pamiątek mających związek z Bronisławem Piłsudskim. Pracy porządkowej podjął się Witold Kowalski z Londynu. W związku z tym zwracamy się do wszystkich osób, w których rodzinach zachowała się pamięć o Bronisławie Piłsudskim, korespondencja, wzmianki w pamiętniku, wspólne fotografie, czy przekazy ustne — z prośbą o przysłanie ich pod adresem: Witold Kowalski, 6 Columbia Point, London SE 16 1 BE. Brak jest zwłaszcza danych o życiu Bronisława Piłsudskiego w latach 1906-1914 w Galicji oraz z lat I wojny światowej, gdy przebywał w Wiedniu, Szwajcarii i Paryżu”.

Wiemy także, że konkretyzuje się myśl pełniejszego przedstawienia i opracowania zasobów źródłowych dotyczących B. Piłsudskiego, znajdujących się w Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem, a 5 tom „Rocznika Podhalańskiego” (1991) odkrywa nieco z nich i odpowiednio opisuje, co bez wątpienia jest wydarzeniem szczególnym. Jakkolwiek z treści artykułu nie wynika jednoznacznie, że właśnie Zakopane, a właściwie Muzeum Tatrzańskie zamierza dalej zajmować się problematyką związaną z życiem i pracą B. Piłsudskiego, to nie od rzeczy będzie sugestia by właśnie ta placówka, powiązana najmocniej z działalnością Bronisława Piłsudskiego w okresie jego pobytu w Galicji stała się kolejnym „ośrodkiem” badawczym, który podejmie systematyczną pracę oraz zorganizuje kolejną konferencję międzynarodową poświęconą tej niezwykle w historii naszej nauki postaci wraz z upamiętnieniem zasług jakie B. Piłsudski położył na rzecz „badania ludu góralskiego” Podhala.

Przypadająca na listopad 1991 roku 125 rocznica urodzin Bronisława Piłsudskiego nie miała w nauce polskiej charakteru szczególnych obchodów. Wypada jednak wspomnieć, że zainaugurowano ją otwarciem wystawy pod nazwą „Bronisław Piłsudski badacz ludów Dalekiego Wschodu; ze zbiorów muzeum na Sachalinie i we Władywostoku” w Galerii Azjatyckiej przy ulicy Freta 5 w Warszawie, będącej placówką Muzeum Azji i Pacyfiku, kierowanego przez Andrzeja Wawrzyniaka. Gwoli dokumentacyjnej zwięzłości podkreślić trzeba, iż było to w tydzień po rozpoczęciu na Sachalinie międzynarodowej konferencji poświęconej B. Piłsudskiemu (zob. str. 316), z udziałem referatowym polskich specjalistów — A. Kuczyńskiego, A. Majewicza

i T. Wicherkiewicza. Rocznicowe przedsięwzięcia rozciągnęły się w czasie aż do roku 1992 i obejmowały, oprócz szaraktoryzowanej już warszawskiej wystawy, przede wszystkim wielorakie formy edytorskie, naukowe i popularne, w tym także audycje radiowe i telewizyjne.

Zacznijmy może od przedsięwzięć edytorskich. Na czoło wysuwają się tutaj zabiegi poczynione przez redakcję rocznika „Lud”, w których efekcie na jego łamach opublikowano artykuły poświęcone B. Piłsudskiemu, przygotowane przez specjalistów z Okręgowego Muzeum Krajoznawczego w Južno-Sachalińsku z inicjatywy Władysława Łatyszewa, dyrektora tej placówki, a także artykuł A. Kuczyńskiego i opracowanie B. Piłsudskiego opublikowane po raz pierwszy w Polsce, z odnalezionego w Tomsku autografu.

Ponadto nakładem wydawnictwa CIA-BOOKS – SVARO, LTD z Poznania ukazała się książka A. F. Majewicza, *Dzieje i wierzenia Ajnów*, Poznań 1991, zawierająca wiele nowych informacji dotyczących B. Piłsudskiego (zob. recenzja tej książki w bieżącym tomie „Ludu”, s. 272). W roku 1991 w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza obroniona została praca magisterska pt. *Kratkij ocerk ekonomiczeskogo byta Ajnow na O. Sachalin i Karafuto aimu-no jotai Bronisława Piłsudskiego. Komparatywna analiza tekstów z ustaleniem ich genezy i chronologii*, napisana przez Tomasza Wicherkiewicza, pod kierunkiem prof. dr. hab. Alfreda Majewicza. Ustalenia autora przedstawione zostały także na wspomnianej już sachalińskiej konferencji. Ponadto w trakcie realizacji znajdują się inne prace przygotowywane pod kierunkiem A. Majewicza przez Jolantę Olejniczak na temat: *Działalność społeczna Bronisława Piłsudskiego po powrocie na ziemię polskie i jej dokumentacja*; Agnieszkę Danielewską na temat: *W poszukiwaniu nieznanych tekstów rękopiśmiennych i opublikowanych Bronisława Piłsudskiego. Wyniki kwerendy i komentarze*, w tym także dotycząca korespondencji Bronisława Piłsudskiego do pisarza japońskiego Futabatei Shimei, ze zbiorów archiwalnych Uniwersytetu Waseda w Tokio. Wspomnieć tu także trzeba, iż w 1989 roku w ramach Wyższego Studium Fotografii w Warszawie, napisana została praca pt. *Wykorzystanie fotografii w dorobku naukowym Bronisława Piłsudskiego – recepcja jego fotografii etnograficznej, antropologicznej i społecznej wykonanej w latach 1895-1905 na Sachalinie. Artystyczny aspekt tej fotografii*, autorstwa Norberta Komana.

Ponadto w ramach przygotowań do wydania *Dzieli Zebranych* B. Piłsudskiego udostępniono specjalistom część jego rękopiśmiennej spuścizny w formie niskonakładowych preprintów wydawanych przez Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które po odpowiednim opracowaniu merytorycznym i redakcyjnym wejdą w skład wspomnianych powyżej *Dzieli* wydawanych w języku angielskim pod ogólnym tytułem *Collected Works of Bronisław Piłsudski, edited under the general supervision of Alfred F. Majewicz* przez International Institute of Ethnolinguistic and Oriental Studies powstałym w Stęszewie koło Poznania, którym kieruje wspomniany już prof. dr Alfred Majewicz. Preprinty te to: B. Piłsudski, *Ainu prayer Texts*, z. 1-4, Sapporo – Poznań 1984-1985; tenże, *Materials for the study of the Oroka (Uilta) language and folklore*, z. 1 Poznań 1985 i z. 2 Poznań 1987; tenże, *Materials for the study of the Olcha (Ulča/Mangun/Nani) language and folklore*. Sapporo – Poznań 1984-1985, wszystkie w opracowaniu redakcyjnym A. Majewicza opublikowane w ramach zeszytów Instytutu Językoznawstwa UAM w Poznaniu.

Wśród przedsięwzięć edytorsko-organizacyjnych związanych ze 125 rocznicą urodzin B. Piłsudskiego należy wymienić także publikacje, które ukazały się w kraju i za granicą. Są to opracowania: A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski – czyli sztuka służenia ludziom i nauce*, „Niepodległość”, t. 24: 1992; tenże, *Katorżnik z rodu Piłsudskich*, „Sybirak”, 1: 1991; tenże, *Bronisław Piłsudski. Katorżnik i etnograf*, „Sybiracy”, nr 29-30: 1991; tenże, *Bronisław Piłsudski – wieczny tułacz*, „Semper Fidelis”, nr 2-3: 1991; tenże, *Na kresach Azji. Szkice o Bronisławie Piłsudskim*, „Przegląd Kresowy”, nr 1: 1992; tenże, *Etnograf z piętnem katorżnika, czyli rzecz o Bronisławie Piłsudskim*, „Magazyn Wileński”, nr 5-6, 1992; *Literacki obraz Bronisława Piłsudskiego*, „Kresy Literackie”, nr 2: 1992; tenże, *Bronisław Piłsudski and his Contribution to the Ethnographical Museology*, „Ethnologia Polona”, vol. 15/16: 1991; W. Kowalski, *Krótkie polityczne życie Bronisława Piłsudskiego. Ścieżka obok drogi*, „Nowy Świat” z dnia 30-31 maja 1992 roku

oraz pomieszczony w „Roczniku Podhalańskim”, 5: 1992 szkic Wacława Polakiewicza pt. *Był także Bronisław*, zawierający ciekawy materiał ilustracyjny, między innymi fotografię pisanego przez Bronisława Piłsudskiego zawiadomienia o jego odczycie o Ajnach. Na marginesie tej publikacji rodzi się refleksja, że opublikowano stanowczo za mało jak na wielkie zasługi tego badacza dla ożywienia życia naukowego w Zakopanem, jego działalności społecznej na Podhalu i organizatorskiej w zakresie etnografii tego regionu jak również edytorskiej. Już choćby z tego względu możemy się domagać od Muzeum Tatrzańskiego wydania archiwaliów Sekcji Etnograficznej Towarzystwa Tatrzańskiego, pisanych nieraz przez B. Piłsudskiego oraz innych materiałów źródłowych dotyczących jego osoby.

W liczbie rocznicowych przedsięwzięć znajduje się także opracowanie W. Łatyszewa i Z. Wójcika pt. *Bronisław Piłsudski i jego badania meteorologiczne na Sachalinie* (maszynopis w posiadaniu autorów tego szkicu) przygotowywane do druku. Bazą źródłową tego artykułu były archiwalia odnalezione w Centralnej Bibliotece Akademii Nauk Litwy w Wilnie oraz znajdujący się w archiwum w Tomsku rękopis projektu organizacji sieci meteorologicznej na Sachalinie. Organizatorem tej sieci — nowatorskiego przedsięwzięcia jak na owe czasy — był B. Piłsudski, który w latach 1896-1897 opublikował dwa artykuły: pt. *Obzor pogody w selenii Rykowskiom na ostrowie Sachalin w 1895 g. (po nowomu stilju)* „Sachalinskij kalendar” 1896, s. 101-106 i *Obzor pogody w selenii Rykowskiom Tymowskiego okruga w 1896 godu (po nowomu stilju)*, tamże, 1897, s. 160-173. Rękopis zapisów meteorologicznych B. Piłsudskiego znajduje się w Bibliotece Akademii Nauk Litwy w Wilnie, sygn. F 9-2340. Rocznicowe obchody legły także u podstaw inicjatywy wydawniczej, która przyobiekła się w kształt książki zatytułowanej *Bracia Bronisław i Józef Piłsudscy na Syberii*, autorstwa A. Kuczyńskiego i Z. Wójcika, przygotowywanej do druku w ramach „Biblioteki Zesłańca”, wydawanej przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Opracowanie to zostanie wzbogacone studium B. Piłsudskiego pt. *Z wyprawy do Oroków na wyspę Sachalin w 1904 roku* (odnalazł je w Tomsku M. W. Łatyszew i ogłosił z rękopisu w 1989 roku w Južno-Sachalińsku) oraz jego niezmiernie ważnym rzec można aktem prawnym zatytułowanym *Projekt zarządzenia Ajnami z wyspy Sachalin, z krótkimi komentarzami do poszczególnych punktów*, również ogłoszonym po raz pierwszy w języku polskim dzięki współpracy z sachalińskim ośrodkiem badawczym, zajmującym się pracami nad spuścizną naukową B. Piłsudskiego, tj. wspomnianym już Sachalińskim Okręgowym Muzeum Krajoznawczym w Južno-Sachalińsku. Być może zakres tej książki poszerzony zostanie o inne źródłowe teksty B. Piłsudskiego znajdujące się w polskich archiwach.

Staraniem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego ukazała się w „Ilustrowanym Magazynie Polskim — Relax”, nr 12: 1992 wychodzącym w Chicago, stosowna notka informacyjna zatytułowana *Pomnik B. Piłsudskiego na Sachalinie* poświęcona omówieniu ważniejszych rezultatów sachalińskiej konferencji naukowej, w kraju natomiast podjęte zostały zabiegi w Ministerstwie Łączności o wydanie znaczka pocztowego z podobizną B. Piłsudskiego, nadania imienia jednej z sal Wydziału Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego imienia B. Piłsudskiego, a także nazwania jego imieniem jednej z ulic lub placu w Zakopanem oraz umieszczenia stosownej tablicy w Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem upamiętniającej jego zasługi dla tej placówki. By zakres tych informacji był pełniejszy przywołać trzeba także krótki film historyczno-biograficzny o B. Piłsudskim, zatytułowany *Starszy Brat*, autorstwa W. Stefanowicza emitowany przez Telewizję Polską w programie ogólnopolskim w 1991 roku, a także audycje radiowe w rozgłośni warszawskiej z udziałem A. Majewicza, Z. Wójcika i J. Żytka oraz we wrocławskiej — z udziałem A. Kuczyńskiego, U. Lubeckiej i W. Łatyszewa. Mimo dużego rozproszenia różnych inicjatyw naukowych i popularyzacyjnych związanych z postacią B. Piłsudskiego, udało się na przestrzeni ostatnich paru lat wprowadzić postać tę w szerszy obieg społeczny i naukowy, zarówno w kraju jak i poza jego granicami — przede wszystkim w Japonii i Rosji. W kraju natomiast trwa nadal przebijanie się z różnymi inicjatywami naukowymi i popularyzacyjnymi. Oto bowiem — o czym wspominał A. Majewicz w cytowanej już publikacji towarzyszącej warszawskiej wystawie — „...tzw. Komitet Badań Naukowych w Warszawie, monopolista od pieniędzy na naukę, nie uznał w ogóle za celowe dofinansowanie końcowej fazy tego projektu

(wydania *Dzieł Zebranych*) badawczego. Póki co, kompromitacja i wstyd. I nieśmiertelność mimo to". Okazuje się też, że łatwiej było urealnić pomysł wzniesienia na Sachalinie pomnika B. Piłsudskiego i zorganizowania tam międzynarodowej konferencji, aniżeli zrealizować u nas zamiar wydania znaczka pocztowego z jego podobizną, którego emisja jest ciągle blokowana przez Ministerstwo Łączności Rzeczypospolitej Polskiej.

Antoni Kuczyński

Antoni Kuczyński
Zbigniew Wójcik

BIBLIOGRAFIA PRAC POLSKICH AUTORÓW PISZĄCYCH O BRONISŁAWIE PIŁSUDSKIM

W obrębie przedsięwzięć dokumentacyjnych związanych z postacią Bronisława Piłsudskiego, podjętych między innymi w ramach przygotowań do wydania *Dzieł Zebranych*, jednym z ważniejszych jest sporządzenie pełnej bibliografii jego prac, drukowanych i rękopiśmiennych, dokumentów urzędowych, fotografii, korespondencji i innych materiałów źródłowych. Pierwsze próby dokumentacyjne w zakresie bibliografii podjęte zostały przed laty przez Kazimierę Zawistowicz i Juliusza Zborowskiego. Później kontynuowali je Antoni Kuczyński, Alfred Majewicz, Kazimierz Malinowski, Henryk Swienko oraz japoński etnolog Koichi Inoue, który podczas konferencji naukowej poświęconej Bronisławowi Piłsudskiemu w Sapporo (1985) przedstawił najpełniejszą na owe czasy bibliografię B. Piłsudskiego, poprzedzoną wieloma kwerendami w Japonii, Polsce, Rosji, Francji i Niemczech. Jego ustalenia uwzględnione zostały przez A. Majewicza, który w parę lat później, korzystając także z innych publikacji, ogłosił skrupulatnie zestawioną *Bibliography of Works by Bronisław Piłsudski. For the Edition of the Collected Works of Bronisław Piłsudski*, Poznań 1990 (druk powielony, Instytut Językoznawstwa UAM w Poznaniu). Dzisiaj nie jest aktualna, bowiem udało się odnaleźć inne jeszcze prace B. Piłsudskiego. Z wyjątkiem pracy A. Majewicza pozostałe wykazy bibliograficzne nie ukazały się w formie oddzielnych publikacji; stanowiły załączniki do opracowań poświęconych B. Piłsudskiemu. Prace te zestawione są w poniższej bibliografii. Należy spodziewać się, że przygotowywana angielskojęzyczna wersja *Dzieł Zebranych* B. Piłsudskiego poszerzy znacznie aktualny stan wiedzy o pracach tego badacza opublikowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych. Tutaj natomiast zestawiono po raz pierwszy bibliografię prac polskich autorów, piszących o Bronisławie Piłsudskim, korzystając z materiałów źródłowych będących w posiadaniu redakcji *Dzieł Zebranych* ale i znacznie je poszerzając o inne prace pominięte w tych zbiorach, odnalezione w czasie żmudnych kwerend. Zdajemy sobie sprawę, że publikowany wykaz nie jest z całą pewnością kompletny, że dalsze poszukiwania źródłowe przyniosą nowe uściślenia, zdecydowaliśmy się jednak na opublikowanie tej bibliografii wierząc, iż może być ona przydatna dla przyszłych badaczy chcących uczynić B. Piłsudskiego przedmiotem swoich studiów naukowych.

*

1. Aku [= Antoni Kuczyński]
1992 — *Wrocław — Sachalin*,
„Nasz Uniwersytet”. Pismo społeczności Uniwersytetu Wrocławskiego,
nr 6, s. 15,
Wrocław
2. Armon Witold
1981 — *Piłsudski Bronisław Piotr* (czasem podpisywał się Giniet-Piłsudski
1866-1918) ,
„Polski Słownik Biograficzny”, t. 26, s. 305-308,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź
3. Bańcerowski Jerzy
1964 — *Zapisy fonograficzne Ajnów*,
„Biuletyn Fonograficzny”, nr 6, s. 91-96,
Poznań
4. Bańcerowski Jerzy
1985 — *On discovery and first attempts at rerecording B. Piłsudski's Ainu
phonographic materials*,
[w:] *Proceedings of the International Symposium on B. Piłsudski's Phono-
graphic Records and the Ainu Culture*; Edited by Executive Committee of
the International, Symposium Hokkaido University, s. 10-20,
Sapporo
5. Bańcerowski Jerzy, Majewicz Alfred F.
1985 — *Toward a restoration of Bronisław Piłsudski's scholarly bequeathal*,
Adam Mickiewicz University Institute of Linguistics, Working Paper,
nr 14, s. 1-26 i załącznik,
Poznań
6. Bazyłow Ludwik
1975 — *Syberia*, s. 113, 169, 501,
Warszawa
7. Bazyłow Ludwik
1984 — *Polacy w Petersburgu*, s. 275-276,
Wrocław
8. Bieliński Stefan
1936 — *Król Ajnosów*,
„Prosto z Mostu” — Tygodnik Literacko-Artystyczny, r. 2, nr 5, s. 1,
Warszawa
9. Bratkowski Stefan
1991 — *Inna Syberia*,
„Tygodnik Powszechny”, nr 28, s. 4-5,
Kraków
10. Bron...
1893 — *Bronisław Piłsudski*,
„Przedświt”, seria II, nr 3, s. 1,
Londyn
11. Budny Michał
1988 — *Bronisław Piłsudski. (Życie i twórczość)*,
„Niepodległość”, t. 21, s. 180-197,
Nowy Jork

12. Cabanowski Marek
1990 — *Discoverer of the Ainu*,
„The Warsaw Voice”, nr 7, s. 11,
Warszawa
13. Cisek Janusz
1992 — *Kalendarium działalności Józefa Piłsudskiego. Uzupełnienie do Kroniki życia Józefa Piłsudskiego 1867-1935*, s. 9-11, 16, 183,
Nowy Jork
14. Clarus (= Nowaczyński Adolf)
1908 — *20 lat na Sachalinie. Losy i prace naukowe Bronisława Piłsudskiego*,
„Świat”, nr 3, nr 12, s. 10-11,
Warszawa
15. Czachowski Kazimierz
1938 — *Wacław Sieroszewski. Życie i twórczość*, s. 102-111,
Lwów
16. Danielewska Agnieszka
1992 — *W poszukiwaniu nieznanych tekstów rękopiśmiennych i opublikowanych Bronisława Piłsudskiego. Wyniki kwerendy*.
Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. Alfreda F. Majewicza w Katedrze Językoznawstwa Porównawczego i Orientalnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Maszynopis pracy w zbiorach International Institute Ethnolinguistic and Oriental Studies. w Stęszewie.
17. Daniłowski Gustaw
1913 — *Bronisław Piłsudski, etnograf polski*,
„Tygodnik Ilustrowany”, nr 10, s. 186-187,
Warszawa
18. Datko Andrzej
1983 — *Bronisław brat Józefa*,
„Przegląd Powszechny”, nr 11, s. 241-247,
Warszawa
19. Fogler Janusz
1988 — *Wyspa na końcu świata*,
„Razem”, nr 3, s. 15-17,
Warszawa
20. Gadomski Adam
1929 — *Polacy odkrywcy i podróżnicy*,
„Kalendarz Ilustrowany Kuriera Codziennego rok 1929”, s. 135-143,
Kraków
21. Garlicki Andrzej
1981 — *U źródeł obozu belwederskiego*, s. 12, 14, 16-17, 19, 21, 24-25, 30, 59,
Warszawa
22. Garlicki Andrzej
1990 — *Józef Piłsudski 1867-1935*, s. 7-12, 14, 16, 20, 41,
Warszawa
23. G.V. [= Gasztowtt Wacław]
1918 — *Nécrologie*,
„Bulletin Polonais Littéraire, Scientifique et Artistique”, nr 359, s. 227,
Paryż

24. Gładysz Mieczysław
1967 — *Juliusz Zborowski. Z historii etnografii Podhala*,
„Etnografia Polska”, t. 11, s. 44-61,
Wrocław — Warszawa — Kraków
25. Gross Feliks
1934 — *Sybir, zesłanie, nauka*,
„Droga”, rocznik 13, nr 9, s. 802-810,
Warszawa
26. [Hamolecki Konstanty?]
1893 — *Bronisław Piłsudski*,
„Przedświt”, seria I, nr 3, s. 1,
Londyn
27. H.P. [= Poznańska H. (?)]
1935 — *Bronisław Piłsudski. Zarys biograficzny*,
„Sybirak”, nr 4, s. 12-15,
Warszawa
28. Historia...
1973 — *Historia etnografii polskiej*, pod red. Małgorzaty Terleckiej, s. 99, 176,
308, 332,
Wrocław
29. Historia...
1976 — *Historia kontaktów polsko-rosyjskich w dziedzinie etnografii. Materiały
z konferencji we Wrocławiu*, pod red. Józefa Babicza i Antoniego
Kuczyńskiego, t. 102, s. 7, 13-14, 51-56, 58, 65, 103, 117, 120, 122, 125,
127, 136-137, 156, 161, 164, 201-210, 214, 222, 228,
Wrocław
30. Janik Michał
1928 — *Dzieje Polaków na Syberii*, s. 19, 418-420,
Kraków
31. Janta-Polczyński Aleksander
1936 — *Ziemia jest okrągła*, s. 241-298,
Warszawa
32. Jesionowski Alfred
1938 — *Polacy na Dalekim Wschodzie*,
„Morze”, nr 5, s. 26-27,
Warszawa
33. Jaster Jan
1957 — *Przedmowa*
[w:] Sieroszewski Wacław, *Wśród kosmatych ludzi. Klucz Dalekiego
Wschodu. Cejlon, najpiękniejsza wyspa świata*,
Warszawa
34. Jędrzejewicz Wacław
1986 — *Kronika życia Józefa Piłsudskiego 1867-1935*, t. 1-2, s. 21-31, 36, 38-39,
41-48 w tomie 1,
Londyn
35. Kaczmarek Leon
1953 — *Fonograf na usługach dialektologii i etnografii muzycznej w Polsce*,
„Lingua Posnaniensis”, [nr] 4, „Biuletyn Fonograficzny”, [nr 1], s. 19-54,
Poznań
36. Kempf Zdzisław
1982 — *Orientalizm Wacława Sieroszewskiego. Wątki japońskie*, s. 17-18,
Warszawa

37. Koman Norbert
1989 — *Wykorzystanie fotografii w dorobku naukowym Bronisława Piłsudskiego — recepcja jego fotografii etnograficznej, antropologicznej i społecznej wykonanej w latach 1895-1905 na Sachalinie. Artystyczny aspekt tej fotografii.*
Praca dyplomowa wykonana w Wyższym Studium Fotografii w Warszawie, pod kierunkiem Juliusza Garzteckiego. Maszynopis pracy znajduje się u prof. dr A. F. Majewicza — International Institute of Ethnolinguistic and Oriental Studies,
Warszawa
38. Kons. (?)
1991 — *Słynne walki z pieśniami Ajnów. Wystawa dorobku Bronisława Piłsudskiego*, „Express Wieczorny”, r. 45, nr 216, s. 3,
Warszawa
39. K[otwicz] W[ładysław]
1936 — *Bronisław Piłsudski*, [w:] Piłsudski Bronisław, *Pieśni liryczne Gilaków* (Ze spuścizny rękopiśmiennej wydał W. Kotwicz), „Rocznik Orientalistyczny”, t. XII, s. 159-167, 175,
Lwów
40. Kovalskis Vitoldas Aleksandras
1992 — *Bronislavas Ginetas Pilsudskis* (1866-1918), „Svyturys”, nr 9-10, s. 10-12,
Wilno
41. Kowalski Witold
1992 — *Ścieżka obok drogi. Krótkie polityczne życie Bronisława Piłsudskiego*, „Nowy Świat”, nr 127, dodatek „Podróże i Marzenia”, s. 8,
Warszawa
42. Krzywicki Ludwik
1958 — *Wspomnienia*, t. 2, s. 49; t. 3, s. 260, 267-270, 278, 329,
1959 Warszawa
43. Kuc Monika
1992 — *Galeria Azjatycka. Na Sachalinie*, „Gazeta Wyborcza”, nr 8; dodatek „Gazeta na Weekend”, nr 2, s. 10,
Warszawa
44. Kuczyński Antoni
1968 — *Wkład Polaków w badania nad ludami Syberii i ich kulturą*, „Lud”, t. 51, cz. 2, s. 558-560,
Wrocław
45. Kuczyński Antoni
1972 — *Syberyjskie szlaki*, s. 8, 18, 23, 280, 335, 356-358, 360-364, 355-367, 378, 398, 429-430, 436, 405-408, 447, 468,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
46. Kuczyński Antoni
1972 — *Shiberia-no kenkyū-to keizai-hatten-ni okeru Pōrando-no kōken*, „Chiri”, nr 6, s. 71-79,
Tokio
47. Kuczyński Antoni
1973 — *Wkład nauki polskiej w badania Ajnów i ich kultury*. „Studia z Dziejów Geografii i Kartografii”, pod red. Józefa Babcza; „Monografie z Dziejów Nauki i Techniki”, t. 87, s. 395-414,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk

48. Kuczyński Antoni
1977 — *The contribution of Polish scientists to the investigation in Ainu culture*, „Ethnologia Polona”, t. 3, s. 121-124,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
49. Kuczyński Antoni
1981 — *Zarys historii polskich obserwacji i badań etnograficznych w Azji północnej, środkowej i wschodniej*,
„Polskie badania obcych kultur ludowych”. Materiały z konferencji we Wrocławiu w dniach 25-26 listopada 1978 r., „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 572, s. 73-74,
Wrocław
50. Kuczyński Antoni
1985 — *Bronisław Piłsudski as a Practician and Theoretician of the Ethnographic Museology*,
[w:] *Proceedings of the International Symposium on B. Piłsudski's Phonographic Records and the Ainu Culture*; Edited by Executive Committee of the International Symposium Hokkaido University, s. 265-271,
Sapporo
51. Kuczyński Antoni
1987 — *Hakubutsukangaku-jitsumuka oyobi rironka-to shite-no Buronisuwafu Piusutsuki*,
[w:] Katō K., Kotani Y. (eds.) *Piusutsuki shiryō-to hoppō shominzoku bunka-no kenkyū*, Bulletin of the National Museum of Ethnology, Special Issue. nr 5, s. 123-129,
Osaka
52. Kuczyński Antoni
1988 — *Relacja Bronisława Piłsudskiego. Dobrze jest wierzyć szamanom*, „Przyjaźń”, nr 52-53, s. 11, 17,
Warszawa
53. Kuczyński Antoni
1988 — „Król Ajnów”
„Sprawy i Ludzie”. Tygodnik polityczno-społeczny, nr 38, s. 10,
Wrocław
54. Kuczyński Antoni
1989 — *Ludy dalekie a bliskie. Antologia polskich relacji o ludach Syberii*, s. 6, 14, 19-20, 27, 36-38, 40, 61, 224, 290, 306,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
55. Kuczyński Antoni
1990 — *Józef Marszałkiem, Bronisław — Królem. Z Piłsudskim na kraj świata*. Wywiad z A. Kuczyńskim — rozmawiała Anita Tyszkowska, „Dziennik Dolnośląski”, nr 59, s. 8,
Wrocław
56. Kuczyński Antoni
1991 — *Bronisław Piłsudski and his contribution to the ethnographical museology*, „Ethnologia Polona”, t. 15/16, s. 169-175,
Poznań
57. Kuczyński Antoni
1991 — *Bronisław Piłsudski — wieczny tułacz*, „Semper Fidelis”, nr 2-3, s. 16-19,
Wrocław

58. Kuczyński Antoni
1991 *Bronisław Piłsudski. Katorżnik i etnograf*,
„Sybiracy”, nr 29, s. 22; nr 30, s. 22-23,
Warszawa
59. Kuczyński Antoni
1991 — *Katorżnik z rodu Piłsudskich*,
„Sybirak”, nr 1, s. 21-34,
Białystok
60. Kuczyński Antoni
1991 — *Bronisława Piłsudskiego droga do etnografii*,
„Lud”, t. 74, s. 143-174,
Wrocław
61. Kuczyński Antoni
1992 — *Na kresach Azji. Szkic o Bronisławie Piłsudskim*,
„Przegląd Kresowy”, nr 1, s. 1-4,
Chełm
62. Kuczyński Antoni
1992 — *Etnograf z piętnem katorżnika, czyli rzecz o Bronisławie Piłsudskim*,
„Magazyn Wileński”, nr 4-5, s. 6-9, 12,
Wilno
63. Kuczyński Antoni
1992 — *Czas niespełnionych nadziei, czyli Bronisława Piłsudskiego pobyt na polskiej ziemi*,
„Magazyn Wileński”, nr 16, s. 5-8, 12,
Wilno
64. Kuczyński Antoni
1992 — *Twórcze rezultaty syberyjskiej niewoli*,
„Magazyn Wileński”, nr 21-22, s. 38-41,
Wilno
65. Kuczyński Antoni
1992 — *Literacki obraz Bronisława Piłsudskiego*,
„Kresy Literackie”, nr 2, s. 4-7,
Chełm
66. Kuczyński Antoni
1992 — *Bronisław Piłsudski — czyli sztuka służenia ludziom i nauce*,
„Niepodległość”, t. 24, s. 173-226,
Nowy Jork
67. Kuczyński Antoni
1992 — *Wrocław—Sachalin „Nasz Uniwersytet”. Pismo społeczności Uniwersytetu Wrocławskiego* nr 6, s. 15
68. Kuczyński Antoni
1992 — *Upowszechnianie wyników badań Bronisława Piłsudskiego nad ludami Dalekiego Wschodu*,
„Lud”, t. 75, s.
Wrocław
69. Kuczyński Antoni, Wójcik Zbigniew
1992 — *Bibliografia prac polskich autorów piszących o Bronisławie Piłsudskim*,
„Lud”, t. 75, s. 332-348
Wrocław

70. Lech Zofia
 - 1989 — *Bronisław Piłsudski na Dalekim Wschodzie*,
„Życie Warszawy”, nr 140, dodatek pod nazwą „Historia i Życie”, nr 12,
s. 1 i 4,
Warszawa
71. Lutosławski Wincenty
 - 1917 — *Król Ajnów*,
„Dziennik Związkowy”, nr 55,
Chicago
Uwaga: odpis artykułu sporządzony ręką Józefa Komendy na prośbę
Juliusza Zborowskiego znajduje się w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego
w Zakopanem.
72. Lutosławski Wincenty
 - 1918 — *Bronisław Piłsudski*,
„Dziennik Związkowy”, nr 149, s. 4,
Chicago
Uwaga: odpis artykułu sporządzony ręką Józefa Komendy na prośbę
Juliusza Zborowskiego znajduje się w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego
w Zakopanem.
73. Łuczaj Andrzej [= Leszek Bednarczuk]
 - 1985 — *Bronisław Piłsudski — badacz kultury Ajnów*,
„Znak”, nr 5, s. 135-143,
Warszawa
74. [Łukaszewicz Józef]
 - 1981 — *Pierwszy marca 1887 roku. Wspomnienia Józefa Łukaszewicza*. Zebrał,
przełożył, przedmową i przypisami opatrzył Stefan Bergman, s. 11,
36-37, 46, 55, 59, 69, 76, 78, 81, 163, 166, 168, 180,
Warszawa
75. Łukawski Zygmunt
 - 1978 — *Ludność polska w Rosji 1863-1914*, s. 190, 195,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
76. Łukawski Zygmunt
 - 1981 — *Historia Syberii*, s. 292,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
77. Majewicz Alfred F.
 - 1977 — *Pōrando-no ainu kenkyū. Karafuto chōsa-nado furui rekishi*,
„Mainichi Shimbun” (yūkan), nr 33826, s. 5,
Ośaka
78. Majewicz Alfred F.
 - 1977 — *On B. Piłsudski's unpublished Ainu material*,
„Hoppō Bunka Kenkyū”. Bulletin of the Institute for the Study of North
Eurasian Cultures Hokkaido University, nr 11, s. 83-94,
Sapporo
79. Majewicz Alfred F.
 - 1980 — *The importance of the Polish contribution to the study of the Ainu and
their language*,
„Lingua Posnaniensis”, t. 22, s. 93-122,
Warszawa — Poznań
80. Majewicz Alfred F.
 - 1992 — *Pōrando-ni okeru ainu kenkyū-no rekishi-ni tsuite*,

- (ed.) Adam Mickiewicz University Institute of Linguistics Working Paper 3,
Poznań: Institute of Linguistics
81. Majewicz Alfred F.
1983 — *Dzieje i legendy Ajnów*, s. 12, 38, 40, 45-46, 55-62, 85-86, 94, 104-121, 145, 155, 177, 193, 204, 207, 224, 228, 232-233, 234, 241,
Warszawa
 82. Majewicz Alfred F.
1983 — *Sur les matériaux inconnus de B. Pilsudski reliés aux peuples aborigènes de l'île Sakhaline et de l'Amour inférieur*,
[w:] *Siberie 2* (ed.) Boris Chichlo,
Paryż: Institut du Monde Soviétique, Et de L'Europe Centrale et Orientale
 83. Majewicz Alfred F.
1984 — *Ajnu. Lud, jego język i tradycja ustna*, s. 11, 17, 26, 32, 34-35, 39, 44, 52, 64, 66, 68, 70-74, 93, 105, 122, 125, 127, 130-132, 134, 137, 176,
Poznań
 84. Majewicz Alfred F.
1984 — *Jūyōsei masu bunka-no fukugen-Pōrando-nn ainu kenkyū*,
„Asahi Shimbun”, nr 35369, s. 10,
Sapporo
 85. Majewicz Alfred F., Majewicz Elżbieta
1984 — *Bronisław Pilsudski's Olczan-Polish glossary with English equivalents*,
Lingua Posnaniensis”, t. 27, s. 71-96,
Warszawa — Poznań
 86. Majewicz Alfred F.
1985 — *The ICRAP project concerning B. Pilsudski's work on peoples and languages of Sakhalin and Lower Amur*,
„Lingua Posnaniensis”, t. 28, s. 109-115,
Warszawa — Poznań
 87. Majewicz Alfred F.
1987 — *Ku pełnej ocenie dorobku naukowego Bronisława Pilsudskiego*,
„Przegląd Orientalistyczny”, nr 142, s. 153-163,
Warszawa
 88. Majewicz Alfred F.
1988 — *Badacz i przyjaciel sachalińskich tubylców — naukowa sylwetka Bronisława Pilsudskiego*,
„Literatura Ludowa”, nr 4-6, s. 41-50,
Wrocław
 89. Majewicz Alfred F.
1988 — *Researcher and friend of Sakhalin natives — the scholarly profile of Bronisław Pilsudski*,
„Hemispheres”, nr 5, s. 215-228,
Wrocław — Warszawa — Poznań — Gdańsk
 90. Majewicz Alfred F.
1989 — *The Oroks: past and present*,
[w:] Alan Wood, R. A. French (eds.) *The development of Siberia, people and resources*, s. 124-146,
Londyn: Macmillan

91. Majewicz Alfred F.
1990 — *Ainu prayer texts as recorded by Bronisław Piłsudski*,
„Rocznik Orientalistyczny”, t. 46, z. 2, s. 87-91,
Warszawa
92. Majewicz Alfred F.
1990 — *Bibliography of works by Bronisław Piłsudski*,
Adam Mickiewicz University Institute of Linguistics. Documentation 2,
s. 1-23 nlb.
Poznań
93. Majewicz Alfred F.
1991 — *Issledowatel i drug narodow Sachalina*,
„Krajewedczeskij Biulletin”, nr 3, s. 98-109,
Južno-Sachalińsk
94. Majewicz Alfred F.
1991 — *Dzieje i wierzenia Ajnów*, s. 14, 25, 48, 54, 61, 69-71, 76-94, 107, 123, 125,
127-134, 139, 142-144, 152-161, 168-179, 181-191, 193, 206, 211-227,
243-245, 248, 263-264,
Poznań
95. Majewicz Alfred F.
1991 — *Kompromitacja i wstyd. I nieśmiertelność pomimo — waga i istota
dokonań Bronisława Piłsudskiego*,
[w:] *Bronisław Piłsudski — badacz ludów Dalekiego Wschodu*. Muzeum
Azji i Pacyfiku w Warszawie. [Katalog wystawy], s. 2-3,
Warszawa
96. Majewicz Alfred F.
1992 — „Suicide?”
[w:] Murasaki K. et al. (eds.) *Saharin-to B. Piusutsuki. Piusutsuki-o
meguru Hoppō-no Ryojitsu-kō Iinkai*, s. 138-144,
Sapporo
97. Majewicz Alfred F.
1992 — *Twins, or problem of reliability in Ainu studies*,
[w:] „Nenrin-Jahresringe” (eds.) K. Müller und W. Naumann, s. 103-105,
Wiesbaden
98. Majewicz Alfred F.
1992 — *Grammatical person in Ainu folkloristic narratives*,
[w:] „Pan-Asiatic Linguistics”. Proceedings of the Third International
Symposium on Language and Linguistics, S. Luksaneeyanawin et al
(eds.), vol. 1, s. 198-204,
Bangkok
99. MK (?)
1992 — *Starszy brat Marszałka*,
Warszawa
100. Malinowski Kazimierz
1970 — *Prekursorzy muzeologii polskiej*, s. 78-98, 130-135, 137-138, 140,
143-146, 148, 152, 154-155, 158,
Poznań
101. Maślińska Irena
1991 — *Bronisławem Piłsudskim interesuje się Europa. W cieniu brata*,
„Express Wieczorny”, nr 240, s. 4,
Warszawa

102. Nałęcz Daria i Tomasz
1986 — *Józef Piłsudski — legendy i fakty*, s. 84-85, 87, 89-90, 94, 101, 132,
Warszawa
103. Nitsch Kazimierz
1960 — *Parę osobistych wspomnień o Bronisławie Piłsudskim*,
[w:] *Ze wspomnień językoznawcy*, s. 100, 210-216, 223-224,
Kraków
104. Olejniczak Jolanta
1992 — *Działalność społeczna Bronisława Piłsudskiego po powrocie na ziemię
polskie i jej dokumentacja*,
Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. Alfreda
F. Majewicza w Katedrze Językoznawstwa Porównawczego i Oriental-
nego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Maszynopis
pracy w zbiorach International Institute Ethnolinguistic and Oriental
Studies w Słeszewie,
Poznań
105. [Olszewicz Bolesław]
1922 — *Bronisław Piłsudski*,
„Przegląd Geograficzny”, t. 2 za lata 1920-1921, s. 162,
Warszawa
106. Paźniewski Włodzimierz
1986 — *Ludzie niezwykli. Japońska rodzina Piłsudskiego*,
„Katolik”, nr 27, s. 12,
Katowice
107. Piechowski Adam
1985 — *Zapomniana postać z dziejów Zakopanego: Bronisław Piłsudski*,
„Podhalanka”, nr 2, s. 44-49,
Ludźmierz
108. Piechowski Adam
1985 — *Polski badacz Ajnów*,
„Poznaj Świat”, nr 9, s. 18-19, 30,
Warszawa
109. Piłsudska Aleksandra
1989 — *Wspomnienia*, s. 89, 91, 94,
Warszawa
110. Piłsudski Józef
1937 — [*List do redakcji w sprawie Bronisława Piłsudskiego*],
[w:] *Pisma Zebrane*, t. 1, s. 37-39
Warszawa
111. Piłsudski Rowmund
1988 — *Kronika rodu Piłsudskich*, s. 34,
Londyn
112. Płygawko Danuta
1986 — *Sienkiewicz w Szwajcarii. Z dziejów akcji ratunkowej dla Polski w czasie
pierwszej wojny światowej*, s. 97-98,
Poznań
113. Pobóg-Malinowski Władysław
1934 — *Niedoszły zamach 13 marca 1887 roku i udział w nim Polaków*,
„Niepodległość”, nr 10, s. 21-35,
Warszawa

114. Polska...
1918 — *Polska w kulturze powszechnej*. Dzieło zbiorowe, pod red. Feliksa, cz. 1, s. 189,
Kraków
115. Polska...
1939 — *Polska i Polacy w cywilizacjach świata. Słownik encyklopedyczny*, pod red. Władysława Pobóg-Malinowskiego, t. 1, zeszyt 3, s. 258-259,
Warszawa
116. [Polskie Towarzystwo Ludoznawcze]
1992 — *Pomnik B. Piłsudskiego na Sachalinie*, „Relax”, Ilustrowany Magazyn Polski, nr 12, s. 16,
Chicago
117. Reychman Jan
1930 — *Zapomniany badacz Podhala*, „Zakopane”, nr 10, s. 2,
Zakopane
118. Reychman Jan
1971 — *Peleryna, ciupaga i znak tajemny*, s. 107, 149, 156-159,
Kraków
119. Romer Eugeniusz
1989 — *Pamiętnik paryski (1918-1919)*,
Do druku przygotowali Andrzej Garlicki, Ryszard Świątek, s. 153, 155-156,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź
120. Rzeźba Andrzej
1992 — *Wystawa w Galerii Azjatyckiej. Bronisław Piłsudski — kto to jest?* „Polska Zbrojna”, nr 16, s. 5,
Warszawa
121. Sieroszewski Wacław
1914 — *Bronisław Piłsudski, urodził się w 1866 r. w Zułowie w pow. święciańskim*,
-1921 *zmarł w roku 1918 w Paryżu*, „Rocznik Podhalański”, nr 1, s. V-XXX,
Zakopane
122. Sieroszewski Wacław
1926 — *Wśród kosmatych ludzi*,
Warszawa
123. Sieroszewski Wacław
1934 — *Marszałek Józef Piłsudski*, s. 9-12,
Warszawa
124. Sieroszewski Wacław
1937 — *Bronisław Piłsudski. Materiały do biografii Bronisława Piłsudskiego*, „Sybirak”, nr 1, s. 28-42,
Warszawa
(Przedruk z „Rocznika Podhalańskiego” nr 1: 1914-1921, s. V-XXX).
125. Sieroszewski Wacław
1961 — *Dzieła, t. 18. Szkice podróżnicze i wspomnienia*, s. 219-274,
Kraków
126. [Skowronek Jerzy, Alicja Bochenek, Marek Cichowski, Krzysztof Filipow]
1986 — *Cmentarz Polski w Montmorency*, s. 94, 195, 261,
Warszawa

127. Ślabczyński Wacław
1953 — *Polscy obrońcy ludów kolonialnych*,
„Problemy”, nr 5, s. 298-307,
Warszawa
128. Ślabczyński Wacław
1954 — *Polacy badacze Syberii*,
„Wiedza i Życie”, nr 21, s. 590-596,
Warszawa
129. Ślabczyński Wacław
1988 — *Polscy podróżnicy i odkrywcy*. Wydanie drugie zmienione (uzupełnienia
Tadeusza Ślabczyńskiego), s. 144-145, 373, 419,
Warszawa
130. Ślabczyński Wacław i Tadeusz
1992 — *Piłsudski Bronisław Piotr*
[w:] *Słownik podróżników polskich*, s. 146-148,
Warszawa
131. Sokolewicz Zofia
1973 — *Miejsce etnografii polskiej w nauce obcej (do 1939 r.)*, [w:]
Historia etnografii polskiej, pod red. Małgorzaty Terleckiej,
s. 176,
Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk
132. Sokolewicz Zofia
1987 — *Etnografia i etnologia*, [w:] *Historia nauki polskiej*, pod red. Bohdana
Suchodolskiego, t. 4, 1863-1918, cz. III, s. 883,
Warszawa
133. Stecki Konstanty
1969 — *Początki kolekcjonerstwa etnograficznego na Podhalu*,
„Lud”, t. 53, s. 232-246,
Wrocław — Poznań
134. Surwiłło Jerzy
1992 — *Wileńskimi śladami Józefa Piłsudskiego*, s. 5, 13,
Wilno
135. Swienko Henryk
1973 — *Antropologia społeczna Bronisława Piłsudskiego*,
„Prace Instytutu Nauk Ekonomiczno-Społecznych Politechniki War-
szawskiej” nr 4, s. 85-117,
Warszawa
136. Swienko Henryk
1979 — *Wkład Bronisława Piłsudskiego do etnografii religioznawczej*,
„Studia Religioznawcze”, nr 14, s. 77-98,
Warszawa
137. Szcześniak Bolesław
1954 — *Polonica japońskie (materiały japońskie dotyczące wpływów kulturalnych
oraz wiedzy o Polsce w Japonii)*,
„Teki Historyczne”, t. VI, nr 3-4, s. 160-176,
Londyn
138. Szpotański Stanisław
1934 — *Bronisław Piłsudski i jego studium o krzyżach litewskich*,
„Świat”, nr 1, s. 3-4,
Warszawa

139. Talko-Hryniewicz Julian
1920 — *Bronisław Piłsudski jako badacz Dalekiego Wschodu*,
„Naprzód”, nr 112, s. 3-4, nr 113, s. 3-4,
140. Talko-Hryniewicz Julian
1920 — *Bronisław Piłsudski jako badacz Dalekiego Wschodu*,
„Orli Lot”, nr 1, s.
141. Talko-Hryniewicz Julian
1922 — *Bronisław Piłsudski*,
[w:] Bronisław Piłsudski, *Krzyże litewskie*. Życiorysem autora poprzedził Dr Julian Talko-Hryniewicz, s. III-XIII,
142. Uziembło Adam
1987 — *Ludzie i Tatry*, s. 209-211,
Kraków
143. Wicherkiewicz Tomasz
1991 — »Kratkij очерк экономического быта Айнэ на о. Сахалин« i »Karafuto ainu-no jotai« Bronisława Piłsudskiego. Komparatywna analiza tekstów z ustaleniem ich genezy i chronologii,
Praca magisterska wykonana pod kierunkiem profesora Alfreda F. Majewicza w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Poznań
144. Wicherkiewicz Tomasz
1992 — *Reading and comparing Bronisław Piłsudski's Russian and Japanese language articles on economic life of Sakhalin Ainu*,
[w:] Murasaki K. et al. (eds.) *Saharin-to B. Piłsutsuki*. Piłsutsuki-o meguru Hoppō-no Ryōjitsu-kō Iinkai, s. 157-171,
Sapporo
145. Wkład...
1976 — *Wkład Polaków do kultury świata*, pod red. Mieczysława Krapca, Piotra Tarasa, Jana Turowskiego, s. 789,
Lublin
146. Wroniszewska Danuta, Wroniszewski Aleksander
1991 — *Ziomkowie Marszałka*,
„Prawo i Życie”, nr 46, s. 11,
Warszawa
147. Zaleski Zygmunt Lubicz
1918 — *Ś.p. Bronisław Ginet-Piłsudski*,
„Jeniec Polak”, nr 36, s. 1,
Le Pey (Francja)
148. Zawistowicz Kazimiera
1930 — *Bronisław Piłsudski, 21.X.1866-17.V.1918*,
„Wiedza i Życie”, nr 1, s. 25-40,
Warszawa
149. Zawistowicz Kazimiera
1937 — *Bronisław Piłsudski, 21.X.1866-17.V.1918*,
„Sybirak”, nr 1, s. 43-50,
Warszawa
150. Zawistowicz Kazimiera
1939 — *Jeszcze o Bronisławie Piłsudskim*,
„Sybirak”, nr 3, s. 9-12,
Warszawa

151. Zborowski Juliusz
1929 — *Muzeum Tatrzańskie. Rok 1928/29 i plany na przyszłość*,
„Wierchy”, r. 7, s. 145-169,
Kraków
(toż [w:] Zborowski Juliusz, *Pisma Podhalańskie*, t. 1, Kraków 1972, poz.)
152. Zborowski Juliusz
1934 — *Wspomnienia*,
„Ziemia”, nr 1-2, s. 5-9,
Warszawa
(toż [w:] Zborowski Juliusz, *Pisma Podhalańskie*, t. 1, Kraków 1972,
poz.)
153. Zborowski Juliusz
1936 — *Sprostowanie (B. Piłsudski na Podhalu nie posługiwał się fonografem)*,
„Ziemia”, nr 4-8, s. 208,
Warszawa
154. Zborowski Juliusz
1972 — *Pisma Podhalańskie*, t. 1, s. 8, 16-17, 19, 24, 26-27, 30-33, 45, 74, 202,
219-220, 292, 308-314, 461-462; t. 2, s. 113-115, 120,
Kraków
155. Zborowski Juliusz
1976 — *Z dziejów ludoznawstwa i muzealnictwa na Podhalu: Sekcja Ludoznawcza Towarzystwa Tatrzańskiego (1911-1919)*. Opracował W. H. Paryski,
„Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie”, t. 6, s. 35-115,
Kraków
156. Zieliński Stanisław
1934 — *Piłsudski Bronisław*,
[w:] *Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich*,
s. 363-364,
Warszawa
157. [Z.Z.]
1992 — *Tę wystawę należy zobaczyć. Zbiory Bronisława Piłsudskiego*,
„Słowo Powszechne”, nr 7, s. 6,
Warszawa
158. Żeromski Stefan
1926 — *O Adamie Żeromskim. Wspomnienie*, s. 54-57,
Warszawa
(Wcześniejsze wydanie w 1919 roku)
159. Żeromski Stefan
1912 — *Uroda życia. Część trzecia, Łoskot śmigła*, s. 187-220, 229-243,
Kraków oraz wydania późniejsze
160. Żytek Józef
1991 — *Bronisław Piłsudski 1866-1918*,
[w:] *Bronisław Piłsudski badacz ludów Dalekiego Wschodu*, [Katalog Wystawy], Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, s. 5-17,
Warszawa
161. Żytek Józef
1992 — *Wystawa „Bronisław Piłsudski — badacz ludów Dalekiego Wschodu”*,
Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie,
„Lud”, t. 75, s. 324,
Wrocław

*

Autorzy bibliografii zapowiadają kontynuowanie jej w latach następnych z zamiarem uzupełnienia o nowe tytuły, których identyfikacja wymaga żmudnych poszukiwań. W pierwszej jednak kolejności przedstawiona tu bibliografia zostanie w niedługim czasie przekształcona w tzw. bibliografię rozumowaną. W takim ujęciu korzystający z niej będą mogli zorientować się, które z prac zawierają nową faktografię tyczącą się życia i pracy B. Piłsudskiego, a które są powtórzeniem raz już omawianych zagadnień. Ujęcie takie będzie niezwykle pomocne dla biografów tej postaci, przy czym planuje się w dalszej kolejności poszerzenie bibliografii o prace zagranicznych autorów piszących o B. Piłsudskim, mające odzwierciedlać recepcję jego badań we współczesnej antropologii kulturowej. Wreszcie na koniec planowane jest opublikowanie bibliografii prac B. Piłsudskiego wraz z zestawieniem materiałów znajdujących się w archiwach oraz bibliotekach krajowych i zagranicznych.